

Onsdagen den 28 november

Kl. 10.00

Onsdagen den
28 november 1973

Rundradiofrågor

§ 1 Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

§ 2 Meddelande ang. plenum fredagen den 30 november

Herr TALMANNEN yttrade:

Bordläggningsplenum fredagen den 30 november, som enligt tidigare meddelande skulle börja kl. 15.00, tar sin början redan kl. 13.00 för att bereda bättre tid för besvarande av interpellationer.

§ 3 Herr talmannen meddelade att herr *Wiklund* i Stockholm enligt till kammaren inkommet läkarintyg var sjukskriven under tiden den 28 november—11 december.

Herr *Wiklund* i Stockholm beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 4 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 201 till skatteutskottet.

§ 5 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 2178 till näringsutskottet,
nr 2179 till trafikutskottet,
nr 2180 och 2181 till näringsutskottet samt
nr 2182 och 2183 till konstitutionsutskottet.

§ 6 Föredrogs, men bordlades åter utbildningsutskottets betänkanden nr 47—54 och näringsutskottets betänkande nr 63.

§ 7 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 163 och 164.

§ 8 Rundradiofrågor

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 42 i anledning av motioner i rundradiofrågor.

I detta betänkande hade behandlats motionerna

1973:105 av herr *Werner* i Malmö m. fl. (m, c, fp),

1973:295 av herr *Richardson* m. fl. (fp),

1973:442 av herr *Björck* i Nässjö (m),

1973:446 av herr *Nordstrandh* m. fl. (m),

Rundradiofrågor

1973:452 av herrar Sundman (c) och Wikström (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en parlamentarisk utredning tillsattes med uppgift att se över rundradioverksamhetens organisation,

1973:455 av herr Wirmark m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en parlamentarisk utredning rörande radio-TV-verksamhetens organisation och finansiering i framtiden,

1973:671 av herrar Karl Bengtsson i Varberg (fp) och Källstad (fp),

1973:674 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla

1. att en parlamentarisk utredning tillsattes angående etermediernas framtida ställning, funktion och finansiering, i syfte att främja allsidighet och yttrandefrihet,

2. att Kungl. Maj:t med åberopande av § 19 i radioavtalet skulle låta utreda om Sveriges Radio brutit mot avtalet,

1973:677 av herr Enlund m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående konsumentinflytande över Sveriges Radios produktion,

1973:689 av herrar Richardson (fp) och Hyltander (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till inrättande av programråd vid Sveriges Radio,

1973:691 av fru Ryding m. fl. (vpk) vari hemställda

1. att riksdagen i ett särskilt uttalande skulle slå fast att det meningslösa underhållningsvåldet i radio och TV borde stoppas,

2. att riksdagen uttalade sig för att Sveriges Radio utträdde ur Svenska arbetsgivareföreningen,

3. att riksdagen gav regeringen till känna vad som i motionen i övrigt anförts om Sveriges Radios programpolitik,

1973:695 av herrar Westberg i Ljusdal (fp) och Henmark (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att en allsidig och förutsättningslös forskningsverksamhet rörande effekterna av våld, särskilt underhållningsvåld, på TV och film igångsattes för utvärderande av om och i så fall vilka mentalhygieniska skadeverkningar våldsfilm kunde föranleda,

1973:907 av herr Stålhammar m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av Sveriges Radios hittillsvarande tillämpning av begreppet "opartiskhet" i programmen i ljuset av vunna erfarenheter, så att det i fortsättningen också medgav utrymme för spegling av kristna värderingar på samma villkor som gällde för övriga,

1973:1223 av herr Andersson i Örträsk m. fl. (s),

1973:1227 av fröken Eliasson m. fl. (c),

1973:1232 av herr Hyltander m. fl. (fp),

1973:1233 av herr Johansson i Skärstad (c) samt

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

Rundradiofrågor

1973:1234 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en särskild utredning tillsattes med företrädare för bl. a. folkrörelserna och intresseorganisationerna, massmedia och näringslivet samt parlamentariker för en översyn av de framtida inflytande- och organisationsformerna för radio- och TV-verksamheten.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:452, 1973:455, 1973:674 p. 1 och 1973:1234 om utredning angående rundradioverksamheten,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:295 om Sveriges Radios nyhetsbevakning,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:442 om utvidgad genmälesrätt i rundradion,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:674 p. 2 om utredning angående eventuellt avtalsbrott,

5. att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:677 om konsumentinflytande och 1973:689 om programråd,

6. att riksdagen skulle avslå motionerna 1973:1223 p. 1 och 1973:1227 om ökad regional programproduktion,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1223 p. 2 om den regionala programproduktionen utanför storstadsområdena,

8. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:446 om dagliga morgonandakter i TV,

9. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:671 om ett rikare utbud av religiösa program i rundradion,

10. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:105 om programutrymme för humanitära organisationer som arbetade i u-länder,

11. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1232 om programutrymme för det ideella föreningslivet,

12. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1233 om fast programtid för information i skol- och utbildningsfrågor,

13. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:691 om Sveriges Radios programpolitik,

14. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:907 om begreppet opartiskhet i programmen,

15. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:695 om forskning rörande effekterna av våldsinslag i TV och film.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande frågan om en utredning angående rundradioverksamheten av herrar Mattsson i Lane-Herrestad (c), Källstad (fp) och Sundman (c), fru Fränkel (fp), herr Eriksson i Ulfsbyn (c), fru Mogård (m) samt herr Nisser (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1973:452, 1973:455, 1973:674 p. 1 och 1973:1234 som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanterna anfört om en parlamentarisk utredning angående rundradions framtida organisation och verksamhetsformer,

2. beträffande frågan om konsumentinflytande och programråd av herr Källstad (fp) och fru Fränkel (fp) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1973:677 och 1973:689 som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännas vad reservanterna anfört om konsumentinflytande och programråd,

3. beträffande frågan om underhållningsväld i rundradion, Sveriges Radios utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges Radios programpolitik av fru Ryding (vpk) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen skulle bifalla motionen 1973:691 om Sveriges Radios programpolitik,

4. beträffande frågan om opartiskhet i programmen av herr Källstad (fp) och fru Fränkel (fp) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen skulle bifalla motionen 1973:907 om begreppet opartiskhet i programmen.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande frågan huruvida Sveriges Radio brutit mot radioavtalet av fru Mogård (m) och herr Nisser (m),

2. beträffande frågan om utrymme för olika religiösa programslag av herr Källstad (fp), fru Fränkel (fp) och fru Mogård (m) samt herr Nisser (m).

Herr SUNDMAN (c):

Herr talman! Jag antecknade mig för 20 minuter och det är en lång tid, särskilt för en som anser att fåmældhet är en dygd. När jag i dag på morgonen sett hur lång talarlistan är har jag försökt korta ner mitt anförande och hoppas också att jag har lyckats med det.

Det finns få verksamheter i vårt land som ägnas så stor uppmärksamhet och så omfattande debatt och diskussion som den som har Sveriges Radio till huvudman – detta inte minst här i riksdagen.

Omständigheten har flera skäl. Ett av dem är programutbudets volymmässiga, tidsmässiga omfattning. Ett år, ett kalenderår, räknar något mindre än 8 800 timmar. Sveriges Radios programår är betydligt större. Från den 1 juli 1971 till den 30 juni 1972 sändes 17 444 timmar ljudradioprogram över tre kanaler och 4 274 timmar television över två kanaler – skolradio, utlandsprogram och annan statsfinansierad verksamhet på området oräknade. Det ger sammanlagt nära 23 000 timmar – dvs. ungefär två och en halv gång så lång programtid som det finns timmar på året och uppskattningsvis sex gånger så många timmar som en vanlig

människas fritid omfattar. Det är självklart att en programverksamhet av denna väldiga storleksordning nödvändigtvis måste ge upphov till kritik, debatt och diskussion.

De flesta av oss uppfattar rundradion som vårt allra viktigaste massmedium – av större och mer avgörande betydelse för oss och våra värderingar, och därmed vår tillvaro, än andra massmedia som dagspress, tidskrifter och böcker. Och runt hörnet väntar en snart kommande fortsättning i form av kabel-TV, kassetter och bildskivor.

Det är odiskutabelt att program i ljudradio och television samtidigt kan nå miljontals svenska lyssnare eller tittare, att räckvidden är större än hos något annat massmedium, de största dagstidningarna inräknade. Och vi vet att de flesta i vårt land ägnar längre tid åt television och ljudradio än åt att läsa tidningar, tidskrifter och böcker.

Det ligger därmed nära till hands att betrakta ljudradion och framför allt televisionen som det viktigaste bland kommunikationsmedel. Många mediaanalytiker hävdar också detta.

Jag delar inte den uppfattningen. Jag är övertygad om att det tryckta ordet fortfarande och inom överskådlig framtid kommer att förbli det allra viktigaste instrumentet att genom tid och rum förmedla kontakt, information och kunskaper människor emellan. Jag är inte ensam om den övertygelsen. Jag skall emellertid inte fördjupa mig i den problematiken nu.

Faktum kvarstår. Sveriges Radios programverksamhet är på grund av sin kvantitativa omfattning och på grund av sin räckvidd något som nödvändigtvis ständigt måste göras till föremål för kvalitativa värderingar.

Rundradioverksamheten innebär *möjligheter* av mycket stor informativ och kulturell betydelse. Diskussionerna och debatten gäller främst om Sveriges Radio på rätt sätt tillvaratagit dessa möjligheter, om man nått den *kvalitet* i programverksamheten som framstår som önskvärd och rimlig.

Detta har ifrågasatts med skiftande grad av arghet från ömse håll och med ömse utgångspunkter, bl. a. i ett antal motioner till årets riksdag. I fyra av dessa motioner har motionärerna begärt att en parlamentariskt sammansatt utredning skall tillsättas för att utreda rundradions framtida organisation och verksamhetsformer. Sju av utskottets ledamöter biträder denna tanke i reservationen I vid utskottets betänkande nr 42.

Man kan fråga sig om en sådan utredning nu är nödvändig när det inte är mer än styvt åtta år sedan 1960 års radioutredning lade fram sitt betänkande, som utgjorde grunden för 1966 års proposition och riksdagsbeslut kring rundradioverksamheten. Men åtta år är en lång tid i det här sammanhanget.

Sveriges Radios föregångare, AB Radiotjänst, bildades 1924. Sveriges Radio kan alltså fira halvsekeljubileum nästa år – och det kommer man väl att högtidlighålla på ett eller annat sätt under vederbörligt hänsynstagande till företagets litet darriga ekonomi.

Utvecklingen gick begynnelsevis långsamt. Sändningstimmarnas antal ökade mycket försiktigt. Den dagliga timmen med grammofonmusik var länge det mest populära och mest diskuterade programinslaget. Med andra världskriget ökade utrymmet för nyhetssändningar och beredskaps-

präglad information.

Först 1955 – alltså för blott 18 år sedan – fick vi ett program 2 i ljudradion. Därefter blev utvecklingstakten snabbare. 1957 debuterade televisionen. 1962 var det dags för ljudradions program 3, permanentat dock först 1964. I december 1969, för fyra år sedan, fick vi televisionens kanal 2.

Det mesta som hänt inom rundradioverksamheten har alltså hänt under i stort sett de senaste tio–tolv åren. 1960 års radioutrednings arbete och tänkande är i många hänseenden förträffligt och imponerande – men det är av naturliga skäl präglad av kunskaper och erfarenheter som i dag framstår som något föråldrade. Det är nu helt enkelt dags för en ny utredning som bygger på nya kunskaper och erfarenheter. Den behöver inte bli så omfattande som 1960 års utredning, som arbetade i över fem år. Man behöver bara fortsätta där den tidigare utredningen slutade.

Jag vill här gärna skjuta in ett citat av före radiochefen Olof Rydbeck: "Tio år i etermedias historia är en mycket lång epok. Erfarenheten säger att fem år är den längsta utvecklingsperiod som man med större säkerhet kan våga förutsäga. Varje planering som sträcker sig utöver fem år arbetar med så många osäkerhetsfaktorer att den får karaktären av en på sin höjd något så när välgrundad gissning." Detta skrev Olof Rydbeck för drygt fyra år sedan.

En annan tidsfaktor som motiverar en utredning nu är den omständigheten att det avtal mellan staten och Sveriges Radio som reglerar programverksamheten löper ut vid halvårsskiftet 1977. Avtalet träffades 1967, det är tioårigt och om man önskar ändringar i det måste det sägas upp senast den 30 juni 1976, alltså om bara två och ett halvt år. Om det inte blir uppsagt förlängs det automatiskt i fem år.

Om man vill korrigera avtalets stipulationer måste man givetvis skaffa fram underlag för detta. Det kan ske endast genom en utredning, och för att en sådan skall hinna bli klar i tid måste den utses redan innevarande vinter. Man kommer ändå att få arbeta med en snäv tidtabell.

I reservationen 1 påyrkas alltså en parlamentarisk utredning för att diskutera rundradions framtida organisation och verksamhetsformer. Reservationen bygger på fyra motioner, som från delvis olika utgångspunkter når fram till ungefär samma yrkande.

I motionen 452 stöder Jan-Erik Wikström och jag vårt yrkande främst på en värdering av kvaliteten i Sveriges Radios programverksamhet. Vi är medvetna om att kvalitetsfrågor alltid är svåra att diskutera, och jag vill understryka att vi är – såvitt jag förstår – måttfulla i vår kritik och att vi inte ifrågasätter de ansvariga programledarnas ambitioner. Vi har faktiskt en hygglig ljudradio- och televisionsverksamhet här i landet.

I förbigående kan nämnas att svensk television har publik också i grannländerna. Det finns en s. k. spill-over-effekt som innebär att de nordiska radioföretagens TV-sändningar kan tas emot även inom vissa områden i grannländerna. Det har visat sig att svenskarna inte i någon större utsträckning tar del av danska och norska program, medan intresset för svensk TV är stort i Danmark och Norge. Enligt färiska uppgifter följer ca 40 procent av Oslos befolkning mer eller mindre

regelbundet de svenska TV-programmen. I t. ex. Narvik pågår just nu en insamling för att bekosta de tekniska anläggningar som behövs för att narviksborna skall kunna ta del av de svenska sändningarna. Man får inte dra långtgående slutsatser av det här, men man bör påpeka det när kritik nu riktas mot Sveriges Radios verksamhet.

Ett i stort sett hyggligt programutbud kan emellertid bli bättre. Och det finns vissa tendenser, främst i TV-verksamheten i det här landet, som vi upplever som oroande – en dragning mot konformism de två kanalerna emellan och en böjelse för publikfriande program med höga publiksiffror.

Enligt vår bedömning har inte heller de förväntningar som präglade 1966 års riksdagsbeslut infriats – de förväntningar som handlade om variation och mångfald i programmen och en ständigt växande kvalitet. Sveriges Radio har inte nått fram till ”de djärva initiativ”, den ”förnyelse av programstoffet” och den ”originalitet i presentationen” som man hoppades på år 1966.

Vid riksdagsbeslutet det året enades man om att ett enda företag skulle få ensamrätt att sköta programverksamheten. Det var sannolikt ett riktigt beslut för nu snart åtta år sedan. I dag framstår det monopolbeslutet som i högsta grad diskutabelt. Sveriges Radio har blivit en koloss, ett gigantiskt mediaföretag som inte helt kan överblicka sin egen verksamhet. Dess produktion omfattar ju också två och en halv gång så många timmar som ryms inom ett kalenderår.

Det är sannolikt att just denna elephantiasis är ett hinder för en bättre programproduktion och en programpolitik som kännetecknas av förnyelse och initiativrikedom. Jan-Erik Wikström och jag för fram den tanken i vår motion. Det är ingen originell idé som vi är ensamma om. Det är t. ex. många programmakare på Sveriges Radio som delar den uppfattningen. Vi måste överväga om det verkligen inte är dags att bryta sönder radiomonopolet. 1969 års radioutredning, vars betänkande nu är på remiss, är inne på liknande funderingar vad angår den kommande lokalradioverksamheten. Tankar har framförts att ljudradion bör drivas av ett från televisionen skilt företag. Många är av den uppfattningen att de två TV-kanalerna bör stå helt fria från varandra. Det är väl omvittnat att Sveriges Radios distrikt ute i landet vill ha en högre grad av självständighet gentemot den centrala ledningen i Stockholm.

Det här är viktiga frågor som måste granskas och utredas, och det måste ske redan nu.

Här vill jag framhålla att utskottets majoritet inte ställer sig avvisande mot minoritetens utredningskrav. Man har funnit att ”riksdagen inte nu bör hemställa om tillsättande av någon utredning”. Man hänvisar till att RUT 69:s betänkande är ute på remiss, att en proposition till 1974 års vårriksdag har bebidrats i anledning av kulturrådets betänkande, man påpekar att reklamutredningen skall lägga fram sitt betänkande i början av kommande år, och man hänvisar slutligen till att Sveriges Radio självt har beslutat ”utvärdera”, som det heter, det omdiskuterade systemet med två tävlande TV-kanaler.

Utskottets minoritet menar att dessa omständigheter inte har sådan tyngd att man av den anledningen bör skjuta på att tillsätta en ny radioutredning. Materialet från dessa statliga utredningar och från

Sveriges Radios interna utvärderingar kan naturligtvis lätt fogas in i den önskade utredningens arbetsunderlag.

I motion 452 skisserar Jan-Erik Wikström och jag en modell med en decentraliserad rundradioverksamhet, en sönderbrytning av ensamrättsföretaget Sveriges Radio till mindre, programproducerande enheter, självständiga företag underställda ett moderföretag.

Detta är just bara en skiss och ett diskussionsinlägg. Det väsentliga är att vi når fram till en reell decentralisering av programproduktionen, att de programansvariga får faktiska möjligheter att verkligen överblicka sitt ansvarsområde, att ansvaret läggs närmare dem som praktiskt sysslar med programskapandet. Vi tror att det är en grundläggande förutsättning för att nå de mål som åsyftades i 1966 års riksdagsbeslut.

Ett annat tungt vägande skäl för en utredning är naturligtvis den snabba tekniska utvecklingen som håller på att ge oss nya former för distribution av ljud och bild – kabel-TV, bildkassetter, bildskivor – framför allt kabel-TV.

Avslutningsvis några ord om radioverksamhetens finansiella sida. Sveriges Radios ekonomiska situation kan förefalla acceptabel just nu och för de allra närmaste åren -- vid en hastig blick. Den genomförda översynsutredningen har givit vissa besparingsresultat men det är också klart att dessa besparingsåtgärder fått negativa konsekvenser för programmets kvalitet och mångsidighet. Man har t. ex. fått svårigheter att nyttja medarbetare på frilansbas. Det är en olycklig utveckling som måste brytas.

Hög programkvalitet kostar pengar, det är ofrånkomligt. På sikt – och tämligen kort sikt – måste rundradioverksamheten få en förbättrad ekonomi. Från många håll ifrågasätts om avgifterna – licenserna – kan göras mycket högre än de är nu. I så fall måste andra finansieringsvägar tillgripas. Också detta är något som en ny radioutredning måste ta itu med.

Enligt mina värderingar finns det bara en framkomlig väg – nämligen en delfinansiering över statsbudgeten, som får sådan utformning att programproducenternas fria ställning gentemot statsmakterna inte rubbas.

Jag vill betona att jag och det parti jag företräder bestämt avvisar – nu som tidigare – varje form av reklamfinansiering

Herr talman! Med detta för mig något långa inlägg får jag yrka bifall till reservationen 1 vid kulturutskottets betänkande nr 42.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! I ett ganska stort antal motioner till årets riksdag har man yrkat på att det skall tillsättas en parlamentarisk utredning för att se över rundradioverksamhetens organisation och också frågor som gäller finansieringen i framtiden och etermediernas framtida ställning och funktion. Man vill att företrädare för bl. a. folkrörelserna, intresseorganisationerna, massmedierna och näringslivet samt parlamentariker skall vara med om denna översyn av också de framtida inflytande- och organisationsformerna för radio- och TV-verksamheten i vårt land. Det är särskilt två skäl som har föreburits – den tekniska utvecklingen i fråga

om kassett- och kabel-TV och det förhållandet att giltighetstiden för det gällande avtalet mellan staten och Sveriges Radio går ut 1977.

Nu har utskottets majoritet tyvärr avvisat tanken på en parlamentarisk utredning. Utskottsmajoriteten hänvisar till remissbehandlingen av 1969 års radioutrednings betänkande Radio i utveckling, det s. k. RUT 69, till att reklamutredningen kommer att framlägga förslag, till att det inom Sveriges Radio görs en utvärdering av systemet med två TV-kanaler och till att kulturrådet kommer med förslag. Vi reserverar menar att de förhoppningar som knöts till det i propositionen 136 år 1966 föreslagna och sedermera genomförda systemet med två självständiga TV-kanaler inom ramen för samma företag inte har infriats. Det är ett väsentligt skäl, menar vi, för att en utredning bör komma till stånd nu.

Ett annat skäl är det faktum att avtalet mellan staten och Sveriges Radio löper ut den 30 juni 1977, och om avtalet inte sägs upp före den 30 juni 1976, så förlängs det automatiskt på fem år. Det här skulle vara nog för att motivera en översyn av Sveriges Radios organisation och verksamhetsformer.

Jag nämnde nyss att den tekniska utvecklingen är ett väsentligt skäl för en översyn. Den har öppnat nya vägar för bildöverföring genom kassett- och kabel-TV, som ger möjligheter till ett mycket bredare utbud av internationella, nationella, regionala och lokala TV-program. De här möjligheterna måste tillvaratas till fullo och alla försök till åsiktsdirigering avvisas. Stor frihet måste, menar jag, därför råda när det gäller både produktion och distribution av sådana program. Det allmänna bör på samma sätt som i fråga om andra kulturaktiviteter stimulera och stödja produktionen och distributionen, så att utbudet blir mångsidigt och präglas av god kvalitet.

Harry Schein har som expert åt utbildningsdepartementet utrett frågan om de nya kommunikationsteknikerna – t. ex. kabel-TV och bildkassetter – och bl. a. föreslagit ett centralt ämbetsverk för massmedieverksamhet. Det är ett förslag som folkpartiet motsätter sig – det innebär ett statligt monopol och risker för en oacceptabel styrning av massmediernas verksamhet.

Vi reserverar har alltså framhållit att det är synnerligen angeläget att Kungl. Maj:t tillkallar en parlamentariskt sammansatt utredning med uppgift att överväga och framlägga förslag i fråga om den svenska rundradions framtida organisation och verksamhetsformer, där också finansieringen på längre sikt kan komma in och bli föremål för överväganden. Material från vissa statliga utredningar och interna utvärderingar och utredningar inom Sveriges Radio kan naturligtvis också ingå i arbetsunderlaget för den utredning som vi reserverar här föreslår. Jag understryker att utredningen bör ha parlamentarisk grund.

I några av de motioner som väckts av folkpartister föreslås att utredningen bör få i uppdrag att undersöka möjligheten att bryta Sveriges Radios monopolställning. Detta är motiverat, eftersom man inte har uppnått det mål som angavs 1966, då den nuvarande TV-organisationen beslöts, nämligen en stimulerande tävlan mellan kanalerna som leder till variation, mångfald och bredd i ett kvalitetsmässigt allt bättre programutbud. Utvecklingen har faktiskt gått mot en tilltagande likriktning, och

man bör alltså överge principen om exklusiv ensamrätt för ett enda företag att handha den svenska rundradioverksamheten. Till detta kan jag foga att man nu mer än för några år sedan är medveten om de risker som är förknippade med en koncentration av makten över våra informationsmedier.

När det gäller folkpartiets grundinställning i radio-TV-frågan vill jag betona att radio och TV av många, många människor upplevs som de allra viktigaste kulturförmedlarna, och därför måste radio och TV erbjuda ett programutbud som är rikt varierat och av hög kvalitet. Objektivitet och allsidighet måste då också iakttas. Och dessa krav tillgodoses bäst genom en konkurrens som skapar förutsättningar för en mer balanserad nyhetsinformation och en mer mångsidig programpolitik.

På radioområdet finns utrymme för en mera långtgående etableringsfrihet för både nationella och regionala företag, medan förhållandena på TV-sidan kräver en starkare begränsning av både antalet företag och kanaler. Förutsättningar för en fullständig etableringsfrihet saknas, såvitt jag kan bedöma, men detta motiverar inte Sveriges Radios monopolställning. Ett från Sveriges Radio helt fristående företag bör kunna startas för att svara för en av TV-kanalerna. För ett fristående TV-företag bör gälla samma programprinciper om saklighet och opartiskhet som för Sveriges Radio. Genom särskilda regler bör man tillse att en allsidig ekonomisk och kulturell representation tryggas inom företaget och att politisk opartiskhet iakttages.

I likhet med vad som gäller på andra områden är det nödvändigt att i fråga om radio och TV skapa informationskanaler mellan konsumenter och producenter. Därför har vi från folkpartiets sida i flera år talat om att ett allsidigt sammansatt programråd med uppgift att framföra synpunkter och önskemål på den samlade programverksamheten i radio och TV bör inrättas. Den saken kommer fru Fränkel att tala mera utförligt om litet senare.

Vidare bör de alltmer vidgade möjligheterna för lokal radio och TV tas till vara mera effektivt än för närvarande. Lokala radio- eller TV-programföretag bör kunna startas av undervisningsanstalter, organisationer, tidningar eller enskilda och utvecklas under friare organisationsformer än vad som måste gälla för de riksomfattande företagen.

Slutligen vill jag också säga några ord om det särskilda yttrande av fru Fränkel, fru Mogård, herr Nisser och mig, som är avgivet till kulturutskottets förevarande betänkande. Det yttrandet baseras i hög grad på motioner väckta av Karl Bengtsson i Varberg, herr Nordstrandh och mig. Jag är väl medveten om att frågan om vilket programutrymme som skall beredas gudstjänster och andra religiösa inslag i radio-TV är av sådan art att den enligt gällande avtal skall avgöras av Sveriges Radio. Men jag kanske ändå får lov – särskilt som detta möjligen är mitt sista anförande i riksdagen – att ge till känna en meningsyttring i denna fråga. Det kan ifrågasättas om de religiösa programmen tillgodoses "i skäligen omfattning" – för att citera avtalets ord. Enligt min mening borde det vara möjligt att ge den religiösa programverksamheten ökat utrymme i de olika ljudradio- och TV-kanalerna. Undersökningar visar att sådana program har mycket stora lyssnargrupper. Direktsända församlingsgudstjänster bör kunna

förekomma varje söndag i TV. Människor i glesbygd, äldre personer och rörelsehindrade har svårt att komma till en gudstjänst i någon kyrka. Bl. a. för dessa grupper vore det därför angeläget att TV söndagligen sände en gudstjänst.

Det borde vara möjligt att varje söndag i två av ljudradions kanaler sända gudstjänster från olika kyrkor: svenska kyrkans högmässa, frikyrkornas och även invandrarkyrkornas. Helst borde gudstjänster av olika karaktär sändas i de båda TV-kanalerna. Genom förekomsten av tre ljudradiokanaler och två TV-kanaler borde det i växande utsträckning kunna ges utrymme åt gudstjänster av olika religiös typ samtidigt. Som jag nämnde bör också invandrarkyrkornas religiösa liv beaktas av Sveriges Radio.

Radion sänder dagligen program av religiös karaktär. Motsvarande inslag borde förekomma också i TV. Ett sådant dagligt TV-program kunde innehålla inslag av musik av religiös karaktär, läsning ur Bibeln eller ur andaktslitteratur från olika tider och traditioner, religiös lyrik, osv. Genom de synintryck TV förmedlar kunde programmet återge målningar, teckningar, skulpturer, kyrkointeriörer och annan konstnärlig produktion med religiöst motiv. Ett sådant dagligt TV-program skulle ha sitt både religiösa och kulturella värde.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 4.

I detta anförande instämde herrar Nelander (fp) och Karl Bengtsson i Varberg (fp).

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Det är nu tredje året i rad jag står här och pläderar för en parlamentarisk utredning om etermedias framtida ställning och funktion. Moderaterna är inte längre ensamma om det kravet; folkpartiet, centern och moderaterna har i en gemensam reservation till det föreliggande betänkandet krävt just en sådan parlamentarisk utredning. Socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna motsätter sig en utredning. Den argumentation som man framför i majoritetsskrivningen är beklagligt tunn.

För det första har man ingående övervägt, säger man, bl. a. den tekniska utvecklingen. Jag skulle gärna velat vara med vid dessa överväganden för att komma på det klara med hur man på socialistiskt håll här i riksdagen ser på den tekniska utvecklingen. Kanske kan vi här i kammaren få höra vilka synpunkter utskottsmajoriteten lägger på frågan och vilka slutsatser man dragit.

För det andra hänvisar man till reklamutredningen, som ju kommer att ta ställning till reklamsändningar i TV. Även utan denna utredning vet vi att det, beklagligt nog, är majoritet mot reklam i etermedia.

Utskottet har inhämtat att man inom Sveriges Radio skall göra en utvärdering av systemet med två TV-kanaler. En sådan intern utredning måste självfallet bli en partsinlaga, en partsbedömning. Det är inget fel i det, men det är knappast möjligt att anförä en sådan internutredning som skäl mot en allsidig parlamentarisk utredning av etermedias situation i samhället.

Utskottsmajoriteten hänvisar vidare till den proposition som i vår kan bli följden av kulturrådets betänkande plus de avgivna remissvaren på detta. Kulturrådet har inte haft till uppgift att överväga organisationsformen för radio- och TV-verksamheten och har bara några rätt allmänna synpunkter på Sveriges Radio. Det vore sannerligen olyckligt om utbildningsdepartementet skulle ta ställning till en framtida etermediapolitik på ett så bräckligt utredningsunderlag.

Som framgår av reservationen har vi som förordar en parlamentarisk utredning hamnat i minoritet – i riksdagen. Många sakkunniga ute i samhället har insett att det nu snarast krävs en konsekvent och samlad massmediapolitik. Harry Schein har påpekat detta och chefen för Folkets husföreningarnas riksorganisation, Bengt Göransson, likaså. I en ledare i Arbetet den 4 november i år sägs följande: "Det är dags för samhället att besluta hur vi ska ha det med bildskivor, bildkassetter, kabel-TV m. m. Och inte bara det: Vi måste se till att få en total, samordnad mediapolitik här i landet." De aktuella meningsyttringarna har föranletts av Dagens Nyheters köp av Svensk filmindustri. Som bekant har detta köp skett bl. a. för att man ville försäkra sig om möjligheterna att ge ut bildskivor i bilagor till tidningarna.

Häromdagen stod det i tidningarna om Solna kommuns planer på egna TV-sändningar. I första skedet avsåg man att sända fullmäktigedebatter till stadsbiblioteket, men kommunens planer var vidare än så: egna lokala informationsprogram, etersända, som skall kunna ses av tusentals Solnahushåll. Vill vi ha en sådan utveckling eller inte? Vad har det för inverkan på pressens situation om vi får sådana kommunala lokala informationsprogram mer allmänt? Det skall inte avgöras av Sveriges Radio, dit Solna kommun i dag måste vända sig för att få godkännande, utan av politiker.

Herr Sundman och herr Källstad har anfört flera starkt vägande skäl för en parlamentarisk utredning om rundradions framtida organisation och verksamhetsformer. För mig är det obegripligt att socialdemokraterna och kommunisterna ännu stretar emot. Utskottsmajoriteten säger sig hoppas på ett betydligt fylligare underlag än nu för en bedömning av behovet av en parlamentarisk utredning. De pusselbitar man åberopar i betänkandet lär inte göra bilden klarare.

Är det kanske så att man ansluter sig till kulturrådets uppfattning att det nya kulturrådet skall kunna ta upp till diskussion kanalorganisation och de kulturpolitiska verkningarna av den tekniska utvecklingen på t. ex. kasset- och kabel-TV-områdena? Skall ett så viktigt område utredas i andra former än genom en parlamentarisk utredning? Jag vill inte gärna tro att det är utskottsmajoritetens mening, och jag efterlyser besked på den punkten.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen 1.

Herr talman! Kulturutskottet uttalade förra året på förekommen anledning följande: "Utskottet finner för sin del anledning att understryka att Sveriges Radio visserligen är ett fristående företag men att det har en av samhället anförtrodd uppgift, att det är ett företag i hela samhällets tjänst. Det har att verka inom ramen för de riktlinjer som anges i lag och avtal men har inom denna ram frihet och självständighet.

Bolagets särställning, dess monopolsituation, gör det särskilt viktigt att denna frihet och självständighet alltid kombineras med den strävan till objektivitet och saklighet i det samlade programutbudet som är ålagd bolaget. — — — Utskottet vill tillägga att det för verksamhetens bedrivande enligt de i radiolagen och avtalet angivna förutsättningarna är nödvändigt att både förståelsen för dessa förutsättningar och känslan av ansvar för att man i arbetet följer dem är allmän inom företaget och ständigt hålls levande där.”

Det måste betraktas som unikt med en sådan offentlig tillrättavising. Har då Sveriges Radio tagit intryck av detta? Såvitt jag kan se har ingen förändring till det bättre skett. Många exempel kan säkert anföras. Jag vill hänvisa till en — visserligen begränsad — undersökning som en arbetsgrupp inom moderata samlingspartiet gjorde under omkring sex veckor i våras. Gruppen bevakade löpande samtliga program i radio och TV av samhällsinformations- eller samhällsdebattskaraktär, dock inte de rena nyhetsprogrammen eller den programpunkt som går under namnet OBS! — kulturkvarten. I sin bedömning har gruppen utgått från de bestämmelser som finns i radiolagen och i avtalet mellan Sveriges Radio och staten om att programverksamheten skall präglas av ”opartiskhet och saklighet”. Dessa bestämmelser har som bekant konkretiserats av professor Jörgen Westerståhl.

Mot huvuddelen av programmen kan tacknämligt nog inga eller få anmärkningar riktas. Men klara övertramp mot gällande bestämmelser har också konstaterats. Speciellt gäller detta ungdomsradien i P 3 men också radioprogram såsom Tidsspeglarna, Dialog och Forskning ifrågasatt samt Knuff i TV 2. Vissa typer av överträdelser förekommer mer eller mindre frekvent:

För det första får ofta företrädare för vänsterpolitiska grupperingar ett oproportionerligt stort utrymme.

För det andra finns det en viss brist på balans i behandlingen av olika internationella problem, där situationen i olika kommunistiskt eller socialistiskt styrda stater sällan tas upp till kritisk behandling.

För det tredje finns det genomgående en mycket starkt kritisk och ibland t. o. m. direkt negativ inställning till USA i dess helhet.

Och för det fjärde finns det i vissa program en tendens att diskriminera icke-socialistiska åsikter i debatter och intervjuer. Framför allt gäller detta ungdomsredaktionens sändningar. Det är naturligtvis särskilt allvarligt att ett mycket stort antal av de övertramp som kan konstateras återfinns i de delar av programutbudet som vänder sig speciellt till en ungdomlig publik.

Som kulturutskottet betonade förra året är det i ett monopolsystem viktigt att känslan för ansvar gentemot gällande bestämmelser är levande inom företaget. Det är så att säga den första spärren mot missbruk. En andra kontroll är radionämnden, som enligt sin instruktion skall granska programutbudet. Och i tredje hand finns 19 § i radioavtalet, där Kungl. Maj:t med åberopande av denna paragraf kan låta utreda, om Sveriges Radio brutit mot avtalet. Denna paragraf är självfallet avsedd att användas endast vid extrema förhållanden. Enligt förre utbildningsministern Ingvar Carlsson har radionämnden här en central och oersättlig

funktion. Det är den som i första hand skall avgöra när sådana extrema förhållanden inträtt. Radionämnden har som bekant under nuvarande förhållanden ingen möjlighet att granska programutbudet på ett systematiskt sätt. Faktum är alltså att vi i dag faktiskt inte vet om "extrema förhållanden" har inträtt.

Mitt bestämda intryck är att styrelsen för Sveriges Radio och företaget självt tydligen är oförmögna att övervaka att programverksamheten följer de angivna riktlinjerna. Vad beträffar radionämnden har jag redan berört de bristfälliga möjligheter som nämnden har att fullgöra sin granskande funktion. Regeringen har dock tydligen tagit intryck av den skarpa kritik som har riktats mot programutbudet och mot radionämndens bristande resurser. I mars 1973 tillkallades en utredning om radionämndens organisation. Enligt direktiven skall förutsättningarna för att förbättra radionämndens arbetssituation och att bredda granskningen undersökas.

I motionen 674 har krävts att Kungl. Maj:t skall åberopa 19 § i radioavtalet och låta utreda, om Sveriges Radio brutit mot avtalet. Enligt min mening hade det varit lämpligt att tillsätta en sådan utredning. Men det är tydligt att först en systematisk granskning genom radionämnden kan övertyga riksdagen om att en sådan utredning är befogad och angelägen. Vi moderater har därför i år, i avvaktan på en snabb utredning om radionämnden och åtgärder för att förstärka dennas arbetsmöjligheter, nöjt oss med ett särskilt yttrande till kulturutskottets betänkande nr 42. Jag vill dock kraftigt understryka att vi i moderata samlingspartiet inte finner de nuvarande förhållandena acceptabla.

I detta anförande instämde herr Nisser (m) och fru Sundberg (m).

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Sveriges Radio skall enligt radioavtalet bedriva en programverksamhet som är "omväxlande till karaktär och innehåll" och med "beaktande av ljudradions och televisionens centrala ställning i samhället". Av detta följer bl. a. skyldighet för bolaget att i lämplig form upplysa om nuets händelser och orientera om viktigare kultur- och samhällsfrågor samt stimulera till debatt kring sådana frågor.

Allt detta låter bra, och det bör framhållas mot de reaktionära krafter som sticker upp. Det är visserligen orimligt att vänta sig att alla ledamöter i Sveriges Radios styrelse – representanter för staten, kapitalet, ledningen för de stora intresseorganisationerna – skulle gå i bräsch för den yttrandefrihet och den avtalade samhällsdebatt som vänder sig mot deras egna maktpositioner. Men än så länge har det hänt och händer att det sänds ut program som på ett skakande sätt upplyser om nuets händelser, t. ex. om USA:s förbrytelser i Indokina, Chile och Grekland, och om folkens kamp mot det förtrycket, om problem i vårt eget land såsom bristen på jämlikhet, bristen på makt för de anställda i företagen och om den kamp som förs här i Sverige mot allt detta.

En och annan glimt, om än otillräcklig, har som sagt slunkit med i något program. Dessa röster från verkligheten får inte tystas ned i radio och TV. Hellre ett litet övertramp någon gång, hur olyckligt det än kan vara, än de tendenser till självensur, verklighetsflykt och "ordning i

ledet" som man ofta tycker sig märka. Det är viktigt att dels vi tittare och lyssnare både enskilt och genom våra lokala fackföreningar, intresseorganisationer etc., dels de vanliga, ofta kunniga, programmedarbetarna säger ifrån. Vi behöver nämligen orädda och kritiska program.

Vi vet vilka det är som skyggar för en sådan fri och öppen kritik. Den reaktionära våg som vi ser svepa fram är inte någon spontan rörelse; det finns finansärer och organisatörer bakom den. Svenska arbetsgivareföreningen har medgivit att man har byggt upp en kampanj mot "vänstertendenser" inom skola och kulturliv, inklusive radio och TV. Säkert är mycket pengar här investerade, och tyvärr är det också tänkbart att de ger utdelning.

Märkligt nog är just Sveriges Radio medlem av Svenska arbetsgivareföreningen och betalar medlemsavgift till denna organisation – ett förhållande som strider mot alla begrepp om radions och televisionens opartiskhet och som de anställda genom sin fackförening har krävt ett slut på liksom vi inom vpk har gjort i vår motion 691.

Över huvud taget har det som sker på Sveriges Radio i dag enbart negativa drag. Kontrollåtgärder ökas, de enskilda programskaparna får allt mindre att säga till om, utgifter som är avsedda för direkt programskapande verksamhet skärs ned, toppbyråkratin växer, programpolitiken ändras, program som anses vara radikala försvinner eller läggs om, de kulturella förpliktelserna försummas alltmer. Kommersiella, ofta USA-inspirerade underhållningsprogram, som inte sällan garneras med meningslösa våldsinslag eller reaktionära utfall, anses billigare och mera lämpade för den ohämmade tävling som pågår mellan TV 1 och TV 2 om högsta tittarsiffran.

Herr talman! Det är ingen nyhet att man inom Sveriges Radio gjort försök till besparingar. En utredning har kommit fram till att man kan spara åtskilliga miljoner. Besparingskampanjen fortsätter. Vart leder detta? Givetvis skall man inte slösa med pengar varken på Sveriges Radio eller någon annanstans. Men man skall spara på rätt sätt. Det är uppenbart att den pågående rationaliseringsutredningen vid företaget, som förut kallades översynsutredning och som nu kallas SR 75, inte har lyssnat så värst mycket på personalens synpunkter. Den har knappast alls berört den tunga, kontrollerande toppbyråkratin inom Sveriges Radio. I stället föreslås drastiska nedskärningar av det programskapande och tekniska arbetet. Hela rationaliseringen verkar skraddarsydd för de konservativa kritikerna i Sveriges Radio.

Med denna inriktning måste vi väl snart tänka bort programmen, och då kommer vi att fråga oss: Varför skall vi betala licenspengar, när det inte kommer någonting ut ur apparaterna?

Byråkrati utan program – det är ingenting alls i TV-rutan eller radioapparaten. Men program utan byråkrati är ju faktiskt ändå program.

Som jag sade är det givetvis bra att man är sparsam, men besparingarna får ju inte innebära att vi får allt sämre program för våra pengar. Vi vill inte betala bara för den övertunga toppbyråkratin och för radiopalats och teknik. Vi vill ha program också.

För en utomstående inställer sig logiskt den reflexionen: Inte finns det väl någon som kommer på den orimliga idén att spara in på de pengar

som kan göra programmen bra, dvs. programmedlen, i stället för att spara in på de pengar som gör programmen dyrare, dvs. kostnaderna för administration och toppbyråkrati? Ändå måste vi i dag konstatera med beklagande, att det är just ett sådant tillvägagångssätt som man har valt på Sveriges Radio. Nedskärningarna har nämligen gått fram blint genom företaget, och det kommer att i hög grad drabba de pengar som man gör program för både i Stockholm och ute i distrikten. Inte minst kommer detta att drabba frilansarna, som existerar på programpengar.

Samtidigt med denna utveckling sväller toppbyråkratin. Det har tillkommit en helt ny avdelning, rationaliseringsavdelningen. Om rationaliseringsarbetet hade till syfte att underlätta programarbetet och minska de onödiga kostnaderna så vore den OK. Men tyvärr är så inte fallet.

Från programfolkets sida är man orolig över utvecklingen eftersom det gång på gång föreslås fler formulär, mer administrativ kontroll över varje led av arbetet, alltså en svällande administration. Att detta är en för tittarna och lyssnarna olycklig utveckling säger sig självt. Men vad som är mycket allvarigare och därför måste uppmärksammas mycket bättre än hittills är att en kulturnedrustning är på gång. Det hela betyder en väsentlig förändring i kulturklimatet, och detta bådär inte gott.

I officiella utredningar och uttalanden om vår kulturpolitik talar man ofta om Sveriges Radios viktiga roll. Många människor – inte minst de som bor långt från de stora städerna – får nu sina huvudsakliga kulturimpulser från radio och television. Men tyvärr lever man inte upp till dessa vackra ord. I stället försämrar man Sveriges Radios möjligheter att spegla vårt kultur- och samhällsliv. Bl. a. Teaterförbundet har protesterat mot denna utveckling.

Tidigare har vi ofta fått höra hur viktigt det är att även utomstående bereds chanser att producera egna program. Nu verkar det som om Sveriges Radio vill göra sig av med en stor del av de viktiga frilansarna och tillfälliga medarbetarna. Det är därför angelägnare än någonsin att framhålla hur viktiga dessa medarbetare är för mångsidigheten.

Det säger sig självt att de anställda på Sveriges Radio, som är organiserade i den stora SIF-klubben, har protesterat mot denna för dem själva, för tittare och för lyssnare så olyckliga utveckling. I ett handlingsprogram har fackföreningen enats om att gå ut med sex huvudkrav. Dessa huvudkrav som personalen ställt är viktiga och väl värda att i dag läsas in i riksdagens protokoll. Kraven är följande:

1. Inga avskedanden eller tvångsflyttningar
2. Ingen sänkning av programkvaliteten
3. Ingen sänkt kvantitet egenproducerade program
4. Ingen arbetshets i programarbetet – bättre tid för samarbete
5. Förbättra utnyttjandet av SR:s resurser
6. Förbättra arbetsvillkoren och ompröva ÖU/SR 75.

Man betonar också från de anställdas sida att Sveriges Radio är ett viktigt distributionsmedel för svensk kultur, och man vill givetvis ha stöd från andra organisationer i sin kamp för en vettig programkvalitet och för sin anställningstrygghet. Det är i dag viktigt att anklagelserna för slöseri, kopplade med svepande anklagelser om s. k. vänstervridning, inte får lov att göra radio- och TV-programmen mer slätstrukna och mer kommer-

siella än de redan har blivit. Den nya rationaliseringsbluffen måste avslöjas och de ansvariga ställas till svars för den medvetna nedbrytningen av programmen i Sveriges Radio.

Vi i vänsterpartiet kommunisterna har ofta befogad anledning att känna oss motarbetade av Sveriges Radio. Vi skulle önska att våra initiativ i politiken bleve lika mycket uppmärksammade som andra partiers, men vi är ändock beredda att värna om Sveriges Radio mot de reaktionära krafter som nu bedriver sitt spel.

Regeringen och ledningen för folkrörelserna, som tillsammans utser majoriteten av radiostyrelsens ledamöter, måste utsättas för en sådan påverkan och en sådan press att yttrandefriheten och allsidigheten inte beskärs.

Talet från borgerligt håll om s. k. vänstervridning är en skenmanöver, som bl. a. syftar till att ge mindre utrymme för program som speglar människors svåra problem i dag, som speglar deras försök att lösa dessa svåra problem. Dessutom syftar det till att införa reklam i TV och så småningom bereda vägen för en borgerlig regering.

Kravet på en parlamentarisk utredning om bl. a. programverksamheten tror vi i dag heller inte på. Bolaget har under senaste tiden blivit föremål för översyn och utredningar så att det räcker ett tag framöver. Vad man från borgerligt håll vill med detta krav beträffande programverksamheten är ju innerst inne att programmen i radio och TV skall bli så slätstrukna, att de inte oroar uppdragsgivarna. Ett riktigt dåligt exempel som moderaterna kommer dragande med i motionen 241 är anmälningarna till radionämnden, ur vilken jag citerar: "Ett mått på allmänhetens alltmer kritiska inställning erhålles vid studium av inkomna anmälningar till Radionämnden, 1970 gjordes 228 anmälningar, 1971 413 anmälningar och under 1972 fram till början av november 484 anmälningar. Kritiken har också kommit till många uttryck i massmedierna, etermedierna av naturliga skäl undantagna."

Det är nog riktigt att vissa ökända höger- och fascistorganisationer har börjat organisera anmälningar till radionämnden — moderaterna må gärna stödja sig på detta. Det bör dock här noteras att huvudfrågan givetvis borde vara om det ägt rum motsvarande ökning av antalet program som fällts eller prickats av radionämnden. Den frågan tar moderaterna inte upp, förmodligen av den enkla anledningen att här finns det inga siffror som talar för deras syften.

En intressant granskning av radionämnden har gjorts av två f. d. elever vid Journalisthögskolan här i Stockholm. I en bok under titeln "Osakligt och partiskt", som utkommit på Arbetarkultur Förlag AB, påpekas bl. a. följande: "Till exempel kommer många anmälningar mot den s. k. vänstervridningen från olika personer in på exakt likalydande stenciler där man bara behöver fylla i programmets namn." Författarna till denna bok gör vidare följande viktiga sammanfattning av radionämndens arbete:

"Trots att nämnden har formell möjlighet att aktivt gripa in och granska program, låter den sig passivt styras av de anmälningar som kommer in. Detta har en viktig politisk betydelse, eftersom de som anmäler program till radionämnden inte på något sätt är representativa för svenska folket. 'Socialgrupp 1' är i överväldigande majoritet, liksom

de borgerliga sympatisörerna med moderaterna i spetsen. De program som utsätts för nämndens granskning och stundom fällt blir därmed de program som utmanar det bestående, de 'kontroversiella', 'vänstervridna' programmen. Radionämnden gör inga försök att uppväga detta genom att gå in och syna Halvsju, Ironside eller farbror Hyland i sömmarna.

Det florerar en utbredd vanföreställning om att programutbudet i radio-TV skulle vara 'vänstervridet'. Denna vanföreställning underbyggs ständigt av att radionämnden huvudsakligen granskar och faller 'vänstervridna' program. Men detta faktum säger ju inte ett dugg om det samlade programutbudet — däremot säger det en hel del om anmälarna och om radionämndens sätt att arbeta."

Till slut, herr talman, något om reservationen 3, som fogats till kulturutskottets betänkande nr 42.

Under punkt 1 i vänsterpartiet kommunisternas motion 691 vill vi att riksdagen gör ett uttalande som slår fast, att det meningslösa underhållningsvåldet i radio och TV måste stoppas.

Utskottet skriver på s. 6 i betänkandet att det är viktigt att man inom Sveriges Radio är lyhörd både för den kritik och för de önskemål man möter, men att man gör sina bedömningar av programmen självständigt.

Vi anser att ett sådant uttalande inte på något sätt kan få utesluta ett principiellt uttalande om underhållningsvåldet.

Under punkt 2 i vår motion 691 vill vi att regeringen skyndsamt uppmanar sina ledamöter i Sveriges Radios styrelse att verka för att Sveriges Radio utträder ur Svenska arbetsgivareföreningen. Detta medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen har jag tidigare berört i mitt anförande och jag vill därför bara tillägga, att det måste stå klart för varje tänkande människa att ett sådant medlemskap i fallet Sveriges Radio strider mot varje elementär uppfattning om opartiskhet. Att en vanlig arbetsköpare, som inte ålagts vara opartisk, tillhör denna organisation och betalar pengar till den är väl knappast att förvånas över. Men med Sveriges Radio är det något annat.

Det tredje yrkandet i vår motion gäller ett uttalande från riksdagen om Sveriges Radios programpolitik. Kulturutskottet säger också i år att man nu, lika litet som förra året, kan godta den allmänna bild av förhållandena inom Sveriges Radio som har lämnats i vår motion.

Men inte heller i år kan utskottet teckna en annan bild av förhållandena utan nöjer sig med att lakoniskt säga att skyldigheten att i programverksamheten följa de riktlinjer som angivits i radiolagen och i radioavtalet ständigt måste hållas levande. Utskottet anser dock inte att riksdagen skall göra något uttalande.

Inte heller anser utskottet att man behöver föreslå riksdagen göra något uttalande när det gäller att även krafter utanför Sveriges Radio anlitas i programarbetet, trots att man från utskottet i samma mening slår fast det värdefulla häri för allsidigheten och omväxlingen i programmen.

Här kan vi inte på några villkor dela utskottets skrivning, och i vår reservation under denna punkt har vi hävdatt att riksdagen i dag bör instämna i kravet att regeringen måste ålägga sina representanter i Sveriges Radios styrelse att slå vakt om ett fritt och allsidigt programut-

bud, liksom rätten att föra fram berättigad samhällskritik.

Lika viktigt anser vi det vara att riksdagen står bakom ett uttalande om att det är väsentligt att Sveriges Radio garanterar goda möjligheter för utomstående filmare, frilansare och journalister m. fl. att få göra program som sänds och att även de fria teatergrupperna och andra grupper av konstnärer mer än hittills uppmärksammas i programutbudet i Sveriges Radio.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 3 i kulturutskottets betänkande 42.

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Ryding bagatelliserar anmälningarna till radionämnden och har tydligen bestämt sig för att det bara är höger- och fascistanhängare som anmäler till radionämnden. Jag tycker att kommunister och diktaturanhängare också borde göra anmälningar till radionämnden. Enligt den bild av läget som kommunisterna ger i sin motion borde de inte bara göra det utan också verkligen aktualisera 19 § och påkalla en opartisk utredning. De säger i sin motion att programverksamheten i Sveriges Radio utsätts för och tar intryck av en systematisk påverkan i viss riktning och att den därför för närvarande inte präglas av skälig balans mellan åsikter och intressen, som det förutsätts i radioavtalet.

Fru Ryding och jag skulle verkligen kunna enas om att det är dags att aktualisera 19 §. Men vad gör kommunisterna då? Ja, inte anmäler de till radionämnden och inte går de med på att aktualisera 19 §. De bara står här i riksdagen och pratar och pratar. Kritiken kan inte då vara särskilt allvarligt menad.

Herr SUNDMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag delar inte den bild av verkligheten som fru Ryding ger. Hon travar argumenten på varandra, riktar kritik mot programverksamheten och ger en synnerligen dyster bild av byråkratiseringen av Sveriges Radios organisation. Jag vill bara uttrycka min förvåning över att fru Ryding inte med utgångspunkt i dessa funderingar tillstyrker reservationen 1. En utredning skulle verkligen vara behövlig med hennes argument.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Till fru Mogård vill jag säga att hon och jag kan nog inte enas om programverksamheten. Vi står på diametralt motsatta sidor. Vänster och höger är litet olika.

Vad jag framhöll i mitt anförande var inte negativ kritik, som fru Mogård vill göra gällande, och det var inte heller en kritik som går ut på att riva ner, utan jag sade att man bör slå vakt om Sveriges Radio och inte minst om det arbete som dess personal utför.

Till herr Sundman vill jag säga att han kallar min skildring för verklighetsskildring med frågetecken. Jag anser att min skildring är korrekt. Men herr Sundman kan väl inte heller vara övertygad om att man med bara en parlamentarisk utredning kan komma till rätta med de

påtalade missförhållandena. Jag tror för min del att det behövs helt andra grepp för detta.

Herr LARSSON i Vänersborg (s):

Herr talman! Radio- och TV-frågorna tilldrar sig ett ständigt ökat intresse allteftersom utbudet ökar i våra etermedia. Under radions första år liksom när TV-programmen började bli alltmer tillgängliga för en bredare publik upplevde vi dessa nyheter som stora tekniska framgångar, och programmen utsattes sällan för någon hårdhäntare kritik.

Den yngre generationen – uppväxt i radio- och TV-åldern – råkar direkt in i det omfattande programutflöde som numera förekommer. Samtidigt har tekniken gått framåt i snabb takt, och allteftersom resurserna förbättrats har möjligheterna till aktuella programinslag från landets och världens olika delar ökat. Den journalistiska behandlingen av materialet är också annorlunda än tidigare.

Utvecklingen går snabbt vidare, och enbart på kassett- och kabelområdena kan vi emotse detta.

Det här är några synpunkter på frågan om varför intresset ökar för radio- och TV-frågorna på såväl den tekniska som den programmässiga sidan. Det stora antal motioner i riksdagen som avlämnats på detta område ger också ett klart belägg för påståendet om det ökade intresset. Kulturutskottets betänkande nr 42 behandlar flertalet av de motioner som inlämnats under innevarande riksdag. Med vad jag redan anfört vågar jag göra påståendet att kommande riksdagar – kanhända redan under nästa år – kommer att ägna än större uppmärksamhet åt massmediafrågorna.

Det beror dels på den snabba tekniska utvecklingen på kassett- och kabelområdena, dels på den utredning som behandlar lokalradiofrågan, RUT 69, radioavtalet som löper ut 1977 samt förekomsten av de båda programkanalerna i TV. Till vad jag nu anfört skall läggas det innehållsmässiga programutbudet. Här finns en stark ström av önskingar, varav några kommer till uttryck i de föreliggande motionerna.

Utskottets avstyrkande av motionerna bör inte fattas på det sättet att vi helt sluter upp kring Sveriges Radios programpolitik.

Vi kan som enskilda personer tillåta oss tycka illa eller bra om olika programinslag. Det är naturligt att program upplevs på skilda sätt, ofta beroende på ideologiska utgångspunkter. Programmen skall ha en mångsidig sammansättning. Vi får godta att alla program ej kan accepteras av alla.

Utan att gå in på några värderingar av programinslagen vill jag för att skingra eventuella misstolkningar framhålla att vi lever i en demokrati och att vi har yttrande- och pressfrihet. Vi vill slå vakt om denna frihet såväl i press som i radio och TV. Men med frihet följer också ansvar. Det ansvaret vilar särskilt tungt över Sveriges Radio med den genomslagskraft som massmediaorganen ändå har.

Till detta kommer en annan faktor: ett avtal som staten har med Sveriges Radio. Där regleras förhållandet mellan de båda avtalsparterna. Avtalet ger Sveriges Radio stor självständighet. Ett bifall från utskottets sida till vissa yrkanden i motionerna skulle enligt vår uppfattning ha

kommit i konflikt med gällande avtal.

Vi har tidigare under året haft en diskussion om tolkningen av detta avtal i en delfråga. Den debatten ägde rum i samband med radioledningens förslag till ny arbetsordning för Sveriges Radio. Förslaget översändes som bekant till utbildningsdepartementet. I en motion yrkades att avtalet skulle underställas riksdagen. Kulturutskottet ansåg att något avsteg från 1966 års riktlinjer ej förelåg. Denna uppfattning delades av riksdagens majoritet.

Herr talman! Jag vill nu övergå till att behandla utskottsmajoritetens förslag i den del som gäller reservationen 1 och motionsyrkandena om tillsättandet av en parlamentarisk utredning i enlighet med nämnda yrkanden, som här tidigare framförts av herr Sundman. Beträffande övriga delar av kulturutskottets betänkande kommer utskottets ordförande herr Mattsson i Lane-Herrestad att föra utskottets talan.

I utskottsmajoritetens skrivning har vi gjort en sammanfattning av de motiv som utskottet haft för sitt ställningstagande och som lett fram till vårt avslagsyrkande. Vi har därvid ej hänvisat till den debatt som ägde rum då riksdagen den 5 december 1972 behandlade kulturutskottets betänkande nr 23.

Vid det tillfället avvisade utskottet liksom riksdagen förslaget om tillsättandet av en parlamentarisk utredning. Herr Sundman talar i dag inte samma språk som han gjorde förra gången. Hans inlägg i debatten handlade då närmast om tre delfrågor, nämligen verksamheten inom radionämnden, vilken herr Sundman själv tillhör, önskemålen om ett programråd samt frågan om Sveriges Radios ensamrätt att bedriva radioutsändningar. Några citat ur herr Sundmans yttrande skall jag ej gå in på. Låt mig bara säga att även om några kritiska synpunkter framkom slutade herr Sundman med orden: "Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan." Om detta är väl endast att säga följande: Herr Sundman och jag stod båda bakom det utskottsbetänkandet. I dag återfinns herr Sundman som talesman för reservanterna. Nu är vi alltså på skilda linjer. En liten stilla fråga: Har herr Sundman blivit skrämmd under tiden?

I reservationen 1, som är gemensam för centern, folkpartiet och moderaterna, säger reservanterna bl. a. att det i motionerna har anförts flera, vart för sig tungt vägande skäl för en utredning, och de fortsätter: "De förhoppningar som knöts till det i propositionen 1966:136 föreslagna och sedermera genomförda systemet med två självständiga TV-kanaler inom ramen för samma företag har inte infriats."

Även om reservanterna inte är tillfredsställda med de båda TV-kanalerna har ju den utvecklingen ägt rum att de båda kanalsystemen blivit helt likvärdiga och har lika lång sändningstid, och det måste ändå betecknas som tillfredsställande. Att de båda kanalerna på bästa sändningstid kan erbjuda program som tidsmässigt sammanfaller kan för många utgöra en irritation. Å andra sidan ligger den bästa sändningstiden för flertalet tittare mellan kl. 19.00 och kl. 22.00; ja, för många är den än mer begränsad.

Men för att återgå till de båda TV-kanalerna: Sveriges Radio har ju självt tagit initiativet till en utvärdering, vilken bör vara bekant för alla

inom utskottet eftersom det var en av de uppgifter radiochefen lämnade inför utskottet. Den utvärdering av tvåkanalssystemet i TV som Sveriges Radio här har påbörjat kommer att gälla såväl den programpolitiska som den organisatoriska och ekonomiska sidan. Enligt de upplysningar vi erhöill kommer även utomstående expertis att anlitas. Det kan således vara skäl att avvakta resultatet av denna utvärdering. Snabbare kan knappast en utredning komma till stånd, då tvåkanalssystemet varit fullt utbyggt under endast ett budgetår. Det är ett av motiven för utskottsmajoritetens avstyrkande av förslaget om att nu begära tillsättande av en parlamentarisk utredning.

Vidare har vi beaktat den s. k. översynsutredningen, som omfattar Sveriges Radios verksamhetsformer, och de olika organisatoriska förändringar som denna ger upphov till. Den bör avvaktas innan företaget belastas med en ny organisatorisk och ekonomisk genomgång, som blir en oundviklig följd av en parlamentarisk utredning. Låt mig till detta foga en ytterligare kommentar, nämligen att de personer som nu är verksamma inom utredningar på Sveriges Radio måste anlitas även av den parlamentariska utredning som motionärerna önskar.

Av betydelse för vårt ställningstagande har också varit den nu pågående beredningen av förslaget från 1969 års radioutredning — RUT 69 — rörande lokalradio. Här gick remisstiden ut den 1 november. Vartåt denna remissopinion lutar är ännu ej känt, men skall förslagen realiseras krävs ytterligare beredning, eventuellt i form av en ny utredning.

Vi har vidare noterat att reklamutredningen väntas framlägga sitt förslag runt årsskiftet. Det kan vara av värde att avvakta även den utredningen.

Ser vi sedan till Sveriges Radios ekonomiska situation, finner vi att det i princip inte behövs någon avgiftshöjning före budgetåret 1977/78. Därför bör riksdagen hinna säga sin mening innan ett nytt ”lyft” på licensområdet sker.

Herr Sundman har som ett av sina argument anfört behovet av en uppsägning av det nu gällande avtalet med Sveriges Radio. Jag skulle vilja säga att även om man gör en uppsägning så gäller det väl närmast en revidering av avtalet. Jag delar inte den uppfattning som reservanterna här har anfört, att det skulle vara en sådan väldig brådska. Herr Sundman har liksom andra nämnt att uppsägningen inte behöver verkställas före den 1 juni 1976. Från den utgångspunkten är det ju möjligt att ta ställning till sakfrågorna betydligt senare, när de olika utredningarna föreligger. Jag har den uppfattningen att man då får ett bättre grepp om problemen och klarare kan ange hur de bör angripas.

Man kan vidare förvänta att en kommande proposition till vårriksdagen skall ge sin belysning av här diskuterade frågor. Allmänt förväntas väl att det nya kulturrådet får ökade resurser för att bl. a. följa massmediefrågorna.

Herr talman! Jag anser mig med denna redovisning ha angett några av skälen för vårt ställningstagande, som utmynnar i avslag på de motioner vari yrkas på en hemställan om en parlamentarisk utredning. Låt mig göra en sammanfattning. Vi anser inte tiden nu lämplig för den begärda utredningen men är väl medvetna om att när återopade utredningar

föreligger kommer också frågan om en sådan utredning att vara aktuell.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta sammanhang vill jag ta upp ett par av de synpunkter som har anförts mot utskottsmajoritetens förslag i detta avsnitt.

Fru Mogård skall jag ge det erkännandet att hon är konsekvent år från år i sitt ställningstagande. Däremot kan jag inte dela hennes uppfattning när hon säger att det är obegripligt att vi har den här inställningen. Jag uppfattar fru Mogård så att hon här ensidigt vänder sig mot det statliga monoopolet. Men inför den utveckling som vi här har berört och som även reservanterna pekat på när det gäller det tekniska området får man kanske rikta blickarna mot mer än ett håll om man skall ha en så kategorisk uppfattning som den fru Mogård har. Utan att på något sätt dra in ett senare betänkande från kulturutskottet vill jag säga att jag med intresse skall lyssna på vad fru Mogård kommer att säga om vårt betänkande nr 43, där vi också berör denna utveckling. För att slutformulera den sats som jag var inne på vill jag säga att vad som hänt på den privata sektorn – Dagens Nyheters förvärv av SF osv., som fru Mogård tidigare syftade på – väl ändå ger en anvisning om att skall man ha en rädsla för den statliga sektorn så kanske man får vara minst lika kritisk inför den utveckling som kan komma på en marknad inom den privata sektorn.

Herr Sundman gjorde ju i långa stycken en resumé av utvecklingen i fråga om programtider osv., och jag har ingen anledning att gå in på dessa synpunkter. Jag har tidigare i mitt anförande sagt att herr Sundman förra året hade en annan uppfattning när det gällde själva principfrågan – om det skall tillsättas en parlamentarisk utredning eller inte.

Jag finner inte heller anledning att ta upp en debatt med herr Sundman om de frågor som han behandlat i motionen 452, alltså vilka möjligheter Sveriges Radio har att på olika sätt tackla den här problematiken. De synpunkter som herr Sundman för fram kan självfallet vara intressanta, men man får nog ändå sätta rätt stora frågetecken. Än så länge är jag på den principiella linjen att ingenting har framkommit som motiverar en förändring av rådande läge, där vi har ett statligt företag. Det gäller enligt min mening att inom detta företag klara ut problemen, så att företaget motsvarar våra förhoppningar.

Med detta ber jag, herr talman, att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KÄLLSTAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är nog rätt, herr Larsson i Vänersborg, att man nu har satt i gång en utredning – radiochefen meddelade oss ju detta vid sitt besök i kulturutskottet – inom Sveriges Radio om tvåkanalssystemet. En utvärdering kommer alltså att ske i fråga om den inbördes tävlan mellan de två kanalerna och i fråga om olika profil på kanalerna. Radiochefen nämnde också att en utredning om kabel-TV, kassetter och satelliter äger rum. Man för diskussioner med radioföretagen i de andra nordiska länderna, och även i Nordiska rådets regi pågår utredningar i programfrågor och därmed sammanhängande problem.

Men, herr Larsson, detta är ju expertutredningar. De är naturligtvis

viktiga och betydelsefulla, men de äger rum *inom* Sveriges Radio, och det kan vara ett material som får ingå i det arbetsunderlag som en parlamentarisk utredning har att ta befattning med.

Herr Larsson tog också upp frågan om regional och lokal radio och TV. Vi vet att Sveriges Radios remissyttrande beträffande RUT 69 avviker från själva utredningens förslag. Utredningen har ju föreslagit att lokalradio skall införas i Sverige. Ett nytt radioföretag av public-service-typ, Sveriges lokalradio AB, skall bildas enligt utredningen, medan Sveriges Radio i sitt remissyttrande menar att det skall vara en lokalradio *inom* Sveriges Radio.

Jag menar alltså att behovet av en utredning på de två punkter jag nu nämnt står kvar. Att bryta Sveriges Radios monopolställning vore ju att öppna möjligheter för en reell decentralisering, och därmed skulle kunna nås en geografisk spridning av programproduktionen men också en decentralisering när det gäller organisatoriska frågor, planläggning, beslutsfattande, ansvar och verkställighet. Utredningskravet står kvar mot bakgrund av de utredningar som äger rum inom Sveriges Radio och med hänsyn till det remissyttrande som vi fått därifrån.

Herr SUNDMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Vänersborg uttryckte förvåning över att jag, som herr Larsson sade, i år inte talar samma språk som förra året. I fjol slutade jag med att yrka bifall till utskottets hemställan, i år yrkar jag bifall till reservationen 1. Men det är väl inte så konstigt, herr Larsson. Det förelåg ju en annan utskottsskrivning förra året. Och dessutom har vi i år att ta hänsyn till den mycket förträffliga motionen 452. Den var inte skriven förra året.

Det händer så mycket på ett år när det gäller massmedierna. Det var bl. a. det jag försökte förklara i mitt inledningsanförande. Sveriges Radio har t. ex. nu funnit skäl att utvärdera systemet med två tävlande kanaler. Förra året var det för tidigt, men i år är det enligt Sveriges Radio dags att göra en sådan utvärdering.

Vi har också under det gångna året fått en ny arbetsordning för Sveriges Radio. Översynsutredningen rörande Sveriges Radio har blivit färdig med sitt arbete och presenterat sina funderingar, som jag i vissa hänseenden upplever som starkt oroande. RUT 69 har också lagt fram sitt betänkande. Vidare har kulturrådet presenterat sitt betänkande med en hel serie funderingar kring rundradion.

När så mycket har hänt under ett år är det väl självklart att man måste kunna inta nya positioner. Det är inte alls egendomligt. Och det är ingen som har skrämt mig på något sätt, det försäkrar jag. Inte ens fru Ryding kan skrämma mig.

Vidare kunde herr Larsson inte förstå varför det just nu var så bråttom med att sätta i gång en utredning. Vi har ju gott om tid, menade herr Larsson. Nej, det har vi inte. Det är bara två och ett halvt år kvar till dess avtalet skall sägas upp, och detta med etermedierna är en mycket svårhanterlig materia. Vi behöver faktiskt den tiden.

Slutligen noterar jag att Herbert Larsson och jag egentligen i princip är ense. Även herr Larsson tycks anse att vi behöver en utredning. Det enda

som skiljer oss åt är att herr Larsson tycker att vi kan vänta ett år – eller kanske bara ett halvt – innan vi sätter i gång, medan jag tycker att man kan slå till med en gång.

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

Rundradiofrågor

Fru MOGÅRD (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Vänersborg gjorde en tolkning av vad jag sagt, men den begrep jag uppriktigt sagt inte ett skvatt av. Jag förstod bara att jag skulle rikta blickarna mot mer än ett håll, och det skall jag mer än gärna försöka göra.

Men jag ställde faktiskt en fråga till herr Larsson rörande hur de här sakerna skall utredas, och av herr Larssons anförande fick jag den uppfattningen att han menade att kulturrådet skulle se på frågan om etermedierna. Innebär det alltså att vi aldrig någonsin skall ha en parlamentarisk utredning? Är inte en parlamentarisk utredning nödvändig i dessa för oss alla så viktiga frågor?

Jag uppfattade det så att jag här har fått ett svar på den frågan, men jag vill gärna få bekräftat om jag uppfattade saken rätt.

Sedan frågade jag också när en utredning skulle göras. Det är ingen brådska, svarade herr Larsson. Det går att lägga en utredning betydligt senare. Men herr Sundman har just talat om att vi har två och ett halvt år på oss, och utredningar brukar ta längre tid än så för sitt arbete. Kan vi alltså få ett svar på frågan: När är sista tidpunkten för denna utredning att starta, om den nu skall bli parlamentarisk? ”Betydligt senare” tyder på att man kan få vänta både ett och två år.

Kan vi räkna med att socialdemokraterna tar sitt förnuft till fånga till nästa år?

Herr LARSSON i Vänersborg (s) kort genmäle:

Herr talman! När vi behandlade dessa frågor förra året sade utskottets värderade ordförande, att nu har vi två utredningar i arbete med dessa spörsmål, som är av stor betydelse såväl för ljudradion som för TV, och att då tillsätta ytterligare en utredning innan de två tidigare är färdiga med sitt arbete har inte utskottet funnit välbetänkt. Jag hade väl också de orden i tankarna, herr Sundman, när jag erinrade om att herr Sundman hade ändrat uppfattning.

Nu vill jag inte förmena någon att ändra uppfattning, men eftersom herr Sundman talade med sådan skärpa om dessa ting tyckte jag att jag ändå kunde få erinra om den saken.

Sedan vill jag säga till herr Källstad att det material som skall komma in under den närmaste tiden måste ju ge underlag för en bättre bedömning av hur vi framdeles skall behandla hela materialsidan. När allt detta material ligger klart kan en utredning komma till stånd; jag delar fru Mogårds och övrigas uppfattning att en utredning på ett eller annat sätt måste komma till stånd, men utskottsmajoriteten anser sig inte ha möjlighet att uttala sig om tidpunkten för den. Personligen utgår jag ifrån att den kan komma till stånd i slutet av nästa år, men det är en personlig uppfattning. Jag är, som jag sade inledningsvis, på det klara med att bara sammanställningen och behandlingen av RUT 69 – enligt uppgift är

remissorganens yttranden på den punkten väldigt skiftande – kan kräva en ytterligare utredning. Därmed har jag öppnat vägen för ett utredningsförslag.

Vi är således inte helt oense på denna punkt, men *när* utredningen skall göras har vi delade meningar om. Majoriteten har fortfarande uppfattningen att vi måste se resultatet av dessa utredningar innan vi tar ställning till utredningsfrågan.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Jag har för avsikt att något beröra de olika reservationer – utöver reservationen 1 – och särskilda yttranden som fogats till betänkandet.

Beträffande reservationen 2 – om konsumentinflytande och programråd – av herr Källstad och fru Fränkel meddelade herr Källstad att fru Fränkel kommer att beröra den. Jag skall därför inte säga någonting om den nu, utan avvaktar fru Fränkels anförande.

Reservationen 3 berör frågan om underhållningsväld i rundradion, Sveriges Radios utträde ur Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges Radios programpolitik och är avgiven av vpk-representanten fru Ryding. I och med att frågan om programverksamheten tas upp i denna reservation kommer jag in också på en del motioner där man yrkat att riksdagen skall uttala sig om program.

Här har tidigare i dag påpekats att radiolagen och avtalet mellan staten och Sveriges Radio säger att Sveriges Radio äger att med ensamrätt avgöra vilka program som skall sändas. Vi kan som enskilda medborgare uttala vår mening om programmen, men avtalet tillåter enligt min mening inte riksdagen att bestämma vilka program som skall sändas och vilka program som inte skall sändas. Personligen anser jag att våldsprogrammen är olämpliga. På den punkten delar jag alltså inte bara fru Rydings utan också många andras mening. Jag tror nämligen att sådana program är förråande. Våld föder våld, enligt min mening, det må visas på TV-skärmen, det må beskrivas i böcker, artiklar eller serier. Men ändå ser en stor del av svenska folket dylika program. Jag vet inte varför de visas, men det är möjligen därför att olika intressen skall tillgodoses.

Vi vet att det enligt radiolagen och avtalet är Sveriges Radio som har ensamrätt att avgöra vilka program som skall sändas. I programverksamheten skall de grundläggande demokratiska värdena hävdas, programmen skall vara omväxlande till karaktär och innehåll och i skälig omfattning tillgodose alla intressen. Opartiskhet och saklighet skall tillämpas med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet skall råda i rundradion. Det skall vara en skälig balans mellan olika åsikter och intressen.

När vi 1966 fattade de avgörande besluten i dessa frågor i den dåvarande tvåkammarriksdagen, framhölls att Sveriges Radio bör ha en stark ledning som bär ansvaret för att samplaneringen genomförs och att riktlinjerna för företagets verksamhet upprätthålls. Den skall kunna ingripa med kraft om den finner att programverksamheten i något hänseende bedrivs på ett sätt som inte är förenligt med de angivna riktlinjerna.

Det anförde man då, och i dag har citerats vad kulturutskottet framhöll förra året, nämligen att det är nödvändigt att förståelsen för de förutsättningar som gäller och känslan av ansvar för att de följs är allmän inom företaget och ständigt hålls levande. Detta var inte bara utskottets mening – riksdagen hade intet att invända.

Jag har ansett att man borde erinra om det när man talar om programverksamhet i Sveriges Radio, vad som gäller enligt avtalet och vad riksdagen har uttalat. Det är mot den bakgrunden som utskottet inte har gjort något uttalande i bl. a. frågan om underhållningsväldet. Men jag tror att vi är överens om att vi absolut har rätt att ha en mening som enskilda medborgare och riksdagsledamöter.

Jag är förvånad över att fru Ryding klagar över att hennes meningsriktning inte får det utrymme i programmen som hon önskar. Det är en mycket utbredd uppfattning att vpk får ett utrymme i Sveriges Radios program som är avsevärt större än dess förankring hos svenska folket. Om jag skall ha någon mening i detta fall är det den att vpk-åsikterna får stort utrymme i Sveriges Radios program.

Vpk-reservationen är kritisk mot förhållandena på Sveriges Radio, och fru Ryding citerade vad utskottet har anfört, nämligen att vi inte kan instämma i den beskrivning som görs. Jag har ändå den meningen, fru Ryding, att ni gör en hel del överdrifter även om det är möjligt att det finns en del som behöver ses över. Det har vi också möjligheter till om vi kan få den begärda utredningen. Men om det inte vore någon reda alls skulle det hela inte kunna fungera. Vi skulle inte kunna få några program, men det får vi ju ändå. Ni gör nog en hel del överdrifter.

Fru Ryding talade sedan om radioledningens ansvar, och på den punkten är vi fullständigt överens. Men man måste också ha klart för sig att de som har ansvaret även måste ha möjligheter att hävda sin uppfattning. Här säger fru Ryding själv att det skall vara ordning i ledet – och det skall det naturligtvis vara – men det skall väl också vara ordning på det sättet att det finns en ledning.

Fru Ryding tar upp frågan om Sveriges Radios förhållande till Svenska arbetsgivareföreningen. Om detta finns det inget yrkande i reservationen, utan det är bara ett resonemang som hon för. Men Sveriges Radio är inte något statligt företag, utan ett fristående icke-statligt aktiebolag, och vi kan därför inte fatta beslut om det här i riksdagen.

Så kommer jag till reservationen 4, som behandlar frågan om opartiskhet i programmen. Där är det framför allt barnprogrammen som tas upp. Jag har här i dag sagt att vi inte kan påverka programmen på annat sätt än som enskilda ledamöter, men här har vi ändå ett typexempel på behovet av kontakter mellan Sveriges Radio och allmänheten. En stor del av svenska folket – enligt uppgift 98 procent av svenska folket -- är ansluten antingen till svenska kyrkan eller till de fria kristna samfundet. Svenska folket omfattar till mycket stor del den kristna tron och kristna värderingar. Jag anser det därför helt naturligt att Sveriges Radio skall tillgodose svenska folkets intressen på dessa områden. Jag bedömer det t. o. m. så att det är Sveriges Radios *skyldighet* att göra det enligt det avtal vi har.

När det gäller barnprogrammen har jag den meningen, att man däri

skall undvika uttryck som stöter. Ett *vårdat språk* i Sveriges Radio anser jag inte kan stöta någon.

Jag kan icke förstå att det måste vara våldsinslag i vare sig barnprogram eller andra program. Jag vet att Sveriges Radio anser att om man tar upp kontroversiella program för de yngsta skall det vara balans inom det enskilda programmets ram. Vilken filosofi som ligger bakom denna uppfattning kan jag inte redogöra för, och jag vet inte heller om det är en inom pedagogiken erkänd regel, men man för det resonemanget. Jag förstår över huvud taget inte varför det skulle behövas kontroversiella program för de yngsta, men här rör det sig om ett tyckande. Jag kan inte, om vi skall respektera gällande avtal, föreslå riksdagen att göra ett uttalande i dessa frågor. Radioavtalet utgör emellertid inte något hinder för att sända kristna program för vare sig barn eller vuxna.

Med tanke på den uppslutning kring kristendomen och kristna värderingar som vi har i vårt land är jag något förvånad över att det inte förekommer flera kristna program, liksom även flera andra program som är av kristen karaktär. Jag är förvånad över att man inte mera arbetar för att sådana program skall komma till stånd. Varken från svenska kyrkan eller de fria kristna samfundet har mig veterligt gjorts några starkare framställningar om detta. Man talar om det i motioner här i riksdagen, men frågan skulle ju också kunna tas upp genom uppvaktningar, i pressen och från talarstolar även utanför det här huset. Förklaringen är möjligen att man strävar efter den gemenskap och den styrka som personliga sammankomster bland de kristna ändå ger. Jag vet som sagt inte orsaken, och jag är intresserad av att få höra några synpunkter på denna problematik.

Det talas om att kristna barnprogram särskilt skall annonseras. Jag tycker inte det kan finnas någon anledning att resa invändningar mot ett sådant önskemål. Jag har svårt att tro att så värst många föräldrar skulle förbjuda sina barn att se ett barnprogram där kristna värderingar förekommer, men jag är övertygad om att många skulle uppskatta det – särskilt om det gjordes på ett för barnen förstäligt sätt, där det kristna kärleksbudskapet framfördes.

Med detta har jag gjort några små deklARATIONER i dessa frågor. Men jag har också hänvisat till avtalet när det gäller riksdagens situation och möjligheter att uttala sig om programmen i Sveriges Radio.

Frågan om huruvida Sveriges Radio följer avtalet har diskuterats här. I ett särskilt yttrande har fru Mogård tagit upp frågan. Med hänsyn till att en utredning skall undersöka förutsättningarna för att förbättra radionämndens arbetssituation och granskningsmöjligheter har något yrkande inte ställts. Efter vad vi har fått veta om radionämndens svårigheter att arbeta hoppas jag verkligen att utredningen kan arbeta snabbt och att radionämndens arbetssituation kan förbättras.

Jag anser det viktigt att Sveriges Radio respekterar vad radionämnden säger. Den här nämnden får inte betraktas som vilken samling tyckare som helst. Vad radionämnden anser bör Sveriges Radio respektera och ta hänsyn till.

Jag vill, herr talman, innan jag slutar säga att när vi diskuterar Sveriges Radio talar vi ofta om balans. Mest blir det kritik. Kritiken har givetvis

sin plats om den är saklig och berättigad, men det kan också vara på sin plats att säga ett erkännansamt ord om Sveriges Radio. Det sänds ju ändå många bra program, många program som vi har orsak att vara glada över att vi kan få se och höra. Jag tycker att det bör sägas i en debatt som denna. Men samtidigt skall det givetvis sägas att ensamrätten kräver ansvar, omdöme och förmåga att lyssna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 beträffande en utredning om rundradioverksamheten och i övrigt bifall till vad utskottet hemställt.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Mattsson i Lane-Herrestad och jag tolkar tydligen radioavtalet på olika sätt. Enligt min mening kan vi mycket väl göra ett principiellt uttalande i riksdagen mot underhållningsväldet, om vi finner det påkallat. Jag vidhåller alltså att den möjligheten finns. Jag tror inte att min reservation kommer att bifallas, men bara det faktum att denna fråga år efter år debatteras här i riksdagen kan göra sitt i positiv riktning, och då är man ändå inte ute i ogjort väder.

Sedan säger herr Mattsson att vpk skulle få ett utrymme i radio och TV som är avsevärt större än vad dess förankring bland folket skulle motivera. Jag har i dag ingen statistik att stödja mig på, men jag vidhåller att vpk vid sina politiska utspel inte behandlas likvärdigt med de övriga politiska partierna.

Herr Mattsson ansåg att mycket av vad jag sade var överdrifter och att vi, om det skulle vara så galet som jag beskrev det, till slut inte skulle få några program alls. Den risken kan föreligga, men det finns ännu många kunniga, ansvarskännande programmakare och medarbetare vid Sveriges Radio som arbetar så gott de kan under de förhållanden som råder. Det kan emellertid också gå så illa att man slutar göra bra egenprodukter och köper ännu fler dåliga filmer och andra program utifrån. Det är en sådan utveckling som vi vill stoppa.

Visst sänds en del bra program i TV och radio – det sade jag också i mitt första anförande; jag var inte helt negativ. Men jag anser att det inte skall behöva sändas några dåliga program i Sveriges Radio och TV. Och dit har vi ännu inte kommit.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att man kan ha olika uppfattningar om vilken meningsriktning som får det största utrymmet och huruvida den bedömning som görs är riktig. Den saken kan vi tvista om, men vi kan inte lösa den, eftersom vi har olika utgångspunkter.

Att fru Ryding tog till överdrifter tycks hon inte vilja bestrida, och det är väl inte första gången man siktar mot stjärnorna för att nå trädtopparna.

Att det finns många kunniga programmakare tycks vi vara överens om, och det skall vi sätta värde på. Men när fru Ryding säger att vi inte skall ha några dåliga program i Sveriges Radio, kommer vi återigen in på tyckandet. En del tycker t. ex. att Bröderna Cartwright är någonting

alldeles fantastiskt fint, medan andra tycker att det är rena smörjan och inte borde få lov att sändas. På det sättet kan man diskutera det ena programmet efter det andra som man har olika meningar om. Och då måste man göra bedömningarna så att man tillgodoser kravet på allsidighet och tar hänsyn till olika smakriktningar. Den som gör de här bedömningarna har det nog inte alltid så lätt.

Men, fru Ryding, när ändå en hel del av våra synpunkter sammanfaller – så är det faktiskt i en rad frågor som vi anser bör ses över – vill jag instämma i vad herr Sundman sade för en stund sedan, nämligen att det då hade varit välbetänkt att ansluta sig till utredningskravet.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Låt mig ge några synpunkter på konsumenternas möjligheter att utöva inflytande på Sveriges Radios programutbud. Det är i dag inte mycket bevänt med de möjligheterna. Man kan ringa till den s. k. klagomuren, och man kan skriva brev till radiochefen – det lär ske i många fall – och ge sin mening till känna om vad man sett eller hört. Man kan också anmäla ett program till radionämnden. Men i alla dessa fall har ju programmet redan getts, och den situation man vill påtala är över.

Vad vi i folkpartiet vill är att det skapas möjligheter till en fri och öppen diskussion i programfrågor mellan allmänheten-konsumenterna å ena sidan och Sveriges Radios ledning och medarbetare å andra sidan i syfte att konsumenterna skall kunna pröva programmets utformning innan de utformas.

Radioutredningen 1960 föreslog ett programråd som ett forum för sådan diskussion. Vi i folkpartiet tyckte att det var ett gott förslag, och vi har upprepade gånger föreslagit att ett sådant diskussionsforum skulle inrättas. I år liksom tidigare har förslaget avvisats. I år säger utskottet: ”Det bör vara inte endast i allmänhetens – konsumenternas – intresse utan också i hög grad i radioföretagets eget att en dylik fri och öppen diskussion stimuleras, men utskottet har inte blivit övertygat om behovet och lämpligheten av att man skapar en programrådsinstitution.”

Men då frågar jag: Hur skall denna diskussion gå till? I vilket forum skall den ske? Utskottet föreslår ju *ingenting*.

Vidare erinrar utskottet om de överläggningar och diskussioner som Sveriges Radio brukar anordna. I utskottet ställde jag frågan direkt till radiochefen hur konsumenterna egentligen fick komma till tals. Jag fick till svar att man vid behov – jag antecknade orden – tog kontakt med olika grupper i samhället för att höra deras åsikter. Det gjorde man enligt radiochefen ganska ofta.

Ja, det är gott och väl, men det kan ju tänkas, att konsumenterna också har ett behov av att komma i kontakt med ledningen. Initiativet ligger i dag hela tiden hos Sveriges Radio.

Vi kan än en gång se på innehållet i en hel del av de motioner som behandlas i dagens betänkande. Man vill ha dagliga morgonandakter i TV, man vill ha programutrymme för humanitära organisationer, man vill ha mindre underhållningsväld m. m. Herr Mattsson i Lane-Herrestad framhöll alldeles nyss att vi i riksdagen inte kan säga någonting om detta. Vi

kan bara påverka program som enskilda medlemmar. Men herr Mattsson vet lika väl som jag, att en stackars enskild medlem inte kan promenera upp till Sveriges Radio och be att få framföra sin mening och tro att han på det sättet kan påverka de påföljande programmen.

Allt detta kunde ju lämpligen diskuteras i ett programråd, kanske flera, ett i varje region.

Utskottet tar i dag upp det gamla argumentet att tveksamhet kan uppstå om kompetensgränser mellan ett programråd och Sveriges Radios styrelse. Jag kan inte förstå att den gränsen kan vara svårare att dra än mellan radionämnden och styrelsen.

Herr talman! Eftersom vi i folkpartiet är övertygade om att det behövs en friare och öppnare diskussion i programfrågor än vad som förekommer i dag och eftersom ingen annan kommit på något bättre forum för denna diskussion än inrättande av programråd, yrkar jag bifall till reservationen 2.

I detta anförande instämde herr Westberg i Ljusdal (fp).

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Det råder inga delade meningar oss emellan, fru Fränkel, om att man behöver diskutera programfrågor. Alltsomoftast diskuteras de bl. a. här i riksdagen. Fru Fränkel har åtminstone delvis redogjort för vad radioschefen hade att säga. Han talade nämligen också om att Sveriges Radio planerar att utöka verksamheten med kontaktkonferenser ute i landet. Det hade nog varit klokt om Sveriges Radio kommit på denna idé tidigare, i synnerhet som det så ofta har framförts ett starkt önskemål om en ökad kontakt mellan konsumenter och producenter.

Men jag har fortfarande den meningen, fru Fränkel, att det kan ifrågasättas, om den bästa lösningen är tillsättandet av ett programråd med ungefär samma personer som har sina kanhända regelbundna sammankomster. Vi har ju inte någon garanti för att man då träffar de personer, som man har behov av att få kontakt med. Debatten kan under sådana förhållanden lätt bli låst. Vi kan aldrig komma ifrån, fru Fränkel, att man kommer att diskutera programrådets värde i förhållande till styrelse och programledning. Däremot är det riktigt när man säger att kontakten bör ökas med medborgarna för att på så sätt förbättra kontaktverksamheten mellan Sveriges Radio och allmänheten. Konsumenterna har ett behov av detta, och jag tror att även Sveriges Radio har det.

Det talades sedan om att den enskilde medlemmen inte kan gå upp till Sveriges Radio. Jo, det kan han! Men vilken verkan det har vet jag inte. Går vi däremot många av oss till Sveriges Radio genom våra organisationer, genom våra folkrörelser, politiska föreningar, fackföreningar osv., kan Sveriges Radio inte vara främmande för att det finns en opinion, som man måste ta hänsyn till. Så nog kan vi påverka.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nu tycker jag att herr Mattsson i Lane-Herrestad och jag börjar bli nästan överens. Herr Mattsson säger att visst kan vi påverka

Sveriges Radio genom våra organisationer. Hur ville vi motionärer då att ett sådant programråd skulle vara sammansatt? Jo, just av folk från organisationer, från religiösa grupper, från ungdomsverksamhet osv. Det är väl inte så säkert att det år efter år behövde vara samma medlemmar. Man kan t. ex. ha en rullande medlemskader, så att representanter från olika organisationer kunde sitta i programrådet olika år.

Jag har en känsla av att vi alla är överens om att det inte är riktigt att konsumenterna inte har någon möjlighet att påverka programmen. Fru Ryding sade att man måste ta nya grepp, och det är jag med om. Men var skall man ta de nya greppen?

Det är som om alla kammarledamöter har hängt upp sig på ordet programråd. Men försök då hitta ett annat ord! En verksamhet av vår typ måste det ju ändå bli.

Jag kommer också ihåg att radiochefen sade att han tänkte utöka kontaktverksamheten. Initiativet skulle alltså då fortfarande ligga hos radiochefen. Men vad jag vill åstadkomma är ju att de enskilda konsumenterna skall kunna ta initiativ.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Det ord som skulle kunna ersätta ordet programråd, och som vi har arbetat med är kontaktkonferens. På det sättet skulle man få kontakter med aktuella grupper vid särskilda tillfällen ute i landet i stället för att något hundratal människor i Stockholm sitter och diskuterar. Vid ett sådant tillfälle skulle det framföras enormt många synpunkter, eftersom varje ledamot av programrådet säkert skulle ha sin syn på problemen -- det kanske kunde göras vissa program kring vad som sagts och de synpunkter som framförts. Det vore som sagt bättre att i stället ha konferenser ute i landet dit man hade möjligheter att komma och framföra synpunkter.

Vi är överens om att det här är angeläget. Det måste bli en förbättrad kontakt. Vi tycks t. o. m. vara överens med Sveriges Radio i det fallet.

Det är väl ingenting som hindrar att vi sedan från vår sida ute i landet genom organisationer o. d. begär att Sveriges Radio skall ta kontakt med oss. Har det någon gång försökts, och har det blivit avslag? Har någon folkrörelse gjort denna hemställan och fått höra att Sveriges Radio inte ville tala med dem? Det tror jag knappast man kan påvisa. Vi får nog ta litet initiativ vi också.

Fru FRÆNKEL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Just nu erinrade jag mig att när vi var i England fann vi i Manchester, om jag inte minns fel, ett radioorgan som ungefär motsvarade vårt programråd, fastän det kallades någonting annat. Där var man mycket nöjd med det. Jag minns också att det var precis så som herr Mattsson i Lane-Herrestad säger att det skulle kunna bli i Sveriges Radio, nämligen att konsumenterna och deras organisationer t. o. m. själva fick göra program. Jag tror fortfarande att det kunde vara till nytta.

Herr ANDERSSON i Örträsk (s):

Herr talman! Det finns många aspekter att lägga på Sveriges Radios verksamhet – det har dagens debatt återigen visat oss. Tyvärr har knappast några nya synpunkter framkommit även om en förskjutning har skett mellan partigrupperna i fråga om vissa åsikter.

Jag skall inte förlänga debatten om förslaget beträffande en parlamentarisk utredning.

Även om jag liksom säkert alla andra av kammarens ledamöter har mycket bestämda åsikter om vilka program och hurudana program jag skulle vilja se och höra, så skall jag inte gå in i den typen av debatt heller. Skälet är helt enkelt att Sveriges Radio enligt radiolagen har ensamrätt att avgöra programmets innehåll. Den principen måste riksdagens strikt respektera. I det avseendet ansluter jag mig till vad utskottets ordförande har uttalat.

Sedan vill jag tillfoga när det gäller diskussionen om ett eventuellt programråd att erfarenheterna från studieresan i England tydligen inte är ensartade. Jag har ett bestämt minne av att vi på BBC fick precis en motsatt uppfattning redovisad än den som fru Fränkel här gjorde sig till tolk för.

Jag skall i mitt inlägg i den här debatten koncentrera mig till frågan om den regionala programproduktionen i radio och TV. Den frågan har diskuterats vid flera tillfällen i riksdagen.

1966 års riksdag angav ett riktmärke för måttet av regionalt producerade program. I statsutskottets utlåtande i anledning av proposition 136 år 1966 skrevs: "Utan att vilja mera exakt ange den andel av programproduktionen som distrikten bör svara för – vilket kan vara både principiellt och praktiskt olämpligt – finner utskottet en rimlig målsättning vara att omkring en fjärdedel av programproduktionen sker regionalt." Riksdagen anslöt sig till denna skrivning.

Det har nu gått sju år sedan riksdagen, trots att utskottet hyste viss principiell tveksamhet mot ett uttalande av denna art, dristade sig att ange hur stor andelen regionalt producerade program borde vara.

När jag studerade Sveriges Radios officiella statistik, återgiven i den årsberättelse som publicerades i december i fjol, fann jag att distriktens andel av Sveriges Radios egenproduktion av TV-program uppgick till 19 procent. När det gällde riksljudradioproduktionen svarade distrikten, enligt samma publikation, för endast 14 procent. Dessa siffror gav mig och några andra socialdemokratiska ledamöter i denna kammare anledning att under den allmänna motionstiden väcka en motion. I den framför vi två krav. För det första vill vi att den målsättning för den regionala produktionen som riksdagen uppsatte 1966 skall höjas från en fjärdedel till 30 procent. För det andra vill vi att ökningen av den regionala produktionen skall fördelas på orter utanför storstadsområdena.

I den debatt som har förekommit bl. a. med anledning av vår motion har framkommit att statistik kan upprättas och läsas på mer än ett sätt. Som ledamot i kulturutskottet har jag under behandlingen av den här frågan erfarit att man även inom Sveriges Radio har delade meningar om hur man egentligen skall mäta den regionala produktionen. Det har gett

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

Rundradiofrågor

utskottet anledning att framhålla "önskvärdheten av väl genomtänkta beräkningsgrunder, som vid behov presenteras klart". Jag vill understryka detta önskemål inte minst med tanke på behovet av ett entydigt sakmaterial som underlag vid framtida utformning av motioner.

Motiven till att jag i likhet med mina medmotionärer finner det angeläget att den regionala produktionen av program i radio och TV ökar är desamma som angavs i propositionen 136 år 1966. Departementschefen anförde där följande. "Motivet för en väl utbyggd regional organisation är att som ett positivt värde ta till vara den särprägel och egenart som finns i olika delar av landet, att på ett bättre sätt utnyttja det programstoff och den talang som finns i distriktens arbetsmiljö. En väl utbyggd regional organisation är också en förutsättning för att programmen skall kunna spegla utveckling och händelser i landets olika delar."

Dessa kulturpolitiska motiv har ytterligare accentuerats i kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik. Där framhålls önskvärdheten av en fortsatt decentralisering av Sveriges Radios produktion. Kulturrådet finner det angeläget att Sveriges Radio får en organisation som knyter an till kulturlivet i alla delar av landet. På det sättet kan ett naturligt samspel nås mellan etermedierna och t. ex. enskilda kulturarbetare, fria grupper och regionalt och lokalt förankrade kulturinstitutioner, framhåller kulturrådet.

Till det kulturpolitiska motivet kan också läggas det mera allmänt regionalpolitiska motivet. Under de senaste åren har i många olika sammanhang uttalats önskvärdheten av en dämpning av tillväxttakten i storstadsregionerna till förmån för övriga delar av landet. Vi har ju också fattat beslut om utflyttning av viss statlig verksamhet från Stockholmsregionen. Det är naturligt, tycker jag, att rikta blickarna på Sveriges Radios verksamhet också i det sammanhanget. Av den tillväxt som sker inom företaget borde det vara möjligt att förlägga en allt större andel till orter utanför storstadsområdena.

Utifrån de här två motiven talade mycket, enligt min mening, för att vår motion borde bifallas.

Som kammarens ledamöter kan finna av kulturutskottets betänkande nr 42 har emellertid inom Sveriges Radio helt nyligen lagts fram en utredning rörande decentralisering av Sveriges Radios verksamhet. Till min glädje föreslår denna utredning en högre målsättning för den decentraliserade programproduktionen än den vi begärt i motionen.

Utredningen föreslår att riktmärket för distriktens andel av riksprogramproduktionen skall sättas till omkring en tredjedel. Den målsättningen anges av utredningen vara realistisk och genomförbar. För att uppnå den krävs i själva verket endast relativt blygsamma åtgärder. För TV bör förslaget kunna genomföras på en treårsperiod, anser utredningen.

Vad mer kan man som motionär önska sig? Jo, en sak – att utredningens förslag genomförs.

Jag vill alltså här uttala den starka förhoppningen att Sveriges Radios styrelse beslutar i enlighet med utredningens förslag och att genomförandet också sker i den takt som utredningen funnit vara realistisk.

Ytterligare en sak vill jag framhålla. När Sveriges Radio ökar andelen regionalt producerade program förutsätter jag, liksom utskottet, att orterna utanför storstadsregionerna tillgodoses så långt det är möjligt. Det har från flera håll uttalats farhågor för att den regionala programproduktionen skulle komma att ytterligare koncentreras till Malmö och Göteborg. För närvarande torde produktionen i dessa två städer vara mer än dubbelt så stor som i alla övriga distrikt tillsammans. Den framtida utvecklingen bör kunna leda till en bättre balans också i det avseendet.

I den förhoppningen har jag anslutit mig till utskottets enhälliga skrivning på dessa punkter.

I detta anförande instämde herr Olsson i Edane (s).

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Den bild av omvärlden som vi i det avlägsna Sverige får är i allt väsentligt en funktion av massmedias verksamhet. Ytterligt få har möjlighet att på ort och ställe skaffa sig en egen uppfattning. Vi är i allmänhet fullständigt beroende av den information som vi får genom massmedia, och bland dessa spelar radio och television en helt dominerande roll. Det är alltså främst Sveriges Radio som präglar vår bild av världen. Det gäller inte bara det storpolitiska spelet utan också de sociala och kulturella förhållandena i olika länder. De förhållandena må sedan beskrivas i termer av sociokulturell struktur eller tecknas i ögonblicksbilder av hur gemene man lever och verkar.

Vad karakteriserar då den nyhetsförmedling som Sveriges Radio svarar för? Det är inte möjligt att ha någon bestämd uppfattning om huruvida den är korrekt och i vilken utsträckning den är relevant med avseende på urvalet av nyhetsinlag från de olika utsiktspunkterna. Däremot är det mycket lätt att konstatera var dessa utsiktspunkter finns och hur mycket nyhetsmaterial som kommer från olika delar av världen.

Jag har tillsammans med några medlemmar pekats på den bristande balans i geografiskt avseende som karakteriserar nyhetsrapporteringen i radio och TV. I en utredning som publicerades i betänkandet "Nyhetsverksamheten inom Sveriges Radio" för ett par år sedan finns uppgifter som bestyrker detta. I utredningen ingår en noggrann analys av nyhetspresentationen i TV-programmen under en månad hösten 1970 omfattande 30 dagars programmaterial i TV-nytt, NU och Rapport. Analysen är utförd efter direktiv av nyhetsutredningen av Lars Furhoff i samarbete med Lennart Nilsson och Lennart Jönsson. Analysen anger dels var utlandskorrespondenterna finns stationerade, dels nyhetsrapporteringens omfattning.

Under den period undersökningen omfattar hade Sveriges Radio sammanlagt 12 fasta utlandskorrespondenter. Av dessa var fyra stationerade i Västeuropa, tre i USA och en i Sovjet. Mot sju korrespondenter i västvärlden svarade alltså en enda i östvärlden. Det är naturligt att denna bristande balans tog sig uttryck i nyhetsrapporteringen. Från Moskva kom denna månad endast fem inlag i de undersökta nyhetsprogrammen mot 58 från USA och 38 från Västeuropa eller i ideologiska termer: fem inlag från östblocket och 96 från västblocket. Om man uttrycker

nyhetsvolymen i tidsenheter, blir relationerna i stort sett desamma. Nyhetsmaterialet från USA var 30 gånger så omfattande som det från Sovjet, därest man endast räknar direktrapporter. Från västblocket kom ungefär 40 gånger så mycket material som från östblocket. Vi tycker att denna balans är orimlig och har i vår motion yrkat på att "riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar att vid en kommande översyn av avtalet mellan staten och Sveriges Radio en bättre balans för nyhetsverksamheten i geografiskt avseende bör förutsättas".

Kulturutskottet har noterat att en viss förändring skett. Sveriges Radio har i höst gjort en viss omplacering, som innebär att bevakningen från Östeuropa och Medelhavsområdet har förstärkts. Det är värdefullt. Men i övrigt visar utskottet förvånansvärt litet intresse för denna fråga och uttalar inte någon som helst uppfattning. "Utskottet finner inte skäl föreligga för riksdagen att nu göra något uttalande", säger utskottet i sitt betänkande.

Vi motionärer har uttryckligen poängterat att snedheten i nyhetsförmedlingen inte skall beskrivas i enkla termer av vänster- eller högervändning. Men det är ofrånkomligt att bilden av de båda ideologiska blocken lätt kan bli felaktig och skev. Den västliga världen ligger öppen. Därifrån kan våra korrespondenter i obegränsad utsträckning och utan alla hämningar påtala alla de brister och presentera alla de skandaler som högeffektiva journalister blottlägger. Det är självfallet i och för sig bra. Vi kan bara tänka på rapporteringen av Watergateskandalen med bl. a. direktsändningen i TV av utskottsförhören. Östvärlden däremot är sluten och svåråtkomlig. Därifrån är de negativa bilderna fåtaliga, trots att vi som lever i en demokrati rimligtvis borde påtala det vi föraktar i en diktatur. Då Sveriges Radio därtill ger så dålig information om själva nyhetsförmedlingens förutsättningar och villkor, får vi lätt – i all synnerhet ungdomar med deras kortare tidsperspektiv – en i grunden falsk bild av denna del av vår omvärld.

Sveriges Radio har ett mycket stort ansvar för den politiska världsbild som svenska folket får, och riksdagens kulturutskott kan heller inte frånta sig sin beskärda del av samma ansvar. Jag har dock, herr talman, inget yrkande.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Jag kommer i mitt inlägg att uppehålla mig vid den regionala programproduktionen.

Kraven på decentralisering i fråga om det kulturpolitiska fältet har med allt större eftertryck rests under senare år. Vad man syftat till har inte minst varit att bryta den alltför ensidiga storstadsdominans som präglar kulturlivet. Med hänsyn till den ställning som Sveriges Radio har som ett etermedieföretag i allmänhetens tjänst har Sveriges Radio spelat en högst begränsad roll när det gällt att bryta storstadsdominansen. 1966 uppsatte riksdagen som en målsättning att omkring en fjärdedel av SR:s egenproduktion borde ske regionalt. Ännu sju år efteråt kan det diskuteras om denna målsättning till fullo uppnåtts.

Vad beror det då på att det tar fem, sex, sju, åtta eller kanske rentav nio år – beroende på hur man räknar och om man avser TV eller

ljudradio – att uppfylla den målsättningen? Uppenbarligen har målsättningen inte fått den framskjutna plats man kunnat vänta sig av 1966 års beslut. Det skall medges att några riktlinjer om den vikt som dessa decentraliseringssträvanden skulle få i prioriteringshänseende av olika skäl aldrig har angivits av statsmakterna. Men inte heller Sveriges Radio har hittills lagt fram några principiella riktlinjer för hur olika decentraliseringskrav skall vägas mot varandra och vilken vikt de skall ges i förhållande till andra krav. Inte heller har företaget närmare angivit i vilken takt målsättningen från 1966 skulle uppnås.

Det är därför inte förvånande att diskussionen om i vilken utsträckning dessa målsättningar uppnåtts har varit en förvirrande diskussion, där många gånger uppgift stått mot uppgift. Såväl olika tolkningar som olika statistiska uppgifter har som bekant ställts mot varandra. Diskussionen har komplicerats av att man från olika håll använt sig av skilda beräkningsgrunder för att bedöma om målsättningen uppnåtts. Inom Sveriges Radio anser man det nödvändigt att arbeta med flera slags mätmetoder. Detta framgår bl. a. av den utredning om decentralisering av verksamheten som nyligen lagts fram för företagets styrelse. Utredningen är i många stycken klarläggande och är ett värdefullt debattunderlag, som tyvärr alltför länge har saknats i den allmänna debatten. Det förtjänar att understrykas att det med tanke på Sveriges Radios ställning är angeläget att man redovisar sina målsättningar och i vilken utsträckning de uppfylls på ett sådant sätt att man möjliggör en fri debatt om väsentliga drag i företagets verksamhet.

I motionen 1227 har vi, ett antal centerpartister, givit uttryck för vår bestämda uppfattning att en ökad regional produktion av TV-program är angelägen. Orsaken till att vi särskilt uppehåller oss vid TV-sidan är främst att ljudradion varit föremål för RUT 69:s utredningsverksamhet, där frågor av detta slag tagits upp.

Utskottet avvisar emellertid motionsyrkandet med hänvisning till att den utredning som gjorts inom SR föreslår att ambitionen höjs med cirka en tredjedel. Det är enligt min mening värdefullt att man i utredningsförslaget för fram förslag om att höja målsättningen och önskar ange en tidsgräns för när denna målsättning skall uppnås. I praktiken blir det dock fråga om relativt måttliga förändringar. Det medger också utredningen. Med de decentraliseringsmått som utredningen använder sig av är den regionala andelen vad gäller TV-produktionen redan i dag 28,3 %. Vad som dessutom förtjänar att särskilt uppmärksammas är att utredningen har den uppfattningen att den fördelning man föreslår bör ”mer eller mindre klart anges som ett definitivt mål”. Ambitionsnivån får väl därmed också ses mot bakgrund av att man kanske önskar för framtiden avfärda vidare diskussioner i denna fråga.

Kulturutskottet är enligt min uppfattning högst försiktigt i sitt ställningstagande. 1966 uttalade riksdagen att en fjärdedel regional produktion var en rimlig målsättning. 1972, sex år senare, fann kulturutskottet anledning understryka angelägenheten av att denna målsättning genomfördes. Nu tar Sveriges Radio upp frågan om att ambitionsnivån bör höjas, men kulturutskottet anser inte denna fråga vara av större vikt än att utskottet nöjer sig med att säga att en ökad

andel regional produktion är önskvärd. Jag vill fråga kulturutskottets talesman varför man är så återhållsam på denna punkt att man inte ens vill sträcka sig så långt att man följer motionärernas krav och säger att en ökad regional produktion är angelägen.

Är det så, när allt kommer omkring, att utskottet ändå i stort sett är tillfreds med den fördelning av programproduktionen på olika delar av vårt land som vi har i dag?

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Eliasson frågade varför utskottet inte kunnat skriva "angelägen" utan i stället använt ordet "önskvärd". Ja, man varierar något från år till år utan att det behöver innebära någon speciell förändring i synpunkterna. När utskottet säger att det är önskvärt att andelen regional produktion ökas utöver vad som angavs av 1966 års riksdag och sedan åberopar att det finns en utredning som talar om att man skulle höja målsättningen från en fjärdedel till en tredjedel regionala program av den totala produktionen, så skall det uppfattas som att utskottet är mycket tillfredsställt med denna förbättring. Sveriges Radio har nu funnit att programmen från distrikten är så bra och så uppskattade att man har satt målet högre, och vad som sägs i betänkandet innebär inte på något sätt att utskottet i dag skulle vara mindre intresserat av distriktsproduktion än tidigare. Så är absolut inte fallet.

Fröken ELIASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag beklagar att utskottet på denna punkt inte velat göra en klar viljeyttring, men efter det svar jag har fått från utskottets talesman om hur betänkandet skall tolkas är jag nöjd med behandlingen av den här frågan.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är påfallande i vilken grad regeringen för närvarande saknar en fast och genomtänkt grundsyn när det gäller etermedierna. Det var bl. a. mot den bakgrunden som Per-Olof Sundman och jag motionerade i januari om att en utredning skulle tillsättas för att göra en bred översyn av rundradions organisation. På mycket klena grunder avvisar nu socialdemokraterna i kulturutskottet detta förslag. Man säger att "det i en nära framtid kommer att föreligga ett betydligt fylligare underlag än nu för en bedömning av behovet av en vittsyftande parlamentarisk utredning". Och så nämner utskottsmajoriteten att man snart skall kunna överblicka resultatet av remissbehandlingen av RUT 69 och kunna ta del av reklamutredningens förslag. Man hänvisar också till Sveriges Radios egen utvärdering av systemet med två TV-kanaler. Och slutligen påpekas att en proposition kan väntas till nästa års riksdag med anledning av kulturrådets förslag om ny kulturpolitik. Vad utskottsmajoriteten inte har observerat är att omnämmandet av dessa skilda utredningar snarare understryker behovet av en samlad översyn än motiverar ett avslag på ett sådant krav.

Vi gav i vår motion ett antal olika skäl för en utredning. De kan

sammanfattas mycket enkelt:

1. Behovet av en enhetlig och översiktlig etermediepolitik.
2. De nya tekniska landvinningarna och vår attityd till dem.
3. Misslyckandet med den interna programkonkurrensen, det misslyckande som har föranlett Sveriges Radios egen utredning.
4. Kravet på en decentraliserad programverksamhet, kraven på lokal och regional ljudradio och TV.

5. Avtalet går ut vid en sådan tidpunkt att statsmakterna måste ha fastställt en ny grundval för etermediepolitiken senast våren 1976.

Men nu är det inte bara från oppositionens håll som man allt oftare påpekar att staten saknar en genomtänkt massmediepolitik. Kraven uttrycks i skilda ordalag och från olika utgångspunkter av olika debattörer. Så här kan t. ex. Stig Hadenius, sekreterare i pressutredningen och känd socialdemokratisk massmediedebattör, uttrycka det:

”Kraven på en mediepolitik har blivit allt starkare under senare år. Senast har detta framkommit i en rad remissutlåtanden på radioutredningens (RUT 69) betänkande. Orsaken till att man från skilda håll önskar en ’samlad mediepolitik’ från statsmakternas sida kan sökas dels i ett allmänt missnöje med den utveckling som ägt rum på mediefronten dels i att nya medieformer rimligen kommer att kräva beslut från statsmakternas sida.

De nya medieformerna är kabel-TV, kassetter, bildskivor men också lokalradio och regional-TV. Dessa kommer ovillkorligen att tvinga till ställningstaganden. Det stöd som samhället ger åt tidningar är under översyn och frågan om en utvidgning av tidskriftsstödet har också väckts. Organisationen av radio och TV kommer att bli aktuell i och med att avtalet mellan Sveriges Radio och staten går ut.”

Man kan säga att det är en ganska god sammanfattning av argumenten i Per-Olof Sundmans och min motion!

En annan uppmärksam massmediegranskare är Macke Nilsson i Aftonbladet. I sin radio- och TV-krönika den 28 oktober i år skriver han bl. a.:

”Radiochefen Otto Nordenskiöld har kungjort att Sveriges Radios ledning nu skall ’utvärdera’ TV:s tvåkanalsystem och programpolitik. Han vill ha reda på om alltihop fungerar på det sätt regering och riksdag bestämde 1966.

I det offentliga uttalandet låter det som om företagsledningen har kommit på en alldeles ny arbetsuppgift. Normalt brukar företagsledningar och anställda hålla på med sånt varje dag. Är det inte det jobbet – att ständigt utvärdera den verksamhet man ansvarar för – som Nordenskiöld och kanalcheferna är till för? Om det rör sig om en mera omfattande översyn blir Nordenskiölds uttalande genast intressantare.

Meddelandet kan tydas så att företagsledningen medger att något har gått snett – och det har det.

En annan och rimligare tolkning är att Nordenskiöld och hans direktion vill förebygga andra utredningsinitiativ – från Sveriges riksdag och från regeringen.

Det är nämligen snart dags för en ny parlamentarisk radioutredning, som granskar kanalsystemet i både radio och TV.

Det är inte ovanligt att mäktiga byråkratier, som känner sig hotade, fintar på det här sättet för att hindra insyn och öppen debatt. Det är till och med ett helt normalt beteende.”

Per-Olof Sundman och jag, som är måttfulla, skulle naturligtvis inte kunna använda så starka uttryck och så svepande omdömen, men det är klart att vad Macke Nilsson pläderar för är den slutsats som herr Sundman och jag drar i vår motion.

Jag har emellertid tolkat läget så att socialdemokraterna motsätter sig tanken på en utredning, inte därför att man skulle vara omedveten om att en sådan behövs utan därför att man inte har en grundval att stå på, till exempel när det gäller att utforma direktiv för en sådan utredning. Man är så osäker att i dessa dagar finansministern sagt nej till pressutredningens krav att få delta i en försöksverksamhet i Kiruna med kabel-TV. Då är rädslan för nya tekniska landvinningar och bristen på etermediopolitik sannerligen stor!

I herr Sundmans och min motion och i flera andra motioner från folkpartister har kravet på utredning förts fram. För att ge underlag för den fortsatta debatten skulle jag gärna vilja nämna några punkter i en liberal syn på massmedierna, närmast för att ge något stoff för det tänkande inom socialdemokratin som ännu inte har kommit så långt att man kunnat formulera en enhetlig syn på etermedierna. Just frånvaron av en grundsyn gör att den nu förda politiken på området har blivit mycket ryckig och närmast kasuistisk – man tar ställning från fall till fall.

En liberal syn på massmedierna innebär att man starkt betonar behovet av mångfald, men innebär självfallet inte att man anser en kommersialiserad marknad som den enda vägen att nå en sådan mångfald. En liberal syn favoriserar decentralisering framför en centralisering till tunga enheter. Den räknar med massmediernas stora betydelse som ”indoktrineringsinstrument” och betonar därför mycket starkt behovet av insyn, pluralism, balans, vägar till samtal. Därav bl. a. kravet på ett programråd för att finna en form för den dialog som behövs mellan Sveriges Radio och allmänheten. För en liberal syn är det angeläget att värna om minoriteternas rätt att göra sig hörda. Slutligen bör man inte se på etermedierna på ett sådant sätt att man alltför mycket skiljer ut dem från andra massmedier. Det är bl. a. därför det är så viktigt att vi får en samlad och genomtänkt massmediopolitik och i anslutning därtill gärna även en ny massmedieetik.

Vill man karakterisera den socialdemokratiska etermediopolitiken under senare år, kan man kanske säga:

Olof Palme hade en vision, men den tålde inte riktigt mötet med verkligheten.

Ingvar Carlsson hade ingen vision – men han hade Harry Schein.

Bertil Zachrisson torde vara mera pragmatiker än visionär. Detta är, herr talman, avsett som en positiv karakteristik. Därför är min tro att han kommer att inse att våra krav på en parlamentariskt förankrad utredning om rundradioverksamhetens organisation är väl motiverade. Ett tips är därför att han till våren tillsätter den utredning som hans partikamrater och tidigare kolleger i kulturutskottet i dag säger nej till.

Så några synpunkter i anslutning till en del inlägg i debatten.

Herr Mattsson i Lane-Herrestad sade att det inte har gjorts framställningar från svenska kyrkan och frikyrkorna om barnprogram med kristet förtecken. Jo, det har skett många sådana framstötter. Men det räcker ju inte med att någon talar -- det skall också finnas en part som lyssnar. Och det är därför kravet har vuxit fram på en form för ett löpande samråd där Sveriges Radio tvingas inte bara lyssna utan också ge argument för sina ställningstaganden.

Nu anförde herr Mattsson tre argument mot ett programråd, och herr Andersson i Örträsk bidrog möjligen med ett fjärde. Herr Mattsson sade att man där inte kommer att träffa rätt personer, att debatten lätt kan bli låst och att det inte är bra om hundratalet människor kommer till Stockholm, utan att det är bättre att man från Sveriges Radio reser ut i landet och träffar folk på kontaktkonferenser. Jag tror att man i ett programråd skall kunna träffa rätt personer och kunna undvika att debatten blir låst, och jag tror att ett programråd mycket väl kan låta sig förenas med sådana här kontaktkonferenser.

Det fjärde argumentet var att erfarenheterna från England kan vara blandade, men det tycker jag inte har särskilt stor kraft.

Jag vill också gärna ge några synpunkter då det gäller kravet på ett programråd.

Jag skulle vilja efterlysa en konstruktiv diskussion om Sveriges Radios mål och medel i programpolitiken. I och för sig ligger det inte något uppseendeväckande i att olika intressegrupper liksom företrädare för olika publiksmaker försöker påverka Sveriges Radio att bevaka vissa områden, det må sedan gälla en viss förbundskongress eller mer dragspelsmusik. Men det är för mig lika självklart att Sveriges Radio såsom publicistiskt oberoende organ ytterst bestämmer vilka program som skall sändas. I vissa fall urartar tyvärr självständighetskänslan till en elfenbenstornsattityd hos vissa av Sveriges Radios medarbetare. I andra fall har företrädare för t. ex. stora organisationer i mindre reflekterade ordalag kritiserat Sveriges Radio för felaktig och vinklad information. Det finns utan tvivel missförstånd på bägge håll som måste klaras ut. Mycket tror jag skulle vara vunnet om t. ex. man från Sveriges Radio mera aktivt sökte informera Organisationssverige om de praktiska villkoren för nyhetsinformation i TV och radio, liksom om organisationerna gav sin synpunkt på Sveriges Radios bevakning av deras arbetsområden. Förenings- och organisationslivet är givetvis bara ett exempel på ett område där en fördjupad dialog skulle kunna öka förståelsen på bägge håll. Vad det ytterst gäller är naturligtvis formerna för kontakten med publiken. Med dagens rika etermedieutbud är det angelägnare än någonsin att skapa en tvåvägskommunikation. Utan en seriös dialog kommer diskussionen om Sveriges Radio att ohjälpigt urarta till maktpels- och kändisjournalistik och därmed själva grunden för radio- och TV-verksamheten att rubbas.

Med det, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr ADOLFSSON (m):

Herr talman! För ungefär ett år sedan, den 5 december 1972

uttalades i denna kammare mycket stark kritik mot Sveriges Radio-TV. Trots den kritiken och trots att anmälningarna fortsätter att strömma in till radionämnden har några påtagliga åtgärder från Sveriges Radio-TV:s sida för att komma till rätta med missförhållandena inte kunnat märkas.

Herr talman! Jag skall bespara kammarens ledamöter en upprepning av mitt inlägg för ett år sedan. Jag vill endast få till protokollet antecknat för det första att kritiken mot Sveriges Radio-TV är lika berättigad i dag som för ett år sedan och för det andra att Sveriges Radio-TV ser ut att bli alltmer okänsligt för kritik.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! För ungefär ett år sedan, den 5 december 1972, har också behandlats en motion, nr 695, angående effekterna av våldsinslagen i TV och på film. Utskottet har inte ägnat motionen särskilt många rader. Man säger sig dela motionärernas uppfattning om önskvärdheten av klarläggande forskningsresultat i frågan men anser sig inte kunna biträda motionens hemställan, eftersom detta skulle innebära en prioritering av en viss forskningsuppgift framför andra utan att medel för ändamålet samtidigt ställs till förfogande. Utskottet säger sig också ha inhämtat att viss forskning på området pågår med stöd av anslag från riksbanksfonden.

Om vi anser att våldet, särskilt underhållningsvåldet, i TV och på film, säkerligen har mentalhygieniska skadeverkningar, vore det då inte befogat att möjliggöra ökade forskningsinsatser på det här området? Jag har haft anledning att gång på gång återkomma till den frågan i interpellationer till olika utbildningsministrar, men alltför saknar vi forskningsresultat som klart anger hur dessa våldsinslag verkar. Forskarna har hittills haft olika uppfattningar, och det är för närvarande svårt att få ett klart besked om hur långt forskningen på det här området har kommit.

Det finns dock klara belägg för att våldsinslag i TV kan skapa aggressivare barn. Redan detta borde få oss att ta på dessa frågor med större allvar och ansvar. Det vore riktigt att helt avföra underhållningsvåldet från TV:s program.

Det skulle enligt min mening ha betytt ett steg framåt om utskottet velat understryka vikten av att denna forskning får nödiga resurser. Detta har man emellertid inte velat uttala, och det beklagar jag.

I vår motion har vi återgett vad man i ett nummer av tidskriften *Barn* har påvisat, nämligen hur det vid nästan varenda föräldrasammankomst höjs kritiska röster mot våldet i TV. Kritiken, säger man, återkommer år efter år, och den ena uppvaktningen och skrivelsen avlöser den andra.

Det är inte något tvivel om att väldigt många föräldrar, och givetvis också andra, ser mycket allvarligt på frågan om våldets inverkan på barnen och de unga. Det är angeläget att få så långt möjligt klara besked om TV- och filmvåldets verkningar, för att vi sedan skall kunna dra de nödiga och riktiga slutsatserna. Inte minst för Sveriges Radios programverksamhet skulle ett sådant klarläggande få stor betydelse, därom är jag övertygad. Man skulle inte kunna undgå att ta hänsyn till ett entydigt forskningsresultat på det området.

Herr talman! Då jag anser att denna fråga är av utomordentligt stor vikt kan jag inte annat än yrka bifall till motionen 695.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har redan själv anfört vad utskottet har att säga i anledning av hans och herr Henmarks motion. Vi har sagt just att vi "delar motionärernas uppfattning om önskvärdheten av klarläggande forskningsresultat i frågan". Men att få dessa klarläggande forskningsresultat måste ju kosta pengar. Det är väldigt stora krav man ställer på ett utskott, om man kräver att utskottet skall uttala att nu skall det satsas på detta, nu skall detta prioriteras. Säkerligen kommer många andra och säger att även de har angelägna områden. I ett utskott kan vi inte klara uppgiften att avgöra vilken del av forskningen som skall prioriteras framför andra delar.

Herr Westberg i Ljusdal och jag har tydligen samma uppfattning om våldets inverkan. Jag har sagt tidigare i dag att min mening är att våld föder våld, och jag har alltså ingenting som helst till övers för dessa våldsprogram. I går hade vi besök här av en folkhögskoleklass, och jag hade tillfälle att tala med eleverna. Vi tog upp den här frågan till diskussion. Entydigt sade de precis detsamma som herr Westberg, nämligen att dessa våldsprogram har en förmåga att åstadkomma aggressivitet men också rädsla och ångest. De nämnde exempel på hurusom barn som sett sådana program inte kan sova på nätterna osv.

Nog är detta en viktig fråga, det skall kraftigt understrykas, men att vi skall kunna bedöma vilken turordning den skall ha på forskningens område tycker jag är för mycket begärt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att utskottets ordförande så klart säger ifrån, hur allvarligt han själv och, som jag förmodar, utskottet ser på den här frågan. Det tror jag kan vara av betydelse när sådana här problem kommer upp på regeringsplanet i fortsättningen.

Jag kan förstå att man inom utskottet är försiktig när det gäller att prioritera, men nog kunde man väl sagt ifrån, att det vore värdefullt att nödiga medel ställdes till förfogande så att den här forskningen kunde bedrivas med all kraft. Jag tror att man hade kunnat göra ett uttalande i den riktningen.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! En av de bärande principerna för hela Sveriges Radios programpolitik skall ju vara opartiskheten. När det gäller det totala programutbudet för vuxna skall denna opartiskhet och objektivitet upprätthållas genom att olika program kan balansera varandra. Men när det gäller barnprogram skall opartiskhet och objektivitet enligt anvisningarna eftersträvas inom varje program.

Det är mot den bakgrunden som vi — några ledamöter av kammaren — har väckt motionen 907 i vilken vi yrkar på en översyn av hur begreppet opartiskhet egentligen har tillämpats när det gäller barnprogram.

Många som har följt barnprogramverksamheten i radio och TV — och det har man ofta anledning att göra som förälder till små barn — har ju

Onsdagen den
28 november 1973

Rundradiofrågor

kunnat konstatera att det medvetet i det ena programmet efter det andra har propagerats för vissa bestämda politiska lösningar på världs- och samhällsproblemen. Ett typexempel på detta var en programserie i höstas som hette Barn i bild. Ett av de programmen, som sändes den 18 augusti i år, skulle presentera lämpliga barnböcker. Det visade sig då att alla de böcker som presenterades som lämpliga för barn att läsa var skrivna av författare som var marxister. Jag skrev till radiochefen och frågade om han ansåg att det var ett program som inom sig motsvarade kravet på opartiskhet. Svaret blev att program av denna typ och med detta innehåll fyller väl de krav på opartiskhet som formulerats i Sveriges Radios programregler och i den PM som skrivits om barnprogramverksamheten. För det första tycker jag svaret är fantastiskt – att man kan kalla detta program för opartiskt. För det andra är det rätt märkligt att man från Sveriges Radios sida själv bedömer om programmet är opartiskt eller inte.

Årets stora händelse i TV för många barn har ju varit Julkalendern – den hette tidigare Adventskalendern. Vi vet också hur väldigt många föräldrar och barn har kunnat konstatera att det är ett program som har haft mycket litet med julen att göra – mera med marxism eller socialism.

Naturligtvis skall man kunna sända också denna typ av program men de måste i så fall, om det skall vara något reellt innehåll i talet om opartiskhet, balanseras av program som har annan inriktning och som speglar andra åskådningar. Tidigare har det varit helt förbjudet att t. ex. sända kristna barnprogram i radio och TV, eftersom man har betraktat det som ett klart brott mot objektiviteten. Och skulle man sända sådana program karakteriserades dessa då som förkunnelseprogram, även om det var deskriptiva program, de skulle VDN-deklarerats så att förskräckta tittare eller åhörare skulle kunna stänga av mottagaren. Nu har man ändrat den inställningen. Man säger från Sveriges Radios sida att det är fullt möjligt att sända även kristna program. Det är en glädjande utveckling.

Jag vill inte – vare sig utifrån min kristna åskådning eller min liberala övertygelse – propagera för något monopol på kristna program, inte för något monopol över huvud taget för den ena eller andra åsikten. Men jag måste ändå ha rätt att kräva att människor med kristen livsuppfattning också skall få komma till tals med barnpubliken i radio och TV lika väl som kristna föräldrar bör ha rätt att få program som de anser lämpliga för sina barn.

Om man nu skulle göra en kvantitativ analys av hur den här balansen fungerar, så vet vi bara alltför väl att även om det således är möjligt att nu sända kristna barnprogram så händer detta sällan. Ett tidigare mycket populärt kristet musikprogram som gick på lördagarna i P 1 byttes t. ex. ut och ersattes med ett kristet barnprogram som heter Vi sätter oss i ringen. Det är såvitt jag vet det enda kristna barnprogram som sänds över huvud taget av Sveriges Radio i dess totala verksamhet.

Därför hade det varit glädjande om kulturutskottet hade markerat en vilja att åstadkomma någonting som åtminstone borde komma i närheten av talet om balans och opartiskhet. Men man finner att utskottet har avslagit motionen 907 med följande formulering: ”Det i motionen 1973:907 framförda yrkandet angående en översyn av Sveriges Radios

hittillsvarande tillämpning av begreppet opartiskhet i programmen överensstämmer i huvudsak med ett yrkande som förelåg vid förra årets riksdag och då avstyrktes av utskottet och avslogs av riksdagen." Därför avstyrker utskottet motionen i år igen.

När vi nu har kunnat konstatera att det inte har blivit någon förbättring att tala om på det här området borde ju utskottet, om utskottet anser att programpolitiken i detta avseende är felaktig, ha markerat att man på något vis måste få en ändring till stånd, så att förtroendet återställs för att Sveriges Radio verkligen vill leva upp till vad som sagts om opartiskhet när det gäller programverksamheten. Det är alltför många föräldrar och barn som oroas av den nuvarande inriktningen för att utskottet skulle ha låtit sig hindras från att ha en uppfattning på den punkten, och därför ber jag att få yrka bifall till reservationen 4.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ju tidigare i dag varit inne på dessa frågor och tänker inte nu upprepa vad jag sagt. Det vore väl alldeles onödigt.

Jag har emellertid ett behov av att säga att jag har svårt att tro att det skulle vara många föräldrar som förbjuder sina barn att se ett program där kristna värderingar förekommer och kristendom förkunnas. Jag har också framhållit att jag är övertygad om att kristna barnprogram skulle uppskattas av många, alldeles särskilt om programmen gjordes på ett för barnen förståeligt sätt, där det kristna kärleksbudskapet framfördes. Jag har den meningen — jag har gett uttryck för den i ett längre anförande under dagens debatt och ingen har hittills protesterat mot det. Jag tror inte att det på något sätt skulle vara till skada om program av det här slaget sändes, och enligt min mening är radioavtalet sådant att jag betraktar det som en skyldighet för Sveriges Radio att sända dylika program.

Herr STÅLHAMMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Mattsson i Lane-Herrestad nu har den här positiva uppfattningen om behovet av kristna barnprogram i radio och TV, vilket i och för sig är glädjande, borde ju den logiska slutsatsen ha varit att han också i utskottet medverkat till att beslut fattats som i sin tur lett till att vi hade fått kristna barnprogram i radio och TV.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är bara för mig att återigen upprepa att ensamrätten har Sveriges Radio. Jag har gett uttryck för min uppfattning och herr Stålhammar ger uttryck för sin uppfattning i frågan, men utskottet kan enligt gällande lag och avtal inte göra uttalanden om programverksamheten.

Herr STÅLHAMMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har svårt att förstå den distinktionen. Om herr Mattsson i Lane-Herrestad säger sig själv ha uppfattningen att den här

verksamheten behöver förändras på något vis bör han ju också i sin egenskap av ordförande i kulturutskottet kunna företräda den uppfattningen, så att utskottet fattar ett beslut som leder till att vi får bättre balans mellan olika typer av barnprogram i Sveriges Radio.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag glömde tyvärr att nämna att det avsnitt av mitt anförande, där jag pläderade för ett programråd, var ett ordagrant citat ur en artikel i ABF:s tidning Fönstret, nr 3 år 1973 — en artikel med rubriken "Nu behöver vi en seriös dialog" och författad av dåvarande utbildningsministern Ingvar Carlsson.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Vi inom vänsterpartiet kommunisterna har i debatten inte bara här utan också på andra ställen blivit beskyllda för att gå till överdrift när vi påstår att det är de makthavande som försöker styra programutbudet på Sveriges Radio. Låt mig därför bara helt kort, innan denna debatt är slut, få anföra ett exempel som belyser detta.

Vi kan hämta detta exempel från Dagens Nyheter för i dag. Där går Stockholmspolisen till hårt angrepp mot två programmakare på Sveriges Radio-TV vilka tagit upp vissa problem i en film om polisens brutalisering. På polishåll anser man sig förd bakom ljuset, som man säger, och man ämnar därför anmäla filmen — som nyligen sändes i TV 2 — till radionämnden. Och det står givetvis polisen fritt att göra det. Men filmen ger exempel på den hårdhet med vilken polisen gör sina razzior mot ungdomen på offentliga platser, och efterföljande scener inifrån polishuset visar med vilken hårdhet och brutalitet de omhändertagna ungdomarna ibland behandlas.

De två programmakarna från TV har givetvis inte haft för avsikt att angripa enskilda polismän, vilket polisledningen nu delvis försöker att få det till. Polismännen har ofta en mycket svår arbetssituation. Men inte desto mindre är de en del av statsapparaten, och i ett s. k. fritt och demokratiskt land som Sverige måste de kunna utsättas för kritik, när man i denna del av statsapparaten av olika anledningar och på många håll gör sig skyldig till övergrepp. Men den rätten att kritisera söker man alltså på ansvarigt håll nu kringgå. Helst vill man där dölja den sidan av polisens verksamhet, som tyder på starka tendenser till militarisering och förgrymning.

Ingen skall tro att folkmajoriteten har samma möjligheter som de makthavande organen att göra sin röst hörd i ett klassanhåll som det svenska. Och när man i TV-filmen försöker skapa en bild av polisens arbete, sett ur de utsatta ungdomarnas perspektiv, så ligger detta faktiskt helt i linje med de regler som satts upp för Sveriges Radios programpolitik och vad som står i avtalet med staten. Båda de sakerna har vi ju talat mycket om här i dag. Där står nämligen att Sveriges Radio i det totala utbudet skall sträva efter opartiskhet och saklighet och att frågorna skall belysas från olika utgångspunkter.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sundman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 42 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Mattsson i Lane-Herrestad m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sundman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162

Nej - 149

Punkterna 2-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Källstad och fru Fränkel, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Källstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 42 punkten 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Källstad och fru Fränkel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Källstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 257

Nej - 53

Avstår - 1

Punkterna 6-12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av fru Ryding, och förklarades den förra propositionen

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

Åtgärder mot maktkoncentration inom den kommersiella kultursektorn

vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Ryding begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 42 punkten 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av fru Ryding.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Ryding begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	290
Nej	—	16
Avstår	—	4

Punkten 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Källstad och fru Fränkel, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Källstad begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 42 punkten 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Källstad och fru Fränkel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Källstad begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat.

Ja	—	225
Nej	—	80
Avstår	—	4

Punkten 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 695 av herrar Westberg i Ljusdal och Henmark, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 9 Åtgärder mot maktkoncentration inom den kommersiella kultursektorn

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 43 i anledning av motion om åtgärder mot maktkoncentration inom den kommersiella kultursektorn.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:448 av herr Palm m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag till åtgärder som motverkade maktkoncentrationen inom den kommersiella kultursektorn och som främjade mångfalden och yttrandefriheten inom denna sektor.

Utskottet hemställde

att riksdagen som sin mening gav till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet anfört i anledning av motionen 1973:448.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Jag stöder utskottets uppfattning att valfrihet och mångsidighet inom kulturutbudet måste stimuleras och att man därför måste granska såväl den privata sektorn som den offentliga sektorn, men jag finner det angeläget att i detta sammanhang understryka några viktiga punkter.

Maktkoncentration måste motverkas var den än förekommer. Särskilt viktigt är detta inom kulturlivets område. Utgångspunkten för kulturpolitiken måste vara den enskilda människan. Det är enskilda människors skapande och enskilda människors upplevelser som bygger upp kulturlivet, och all central styrning måste därför undvikas. Det är i grunden samma problem som måste angripas då man diskuterar dominerande företag inom den privata kultursektorn och centralstyrning i samhällets regi.

Kulturutskottet tar inte ställning till i vilken form och vid vilken tidpunkt en utredning av det kommersiella marknadssystemet på kulturområdet skall ske. Vissa utredningar pågår redan: filmutredningen, litteraturutredningen, 1965 års musei- och utställningssakkunniga och pressutredningen. Det torde dröja innan ett samlat underlag från dessa utredningar föreligger. Men förre utbildningsministern Ingvar Carlsson har i ett tal aviserat att regeringen avser att 1974 lägga fram en treårsplan för insatser inom kulturområdet. I detta program skulle enligt statsrådet åtgärder i fråga om det kommersiella kulturutbudet ingå. Utan föregående utredning kan dock inte åtgärder på detta område få föreslås. Kulturrådet har inte i sitt betänkande Ny kulturpolitik avgivit principiella synpunkter på förhållandet mellan produktion på en fri marknad och produktion via samhällseliga organ. Huruvida en fri marknad kan stimuleras inom av samhället uppställda ramar har inte närmare penetrerats liksom inte heller om samhället bör öka sitt stöd och samtidigt sitt inflytande. Dessa frågor är av central betydelse för kulturens frihet. Kulturrådet har emellertid i sitt remissvar på den här behandlade motionen sagt: "Rådet anser emellertid att några ingrepp från statsmakternas sida inte bör ske direkt i de kommersiellt arbetande företagen på kulturområdet. Sådana åtgärder skulle lätt komma farligt nära en kollision med yttrandefriheten. Erfarenheten visar att en på politiska grunder företagen styrning av kulturutbudet ofta medför risker för den konstnärliga friheten som är lika förödande som en strikt marknadsekonomisk styrning — låt vara i annan riktning." Just av den anledningen är det angeläget att regeringen trots sittande utredningar försöker finna

Onsdagen den
28 november 1973

*Åtgärder mot
maktkoncentration
inom den kommersiella kultursektorn*

vägar att överblicka och analysera den privata sektorn, innan åtgärder beträffande denna föreslås.

Enligt min mening skall samhället stödja kulturverksamhet av kvalitet, oberoende av om det är samhällets egen eller privat driven kulturverksamhet. Samhällets insatser bör vara ett komplement till den privatdrivna och kvalitetsmässigt högtstående kulturverksamheten. Det är synnerligen angeläget med konkurrensmöjligheter mellan olika slag av kulturutbud. Detta är av väsentlig betydelse för kulturens frihet och stimulerar till variation i utbudet. Det kommersiella utbud av torftiga, undermåliga produkter som förekommer bör i första hand mötas med stöd till den goda kulturen, statlig såväl som privat.

Härutöver kan samhället självfallet behöva sätta in åtgärder för att motverka undermåliga produkters negativa inverkan på människor. Detta förutsätter dock i ökad utsträckning forskning kring effekterna av ett sådant utbud. De problem som marknadsekonomi på detta område kan föra med sig bör mötas med positiva åtgärder.

Också i kulturrådets remissyttrande över motionen 448 tycks man dela den meningen att detta är den väg som måste beträdas: att med olika åtgärder stödja olika verksamhetsformer och kulturyttringar. Kulturrådet pekar på den viktiga roll som skolan, folkbildningsorganisationerna och radio-TV kan spela genom att med vidgade kunskaper öka efterfrågan på alternativ.

Jag vill, herr talman, särskilt understryka att skolans roll i kulturpolitiken är klart undervärderad. Man talar i dag mycket om kraven på skolan att öppna sig mot samhället. Jag är övertygad om att större insatser för att öppna skolan mot kulturen skulle ge goda resultat då det gäller att öka människors förståelse för och efterfrågan på god kultur. Låt kulturskaparna få en uppgift i skolarbetet, och låt skolans elever besöka kulturevenemang av olika sorter i ökad utsträckning och också få se kulturskaparna i arbete i deras verkstäder.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än bifall till kulturutskottets förslag.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag kan instämma i det mesta fru Mogård har sagt, och jag delar självfallet hennes uppfattning att det är önskvärt med ett mångfaldigt och kvalitativt högtstående kulturutbud. Men när jag studerar den föreliggande motionen kommer jag till en rakt motsatt uppfattning mot fru Mogård, nämligen den slutsatsen att det är ytterst angeläget att riksdagen avslår den motionen.

Jag tycker, herr talman, liksom de flesta hjärtligt illa om att bli fel refererad eller att få mina yttranden försedda med vilseledande rubriker och sammanfattningar. Tillsammans med några andra ledamöter i denna kammaren, nämligen alla de som också är ledamöter av massmedieutredningen, anser jag mig ha råkat ut för detta i kulturutskottets betänkande nr 43. När man redovisar remissyttrandena, utförligt och ambitiöst, citerar man också massmedieutredningens uttalande. Jag skall be, herr talman, att få läsa upp de få raderna:

”I den mån samhällets insatser för kulturutbudet intensifieras, är det

Onsdagen den
28 november 1973

*Åtgärder mot
maktkoncentration
inom den kommer-
siella kultursektorn*

av synnerlig vikt att tillse att den privata sektorn av kulturutbudet har en mycket vidsträckt frihet, eftersom just mångfalden av möjligheter till kulturyttringar är det bästa sättet att trygga en allmän frihet inom kulturutbudet. Varje förslag, som kan leda till en styrning från samhällets sida av det privata kulturutbudet, måste väcka betänkligheter. Det synes därför inte böra ifrågakomma att genom bestämmelser – vare sig i grundlag eller i allmän lag – som innebär kontroll av eller inskränkningar i den enskildes rätt till kulturyttringar, försöka komma till rätta med monopoliseringstendenser inom den privata sektorn av kulturdistributionen. Åtgärder från samhällets sida för att vidga de faktiska möjligheterna för enskilda till olika kulturyttringar och därigenom balansera monopoliseringstendenser synes ligga på ett annat plan och får övervägas i annat sammanhang.”

Detta är uppenbart korrekt citerat efter remissyttrandet. Men som inledning till det här citatet står två och en halv rader av följande lydelse:

”Utan att det direkt bestrids att de i motionen angivna problemen finns kommer en viss tveksamhet inför nyttan med den föreslagna utredningen fram i fem remissvar” – av vilka massmedieutredningens alltså är ett.

Jag vet inte vilka anspråk man har på klarhet i uttryckssättet, om man kan karakterisera det som jag nyss läste upp som uttryck för en viss tveksamhet. Jag har sällan läst eller hört ett mer klart och bestämt avståndstagande från hela tanken sådan den framförs i motionen. Det är alltså ett mycket bestämt avstyrende av alltihop. Och det betecknar kulturutskottet som ett uttryck för en viss tveksamhet! Jag vet inte hur man inom ramen för ett anständigt språkbruk skall kunna bli skarpare och mer bestämd än massmedieutredningen här har varit. Kulturutskottet kräver väl ändå inte att vi skall hemfalla till vulgära kraftuttryck av typen ”i helvete heller”, vilket är nästa stadium i klarhet efter vad vi har skrivit. Det är inte en viss tveksamhet i svaret.

Nu kan motionärerna naturligtvis säga: ”Den där styrningen och kontrollen som massmedieutredningen varnar för är inte alls den vi åsyftar. Vi vill inte ha någon styrning och kontroll.” Men det skulle vara rätt egendomligt. I motionen, där man talar om det offentliga kulturutbudet och refererar kulturrådets betänkande, står det visserligen:

”Som en självklarhet framhålls att det demokratiska inflytandet över kulturpolitiken under inga förhållanden får innebära att kulturens innehåll styrs – en mening som torde delas av de allra flesta.”

Men därefter går motionärerna över från det offentliga till det privata kulturutbudet, och då sägs ingenting om att man skall undvika styrning eller kontroll. Och hur skulle man kunna göra det? Om man inte syftar till styrning eller kontroll av kulturens innehåll är ju hela motionen totalt meningslös. Man kan inte nå något av det man åsyftar annat än genom just hård styrning och kontroll av innehållet. Det skall vi alltså inte ha på det offentliga området, men motionärerna och, egendomligt nog, kulturutskottet är alltså beredda att förorda att vi undersöker om det inte behövs en sådan styrning och kontroll inom den privata sektorn.

Jag skulle vilja erinra motionärerna och kulturutskottet om vad författaren Sven Lindqvist, som politiskt och ideologiskt torde stå

motionärerna närmare än han står mig, i en annan debatt i dagarna har skrivit i ett beslåttat ärende, tryckfriheten:

”Vi är alla med och betalar ett pris för tryckfriheten här i landet. Vi accepterar i tryckfrihetens namn en våldslitteratur som frossar i mord, tortyr och sadism, ofta kombinerat med rasförakt, kvinnoförakt och andra fördomar. Vi accepterar en pornografisk litteratur som utnyttjar människors erotiska fattigdom på ett sätt som är stötande och upprörande för många – inte minst för kvinnorna. Vi accepterar en kändisjournalistik som bygger på ohämmad exploatering av privatlivet och kommersiellt utnyttjande av personliga tragedier.

Allt det här har vi accepterat i tryckfrihetens namn. Våldslitteraturen, porren och kändisjournalistiken kan visserligen tyckas ligga ganska långt från det fria meningsutbyte och den allsidiga upplysning som tryckfrihetsförordningen (TF) är till för att skydda. Men börjar man tumma på tryckfriheten i något hörn, så vet man aldrig var det slutar. Därför måste vi ta den här smörjan för att vara alldeles säkra på att få behålla rätten till fri samhällskritik och fritt litterärt skapande.”

Ingen bestrider väl att det verkligen sprids en mängd smörja inom det som kallas det privata kulturutbudet. Men jag tror att man utan vidare kan överföra Sven Lindqvists tankar från tryckfrihetens område till hela kulturutbudet. Det som är farligt på det ena av de två områdena är exakt lika farligt på det andra. Börjar vi styra och tumma i aldrig så vällovliga avsikter att rensa upp och snygga upp i utbudet, så är detta styrning och kontroll, och vi vet icke var det slutar.

Jag vill, herr talman, yrka avslag på motionen 448.

Herr MATTSSON i Lane-Herrestad (c):

Herr talman! Herr Carlshamre säger att ingen kan bestrida att det finns en massa smörja. Det har han naturligtvis alldeles rätt i. Men då må det väl ändå vara tillåtet att säga att det får vara någon måtta på smörjan och att det måste finnas ett ansvar; man får inte sumpas ned sig hur mycket som helst i fråga om det man sprider.

Vi har sagt att det bör skapas garantier för valfrihet och mångsidighet i kulturutbudet, och vi har även talat för en ökad insyn och påverkan.

Kulturrådet har i sitt yttrande anfört en rad synpunkter på frågan hur man skall föra de kulturella aktiviteterna ut till människorna. Vi har anledning att hoppas att det skall ge resultat. Men jag är övertygad om att man samtidigt på den kommersiella sidan kommer att göra allt vad man kan för att få publik för också sin smörja – som herr Carlshamre kallade det.

Sedan tog herr Carlshamre upp utskottets ingress till referatet av bl. a. massmedieutredningens yttrande: ”Utan att det direkt bestrids att de i motionen angivna problemen finns kommer en viss tveksamhet inför nyttan med den föreslagna utredningen fram i fem remissvar.” Herr Carlshamre menar att den formuleringen inte överensstämmer med vad massmedieutredningen framhållit. Jag läser ur reciten till betänkandet: ”*Massmedieutredningen* som inte har något att erinra mot det föreslagna utredningsuppdraget anser sig inte ha tillräckligt underlag för att bedöma om en sådan utredning är så angelägen att den bör igångsättas

nu." Så står det skrivet i utskottets referat av inkomna remissvar.

Jag vill försäkra herr Carlshamre att när vi i utskottet behandlat denna fråga, så har vi diskuterat den mycket ingående. Vi har också ett mycket gott syfte med detta betänkande. Med tanke på att de kommersiella intressena är så starka och med hänsyn till att deras produkter har en så stor förmåga att attrahera — herr Carlshamre nämnde många exempel på fula saker som man kommer ut med och som vädjar till människornas låga instinkter — är det väl riktigt att man i alla fall gör en översyn och åtminstone försöker inskräpa hos människorna att de bör känna ansvar för vad de gör.

Jag vill i likhet med fru Mogård yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Det enda sammanhang då en pågående utredning uttryckligen brukar säga ifrån att en ifrågasatt ny utredning inte behövs är då den nya utredningen klart faller inom det utredningsarbete som redan pågår. Men kärnan här är att massmedieutredningen har tagit upp innehållet i motionen till ett sakligt bemötande och avvisar varje tanke på åtgärder i den riktning som förutsätts i motionen. Det är det viktiga i massmedieutredningens yttrande.

Jag vill också påpeka, herr talman, att massmedieutredningen förvisso inte är ensam om att avstyrka detta förslag — andra remissinstanser gör det i kanske ännu klarare ordalag när det gäller själva utredningsuppdraget. Då säger kulturutskottet att de remissinstanser som avvisat tanken på en utredning är de som har begränsat sig till det egna intresseområdet. Det är klart att man kan se saken så, om man tar begreppet intresseområde i mycket vidsträckt mening. Men tag exempelvis Publicistklubben. Dess intresseområde får väl ändå anses vara kulturlivet. Så särskilt begränsat kan väl "det egna intresseområdet" här inte sägas vara.

Herr PALM (s):

Herr talman! Jag hade faktiskt inte tänkt ta till orda i denna fråga med hänsyn till den hyggliga behandling som motionen fått dels av remissorganen, dels av kulturutskottet, som enhälligt vill ge Kungl. Maj:t till känna vad som anförs i skrivningen. Det innebär på det hela taget en anslutning till vad som anförs i motionen.

Men när nu herr Carlshamre vill påstå att vi är inne på funderingar att åstadkomma en styrning av kulturlivet, är detta en total missuppfattning. Vi begär en analys på detta område. Det förekommer redan tendenser till en styrning inom den privata sektorn som är ganska allvarliga och påtagliga, och det var ju därför motionen skrevs.

Utskottet kan som dess ärade ordförande också hänvisade till stödja sig på en rad betydande remissorgan, som har givit sitt klara tillstyrkande. Herr Carlshamre ville inte nämna dem här, men jag kan ju nämna några av dem. Det är Svenska riksteatern, filmutredningen och Svenska filminstitutet. Vidare Konstnärliga litterära yrkesutövares samarbetsnämnd

Onsdagen den
28 november 1973

*Åtgärder mot
maktkoncentration
inom den kommersiella kultursektorn*

(KLYS) – som kommit med ett av de kraftigaste tillstyrkandena till utredningskravet – Svenska journalistförbundet. Svenska bokhandlareföreningen, Arbetarnas bildningsförbund, Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, Folkets hus-föreningarnas riksorganisation. Alla dessa och ytterligare en del remissinstanser går på direkt tillstyrkande. Sedan finns det sådana som anser att man kanske bör utreda frågorna i annan ordning, och det är också mycket betydande remissorgan.

Nej, herr Carlshamre, det är ingalunda fråga om att vi vill begränsa konkurrensen eller om att vi vill åstadkomma en styrning. Vi vill få fram en analys av vad som egentligen sker i vårt eget samhälle, men också av vad som sker utanför våra gränser, med den konkurrenssituation som har uppstått i vårt land under senare år.

Motionen har skrivits av mig och mina medmotionärer, herrar Arne Gadd i Uppsala och Wiklund i Härnösand. Den lämnades i januari månad. Sedan dess har den tidningsmonopolistiska utvecklingen fortsatt. Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning är det senaste offret. Svenska journalistförbundet har också presenterat ett handlingsprogram, där man aktualiserar frågan om samhällsägda tryckerier för att kunna garantera det fria ordet i framtiden. Det allra senaste exemplet på vad som händer på den kommersiella kultursektorn är Dagens Nyheters köp av Svensk filmindustri. Det är ett hälsotecken att de anställda inom Dagens Nyheter och Expressen har reagerat mot dessa monopoliseringssträvanden på det fria ordets och kulturskapandets områden.

Detta är tre nya fakta som inträffat sedan vår motion lämnades i slutet på januari – för tio månader sedan.

En utredning som skall syssla med den kommersiella kultursektorn tvingas röra sig över vida fält, områden som hittills inte tillräckligt blivit analyserade i offentliga utredningar. Vi har fört fram utredningskravet för att vi inte skall bli offer för den aningslöshet som är en av åsiktsdirigerings förutsättningar. Det finns varnande exempel på vart en sådan aningslöshet kan leda. Ett av dessa är Axel Springers expanderande verksamhet i Västtyskland, en utveckling som kan bli en parodi på en levande demokrati.

Att expandera och dominera en marknad ligger i de kapitalistiska bolagens egen lyckomoral. Detta har vi kunnat acceptera på många områden. Men – som det sagts här tidigare – det är förfärande, om en sådan trångsynthet får genomslagskraft på opinionsbildningens och kulturlivets områden. Blir sedan dessa imperier ärftliga, kan riskerna bli än större. Detta understryker behovet av att all makt måste kontrolleras och avvägas. De ekonomiska krafternas fria spel är ett talande uttryck. Det handlar verkligen om *spel* – ett hasardspel om makt och människor. Det finns exempel.

Den kommersiella kultursektorn drar med sig en lång rad problem som endast rapsodiskt behandlas såväl i motionen som i utskottsbetänkandet. De många och utförliga remissvaren utgör en ganska fullig katalog över dessa problem. De omfattar 106 stenciler. De flesta remissvaren går i positiv riktning. Jag skall därför endast ta ett enda – det mest aktuella exemplet – på vad det här gäller att komma till rätta med. Det exemplet är Dagens Nyheters köp av Svensk filmindustri.

Onsdagen den
28 november 1973

*Åtgärder mot
maktkoncentration
inom den kommer-
siella kultursektorn*

Den 21 november gav direktören i Dagens Nyheter AB, Gustaf Douglas, i en intervju i Expressen klart uttryck för Bonnierkoncernens vilja till dominans på åsiktsspridningens område. De ekonomiska kalkylerna ligger naturligtvis i bakgrunden – en verksamhet som man väntar skall ge mer guld i kassakistan. Detta affärstänkande ligger också i linje med vad direktör Lukas Bonnier framhöll i en intervju i Dagens Nyheter den 1 oktober. Han förklarade att det vore lättare att klara en enskild kassett-TV-satsning under en borgerlig regering.

Storfinansen spelar som bekant på många strängar. Den store läromästaren herr Axel Springer i Tyskland har visat att han kan driva såväl tidningsaffärer som kassett-TV-verksamhet i förening med lönsamma hönserier. Lönsamhet är nyckelordet!

Om det var dessa fenomen som föranledde DN-reportern att påpeka att det kommit in en massa direktörer som med lika stort intresse säljer kompostpåsar som tidningar vet jag inte. Men reportern ställde frågan: "Behövs det inte moral i den här branschen också?"

Direktör Lukas Bonniers svar är belysande. Han svarade: "Visst är det en risk, trots allt, men det ska vägas vid risken att liksom Handelstidningen behårt hålla sig kvar vid en tradition som är överlevd. Personlig moral. . . när det gäller tidningar och moral. . . jag är rädd att fastna i ett av andra föreskrivet moraliskt eller etiskt mönster. Jag är uppvuxen i en familj av gemensamma gamla traditioner och värderingar. Jag vill åtminstone inbilla mig att jag brutit mig loss och skapat mina egna."

Med hänsyn till koncernens tidigare mycket stora kulturpolitiska ambitioner och mycket värdefulla insatser på detta område kan man omöjligt känna sig lugnad av ett sådant uttalande av en sentida ättling. Jag skulle naturligtvis inte ägna Bonnierkoncernen denna uppmärksamhet om den inte i ökad grad representerar en av de allra största makthavarna inom den svenska kommersiella kultursektorn.

Jag har nöjt mig med att, nämna *ett* exempel. Det finns andra maktcentra på dessa områden som redovisas i det omfattande remissmaterialet som vi nu är överens om att i varje fall börja kartlägga och analysera.

Herr talman! Ytterst gäller dessa frågor att klarlägga den kommersiella kultursektorns hot mot den reella yttrandefriheten och frågan om kulturlivets villkor i framtidens Sverige. Miljöhot av olika slag har under senare år förts fram i dagsljuset. Inom den enskilda kultursektorn finns också vissa miljöhot. En öppen debatt om dessa kulturella miljöfrågor bör med allt skäl engagera en vaken och ung generation.

Vi väntar oss ett snabbt utredningsarbete på detta område. Det brådskar verkligen! Jag yrkar bifall till utskottets betänkande.

I detta anförande instämde fru Håvik, herrar Hugosson och Henriks-son, fru Åsbrink samt herrar Sundgren, Green och Sörenson (samtliga s).

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Om man tar herr Palms ord precis för vad de var nu, har han ju släppt halva yrkandet i sin motion. Här talar han uteslutande om att vad vi behöver är en analys av ett faktiskt läge. I motionen står i

*Åtgärder mot
maktkoncentration
inom den kommer-
siella kultursektorn*

hemställan att riksdagen skall anhålla om utredning och förslag till åtgärder som motverkar maktkoncentrationen inom den kommersiella kultursektorn – alltså inte bara analys, utan också åtgärder. Det vore väl förresten egendomligt annat. När begär vi någonsin en utredning utan att ha något syfte?

Vad skall nu utredningen leda fram till för åtgärder och resultat? Jag vill fråga herr Palm: Kan man tänka sig någon form av åtgärder för att sanera det privata kulturutbudet utan att detta får formen av styrning och kontroll?

Motionärerna har sagt att styrning och kontroll icke skall ifrågakomma – där citerar man kulturrådet – på den offentliga sektorn. Och man säger tidigare i motionen att det inte behövs när det gäller Sveriges Radio. Många av dem som deltog i den närmast föregående debatten här ansåg kanske att det skulle behövas åtskilligt av styrning och kontroll för att rensa ut smörjan ur detta public-service-företag. – Men det skall man inte göra.

Men när vi kommer till den privata kultursektorn, då efterlyser man åtgärder för en sanering. Jag frågar: Finns det någon annan form av åtgärder än styrning och kontroll? För det kan ju inte vara den sortens åtgärder som pressutredningen sysslar med, att man skall styrka och stödja de företag som redan är verksamma för att undvika monopolisering. Då behövs det ingen ny utredning; det finns redan en utredning om det.

Här krävs alltså en ny utredning som skall sanera det privata kulturutbudet. Vad är det då fråga om för sorts åtgärder som inte går in under rubriken styrning och kontroll, herr Palm?

Herr PALM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles uppenbart, och det framgår också av remissvaren, att vi saknar en genomlysning av dessa frågor. Det måste vara förutsättningen för de åtgärder som kan bli aktuella. Och vi som har deltagit i utredningsarbetet vet att nog kommer de åtgärderna att aktualiseras under arbetets gång. Koncentrationsutredningen är ju ett enda stort analysarbete i ett första skede, där man ser över en rad väsentliga områden. Den här sektorn har man inte rört vid, och det framgår också av remissvaren att det kan vara på tiden att se över hur dessa grupperingar sker och vilka konsekvenser det får.

Man måste vara uppmärksam mot den monopolistiska utveckling som pågår, och jag sade i mitt anförande att utvecklingen i Västtyskland – med Axel Springers ökande makt och med det förhållandet att massmedia ger sig in på en rad olika verksamheter – i varje fall har oroat mig. Jag vill fråga herr Carlshamre: Är inte herr Carlshamre oroad för ett sådant perspektiv där tidningsföretag bedriver kassett-TV-produktion och -distribution och där man får sådana svårigheter med sina vinster så att man placerar en del av sina vinster i hönserier och annan verksamhet? När företag börjar få den dominansen på en marknad – vi har liknande fenomen i vårt eget land – då kan det vara skäl att titta på det hela.

Vi står trygga och säkra i den här bedömningen. Vi har så många tunga remissorgan bakom oss som begär att något skall ske, så det är ingen

Onsdagen den
28 november 1973

*Åtgärder mot
maktkoncentration
inom den kommer-
siella kultursektorn*

överloppsgärning att nu fatta beslut om att vidta de åtgärder utskottet föreslår.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jodå, jag är lika oroad som herr Palm över monopoliseringstendenserna. Det är bara det att jag är ännu mera skrämnd inför tanken på någon sorts statlig nämnd eller styrelse som skall sitta och fatta beslut om vem som skall få ägna sig åt den ena eller andra sortens kulturutbud och vad detta kulturutbud skall få lov att innehålla. Det måste till sist bli fråga om detta.

Herr Palm visar sig ha en ingående kunskap om det man begär utredning om. Han stod och höll en liten föreläsning för oss om hur det har gått i Stockholm och Göteborg, om familjerna Bonnier och Hjärne och deras gärningar. Han vet ju detta! Det behövs ingen utredning för att han skall få veta det faktiska läget. Men han vill ha åtgärder, skriver han i sin motion, för att ändra på det.

Jag vill fortfarande ha reda på – jag fick inte ett ord om det nu heller – vad det är för tänkbara åtgärder som icke innebär styrning och kontroll. Skall vi förbjuda en tidningsägare att t. ex. börja producera kassetter? Det kan hända att vi skall göra det. Men nog är det i så fall fråga om styrning och kontroll.

Jag vill ha ett mycket bestämt besked på den punkten: Skall på den offentliga sektorn och i fråga om Sveriges Radio kulturutbudet få ske fritt utan styrning och kontroll medan vi på den privata sektorn skall ha styrning och kontroll? Vad skall i så fall den kontrollen syfta till och hur skall den utformas?

Herr PALM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på den debatt som rör Sveriges Radio – den är passerad nu – men där pågår ständiga utredningar inom den egna verksamheten och det har också sagts i den debatt som fördes här för någon timme sedan.

Jag har nu sagt det upprepade gånger att vi vill vara uppmärksamma på den monopolisering som i fortsättningen sker på det här området. Herr Carlshamre tycks vara nöjd med att notera att det finns tidningsägarfamiljer som har en dominans – sedan är saken klar. Men det är intressant att se vad som skall ske fortsättningsvis. Vill man fortsätta att investera i mera av åsiktsindustrier, som exempelvis kassett-TV-industrin innebär? Det är väl en sådan utveckling som en utredning blir tvungen att ta ställning till.

När herr Carlshamre ställer så många frågor får jag en känsla av att han bara hunnit läsa igenom remissyttrandet från den utredning som han själv tillhör. Han har tydligen inte brytt sig om att läsa de andra upp mot 20 remissorganens yttranden. Om herr Carlshamre läser dessa, får han svar på en del punkter.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Utan att i dag gå in i någon lång diskussion i denna fråga vill jag bara konstatera att det spørsmål som tagits upp i motionen 448 av herr Palm m. fl. är mycket viktigt. Det är något som blir mer och mer

Onsdagen den
28 november 1973

*Åtgärder mot
maktkoncentration
inom den kommer-
siella kultursektorn*

brännande allteftersom tiden går. Nyligen timade händelser, som herr Palm belyste i sitt anförande, förstärker ytterligare argumentationen i hans motion.

Dessutom vill jag helt kort konstatera att det är typiskt och avslöjande att man på vissa håll inom just moderata samlingspartiet nu inte anser sig kunna biträda kulturutskottets enhälliga hemställan att riksdagen som sin mening skall ge till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet anfört. Kulturutskottet har ju med stöd av en mycket omfattande remissbehandling och efter ingående diskussioner kommit fram till en mycket moderat skrivning. Den innebörd jag här lagt in i ordet "moderat" får absolut inte förväxlas med den mening det har i partibeteckningen moderata samlingspartiet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Herr Palm sade i sitt första inlägg att han egentligen inte hade tänkt gå in i den här debatten. Jag förstår honom – det är något av en triumf om han kan smyga på riksdagen en motion av det här slaget med minsta möjliga meningsutbyte omkring den.

Det är också mycket betecknande att jag trots att jag nu har frågat två gånger inte har fått aningen av ett svar på vad det är för åtgärder herr Palm kan tänka sig och på vilket sätt de faller utanför rubriken styrning och kontroll. Ty hade herr Palm upplyst utskottet och riksdagen om vart han egentligen syftar, hade vi självfallet inte haft ett enhälligt utskottsbestänkande. Det står alldeles klart för mig att inte alla av utskottets ledamöter har åsyftat att vi skall styra och kontrollera det privata kulturutbudet. Men det står helt klart när man läser herr Palms motion och hör honom tala att det är dit herr Palm syftar.

Det är en sådan motion som utskottet rekommenderar riksdagen att bifalla.

Herr PALM (s):

Herr talman! Än en gång: Vi avser att åstadkomma ett ingrepp mot den åsiktsmonopolism som kan växa fram om den nuvarande utvecklingen får fortgå ohejdat. Jag hoppas att det svaret räcker.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Nej, herr Palm, det räcker inte. Vad vi måste få en uppfattning om är nämligen vilken typ av ingrepp det handlar om. Vad är det för sorts förbud, regleringar och styrning när det gäller kulturutbudet som det handlar om? Ett ingrepp mot monopolismen kan vi alla vara med om, om kravet bara klart formuleras på det sättet. Men jag – och åtminstone några med mig – är inte beredda att betala det pris som består i att börja tumma på rätten att fritt sprida de kulturyttringar man själv önskar föra ut. Ty börjar vi – liksom när det gäller tryckfriheten – att tumma på ett hörn av den rätten vet vi icke var det slutar.

Jag rekommenderar än en gång herr Palm att läsa vad som skrivits av hans meningsfrände Sven Lindqvist, som har detta mycket klart för sig.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Carlshamre under överläggningen framställda yrkandet om avslag på motionen nr 448 av herr Palm m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller kulturutskottets hemställan i betänkandet nr 43 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av herr Carlshamre under överläggningen framställda yrkandet om avslag på motionen nr 448.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	258
Nej	–	38
Avstår	–	14

§ 10 Bidrag för drivmedelsskatt till handikappad ägare av motorfordon

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 61 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:153 med förslag till ändring i förordningen (1956:545) angående omsättningskatt å motorfordon i vissa fall, m. m. jämte motion.

I proposition 1973:153 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 12 oktober 1973, föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

1. förordning om ändring i förordningen (1956:545) angående omsättningskatt å motorfordon i vissa fall,
2. förordning om ändring i förordningen (1960:603) om bidrag till vanföra ägare av motorfordon.

I propositionen hade framlagts förslag till förenklat förfarande för återbetalning av s. k. bilaccis och för bidrag för drivmedelsskatt till handikappad ägare av motorfordon. Vidare hade föreslagits, att rätt till befrielse från eller återbetalning av bilaccis skulle gälla samma fordon som var befriade från skatteplikt enligt vägtrafikskatteförordningen samt att talan ej skulle få föras mot vissa beslut av riksskatteverket om återbetalning av bilaccis.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle oförändrat bidrag – med belopp som svarade mot skatten på 480 liter bensin – utan ansökan årligen utbetalas till handikappad som hade bensindriven bil. Bidraget för motorcykel beräknades på hälften av nämnda kvantitet.

Onsdagen den
28 november 1973

*Bidrag för driv-
medelsskatt till
handikappad ägare
av motorfordon*

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:2097 av herrar Hamrin (fp) och Hörberg (fp) vari yrkats att riksdagen ändrade den föreslagna lagtexten i enlighet med den tankegång som redovisats i motionen, innebärande i huvudsak en uppräknig av den bensinkvantitet, som utgjorde grunden för det bidrag som handikappade ägare av motorfordon kunde erhålla, från 480 till 900 liter, vilket motsvarade en höjning av bidraget med ca 290 kronor årligen.

Utskottet hemställde

att riksdagen med avslag på motionen 1973:2097 och med bifall till Kungl. Maj:ts proposition 1973:153 skulle anta de vid propositionen fogade förslagen till

1. förordning om ändring i förordningen (1956:545) angående omsättningsskatt å motorfordon i vissa fall,
2. förordning om ändring i förordningen (1960:603) om bidrag till vanföra ägare av motorfordon.

Reservation hade avgivits av fru andre vice talmannen Nettelbrandt (fp) samt herrar Josefson (c), Larsson i Umeå (fp), Sundkvist (c), Nilsson i Trobro (m), Olof Johansson i Stockholm (c) och Söderström (m) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1973:2097 och propositionen 1973:153 skulle anta de vid propositionen fogade författningsförslagen med den ändringen att 3 § förordningen om ändring i förordningen (1960:603) om bidrag till vanföra ägare av motorfordon skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse, innebärande att den årliga bensinmängd som utgjorde underlag för bidrag skulle höjas till 700 liter för bil och 250 liter för motorcykel.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 61 behandlas ett förslag från Kungl. Maj:t, bl. a. om ändring i förordningen om bidrag till vanföra ägare av motorfordon. Propositionen är föranledd av en ändring i vägtrafikförordningen och är närmast att anses som en administrativ uppföljning av de ändrade bestämmelserna där.

Man har emellertid, när man gjort en sådan administrativ ändring i 3 §, fört in en bestämmelse som innebär en reell ändring för de berörda handikappade med motorfordon. Genom vägtrafikförordningens ändrade bestämmelser öppnas en möjlighet att hjälpa de handikappade som har dieseldrivna motorfordon att helt slippa den belastning som skattepålagan innebär. Men därigenom ändrar man alltså förhållandet mellan den som har bensindrivna motorfordon och den som har dieseldrivna motorfordon.

I en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition har herr Hörberg och jag yrkat på att man skall observera den förändring som här har skett och öka möjligheterna till avdrag för dem som har bensindrivna motorfordon från föreslagna oförändrade 480 liter per år till 900 liter per år.

Nu har utskottets majoritet i sin skrivning gjort det litet för enkelt för

sig. Man konstaterar att det är ostridigt att förslagen i propositionen i förening med tidigare beslutade åtgärder innebär att det blir väsentligt förmånligare att ha en dieseldriven bil än att ha en bensindriven. Det konstateras att frågan har relativt liten betydelse — av de 9 000 skattebefriade handikappfordonen är det för närvarande bara 35 som är dieseldrivna. Till det vill jag genast säga att om det är en större eller mindre minoritet som förändringar i olika avseenden berör så spelar det mindre roll, för man skall se upp med sådana saker ändå.

Utskottet fortsätter att säga att visserligen kan den här ändringen leda till en övergång från bensindrivna till dieseldrivna bilar, och om det blir så får Kungl. Maj:t ha ögonen på detta och föreslå en ändrad bestämmelse. Men utskottsmajoriteten konstaterar att det inte kan innebära några merkostnader för staten om man ökar den bensinmängd som utgör grunden för bidragen. Genom de ändrade bestämmelserna blir det helt obeskattade fordon om de handikappade övergår från bensin till diesel. Därför kan det inte vara någon större ekonomisk fråga.

Man säger också att valfriheten inte helt skall nonchaleras, utan det ligger nog någonting i detta som kommer fram i motionen. Så säger man till sist att det nuvarande bidragssystemet med 480 liter för bensindrivna fordon bygger på en statistik från 1958, och den är kanske inte så tillförlitlig nu. Redan handikapputredningen har klarat ut att det sannolikt är så — och det kan nog vem som helst förstå — att körsträckorna har blivit längre för de handikappade sedan 1958. De har blivit det för oss icke handikappade, och då är det ganska naturligt att detsamma gäller för de handikappade.

Det finns alltså enligt utskottet åtskilliga skäl som talar för att det här var en i och för sig ganska vettig motion.

Utskottet säger också att det hyser en viss förståelse för de i motionen framförda synpunkterna, men propositionen är lagd — kungsord är kungsord — och utskottet finner inte någon anledning att ändra vad där står. Vidare säger utskottet att om handikapputredningens förslag skulle dröja och inte komma upp till bedömning inom den närmaste tiden — och där tror jag att utskottet har rätt — kan det ju hända att det blir en snedvridning, och då finns det skäl för Kungl. Maj:t att utan dröjsmål ompröva de nuvarande bidragsgrunderna och lägga fram förslag om erforderliga ändringar.

Jag tycker för min del att det är höjden av konungslighet att framföra dessa synpunkter — ana att här behövs en ändring men säga att en sådan kan utskottet inte föreslå, utan det är Kungl. Maj:t som får återkomma när verkningarna blir uppenbara.

Nu är utskottsbetänkandet inte enhälligt, utan det finns en reservation i vilken man tar upp det resonemang som ligger bakom motionen. Reservanterna påpekar att det kan dröja innan handikapputredningens förslag framlägg och möjliggör en mera genomgripande förändring av förhållandena. I andra sammanhang har jag och många med mig bl. a. fört fram tanken att vi så fort vi kan måste försöka få en bättre färdtjänst för de handikappade. Vi räknar med att handikapputredningens förslag om en förändring då det gäller möjligheterna för handikappade att förvärva bil och använda den kommer att genomföras i sinom tid, men det tycks

dröja innan det kommer ett förslag från Kungl. Maj:t i de här för de handikappade mycket väsentliga frågorna.

Reservanterna påpekar att det måste bli fråga om ett provisorium, när man ger sig in på dessa skatteregler, och det är självklart. Vi löser inte dessa problem genom att ändra skattereglerna, och det har även handikapputredningen förklarat. I reservationen framhålls emellertid att handikapputredningen räknar med ett bilkostnadsbidrag på 500 kronor per bil vilket inte motsvarar de 900 liter som det enligt motionen blir fråga om utan snarare 700 liter, och reservanterna ansluter sig till den sistnämnda siffran.

Jag har, herr talman, ingen anledning att yrka bifall till motionsförslaget om 900 liter, utan jag accepterar reservanternas förslag om 700 liter såsom ett provisorium i avvaktan på att helt andra regler införs för att klara den sociala sidan av problemet, nämligen de handikappades rättighet att så långt det går ha samma möjligheter som vi andra att färdas. De handikappade är ju också mycket mer beroende av både färdtjänst och egen bil än de flesta av oss.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen vid utskottets betänkande.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med herr Hamrin – utskottet har ju skrivit ytterst välvilligt och herr Hamrin har redogjort för utskottets synpunkter samt redovisat varför utskottet inte har tillstyrkt motionen. Det har f. ö. inte heller reservanterna gjort.

Utskottets skrivning är nära nog ännu mer välvillig än själva motionen, men det är ju inte så underligt att utskottet inte yrkar bifall till en motion när hela frågan inte är klar och utredd i alla dess konsekvenser. Vi har skrivit att vi sympatiserar med och har förståelse för motionen, men vi anser oss inte kunna vara med om att höja bidragsunderlaget. Vi menar att vi får avvakta resultatet av handikapputredningen och ta slutlig ställning när vi bedömer den utredningens betänkande.

En motionär kan ju kosta på sig att yrka nära nog vad som helst. En av mina partikamrater, som också var motionär, sade till mig: I princip anser jag att alla motioner bör avstyrkas. Det hade han säkert rätt i, ty i regel är motionsyrkanden inte utredda på sådant sätt att kammaren bör bifalla dem. Det bör vara mera klara linjer, så att vi vet vad det är vi gör. Jag tror därför att det är tillräckligt med vad utskottet här har skrivit. Jag understryker att vi inte ställer oss avvisande till motionärernas syfte, men vi menar att vi först bör avvakta handikapputredningens betänkande.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Om herr Brandt och skatteutskottets majoritet följer den regeln att alla motioner bör avstyrkas, så kan jag förstå den bristande logiken i majoritetens skrivning. Men dess bättre har man inte samma uppfattning i de flesta andra utskott, utan där kan det faktiskt förekomma att en vettig och klok motion i en fråga mycket väl kan tillstyrkas. Jag hoppas att skatteutskottet så småningom kan komma

Onsdagen den
28 november 1973

*Bidrag för driv-
medelsskatt till
handikappad ägare
av motorfordon*

fram till en liknande inställning.

I det fall det här gäller finns helt enkelt ingenting att utreda. Vi vet att 480 liter bensin är lika med 340 kronor i skatteåterbäring, likaså vet vi att handikapputredningen har ett förslag att bilkostnadsbidraget skall bestämmas till 500 kronor per bil och år, vilket motsvarar ungefär 700 liter. Motionärerna, som jag erkänner är socialt medvetna, har föreslagit uppräknig till 900 liter bensin, vilket gör cirka 650 kronor i återbäring för var och en. Alla vet att detta är ett provisorium. Men vad vi inte vet är när vi kan få en definitiv lösning på dessa frågor; den saken är beroende av när handikapputredningens betänkande resulterar i ett förslag från Kungl. Maj:t. Så mycket vet vi ändå av erfarenhet att det lär dröja innan de här frågorna har färdigbehandlats, och det finns ingen anledning att under utredningstiden missunna de handikappade med bensindrivna fordon ungefär samma fördel som handikappade med dieseldrivna fordon nu har.

Så enkelt är faktiskt förslaget.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Det finns tillfällen då även skatteutskottet tillstyrker motioner, men jag skall gärna erkänna att det är ganska sällsynt. I regel är motionerna i skatteutskottet av en annan karaktär än motionerna i många andra utskott. Om någon exempelvis motionerar om en flaggstång på riksdagshuset, så fordrar det inga särskilt stora utredningar. Men så enkla motioner får vi mycket sällan i skatteutskottet. Där är det i stället fråga om att skaffa fram pengar till utgifter eller att ändra skattesystemet e. d., och det kan man inte göra utan vidare.

Jag vill i alla fall medge att man inte skall följa principen att avstyrka alla motioner; det gör vi inte heller. Men den här motionen har inte behandlats annorlunda än alla andra. Vi inom utskottet har inte verkan av förslagen lika klar för oss som motionärerna har.

Om vi nu skall diskutera förslaget mera ingående vill jag säga att det finns en massa invalider här i landet som över huvud taget inte får någon bil. Skall man dra upp orättvisor olika handikappade emellan så kunde man lika gärna tala om dem som kanske aldrig ansöker om en bil fastän de behöver en och varken får dieselloja eller bensin. Men det är en sak för sig. Motiveringen till att vi inte tillstyrkt förslaget är inte att det är omfattande – det medger vi att det inte är – utan att vi vill ha klart för oss vad det innebär innan vi ändrar på förhållandena.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Nu anfördes det nya skäl av herr Brandt, som jag måste uppehålla mig något vid. Ett var ekonomiskt. Jag har redan sagt att förslaget skulle innebära en merbelastning på statens budget med 1 miljon. Det är pengar – jag erkänner det. Men när man rätt som det är har möjligheter att skaka fram 2,5 miljarder – vilket jag inte motsätter mig – tycker jag att det borde finnas plats för den miljon som det här är fråga om, speciellt som avsikten är att inte förrycka balansen mellan dem som har dieseldrivna och dem som har bensindrivna fordon. Enligt utskottsbetänkandet vill inte heller herr Brandt att man skall förrycka

Onsdagen den
28 november 1973

*Bidrag för driv-
medelskatt till
handikappade ägare
av motorfordon*

den balansen.

Skälet är alltså att vi vill undvika effekten att handikappade med bensindrivna fordon övergår till dieseldrivna bilar. Det tycker jag är ett fullgott skäl.

Jag tror för min del att det är fråga om ett rent förbiseende i propositionen. Det har utskottsmajoriteten också insett. Men propositionen är skriven, och den kan utskottet tydligen inte ändra i.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru andre vice talmannen Nettelbrandt m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hamrin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 61 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru andre vice talmannen Nettelbrandt m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hamrin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	144
Nej	-	161
Avstår	-	1

§ 11 Föredrogs

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 63 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:164 angående godkännande av ytterligare tilläggsprotokoll mellan Sverige samt Storbritannien och Nordirland rörande ändring i det i London den 28 juli 1960 undertecknade avtalet för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det protokoll som undertecknats i London den 25 mars 1966 och det tilläggsprotokoll som undertecknats i London den 27 juni 1968

Nr 64 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:176 angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 27 oktober 1953 mellan Sverige och Danmark för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap

Nr 65 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:184 med förslag till lag om ändring i lagen (1951:691) om viss lindring i skattskyldigheten för den som icke tillhör svenska kyrkan

Nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:191 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1960:258) om utjämningskatt å vissa varor

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 12 Rättegången i tvistemål om mindre värden, m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande nr 36 i anledning av propositionen 1973:87 med förslag till lag om rättegången i tvistemål om mindre värden, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1973:87 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för den 16 februari 1973, föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om rättegången i tvistemål om mindre värden,
2. lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1),
3. lag om ändring i lagen (1929:145) om skiljemän,
4. lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Propositionen innehåller förslag till lag om rättegången i tvistemål om mindre värden. Syftet med lagen är att förbättra den enskildes rättsskydd främst genom att nedbringa parternas kostnader i rättegångar om mindre värden. Detta sker genom att förenklingar av den nuvarande ordningen genomförs i betydelsefulla delar.

Lagen gäller i tvister där tvisteföremålets värde uppenbart inte överstiger hälften av basbeloppet för oktober föregående år, dvs. f. n. 3 650 kr. Oavsett värdet skall dock en tvist kunna handläggas enligt den nya lagen om den huvudsakligen rör fråga varöver utlåtande har avgetts av reklamationsnämnd.

Förfarandet är utformat så att den enskilde skall kunna föra sin talan utan juridiskt biträde. Domstolarna skall tillhandagå allmänheten med allmänna råd och upplysningar om olika möjligheter att få tvister prövade vid domstol eller reklamationsorgan. Om en tvist förs till domstol, skall domstolen bistå och vägleda parterna vid talans utförande samt se till att tvistefrågorna blir klarlagda och målet utrett efter vad dess beskaffenhet kräver.

I fråga om rättegångskostnaderna behålls nuvarande huvudregel att den som förlorar målet skall ersätta motparten dennes kostnader. Emellertid begränsas ersättningsskyldigheten till absolut nödvändiga kostnader. Sålunda ersätts biträdeskostnad endast i mycket begränsad utsträckning. Vidare föreslås regler som innebär att sakkunnigutredning skall kunna införskaffas på det allmännas bekostnad både i konsumentmål och andra mål där sådan sakkunnigutredning behövs.

Tingsrätts avgörande får överklagas endast i vissa särskilt angivna fall, t. ex. om prejudikatsintresse föreligger.

I samband med den nya lagen föreslås vissa följdändringar i utsökningslagen, lagen om skiljemän och rättshjälpslagen.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1974.”

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1973:1914 av herr Brundin (m) och fru Sundberg (m) vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att lagen om rättegången i tvistemål om mindre värden ej skulle

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

tillämpas om part framställt önskemål därom och rätten fann att särskilda skäl talade härför,

2. att tvister som huvudsakligen gällde fråga, varöver utlåtande hade avgivits av reklamationsorgan som Kungl. Maj:t bestämde, skulle behandlas enligt ovannämnda lag endast då i övrigt ovannämnda lag §§ 1 och 2 skulle tillämpas,

3. att fysisk person vid tvist med juridisk person skulle tillerkännas ersättning av allmänna medel för rättegångsbiträde eller ombud, om rätten, med hänsyn till hur komplicerat målet var, så fann lämpligt,

4. att ersättning för rättegångskostnader fick avse ersättning för förlorad arbetsförtjänst för sådan tid för resor och för inställelse som sammanlagt överskred fyra timmar samt

5. att de i proposition 1973:87 föreslagna reglerna för prövnings-tillstånd i hovrätt skulle avslås samt

1973:1931 av herr Winberg m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle avslå propositionen 1973:87.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen beträffande behovet av den i propositionen 1973:87 föreslagna lagstiftningen skulle avslå motionen 1973:1931,

B. att riksdagen beträffande tillämpningsområdet med avslag på motionen 1973:1914 i denna del (yrkandena 1 och 2) skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 1 och 2 §§ i förslaget till lag om rättegången i tvistemål om mindre värden,

C. att riksdagen beträffande ersättning för tidsspilla med avslag på motionen 1973:1914 i denna del (yrkande 4) skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 8 § i det under B ovan angivna lagförslaget,

D. att riksdagen beträffande ersättning av allmänna medel för kostnad för rättegångsbiträde eller ombud skulle avslå motionen 1973:1914 i denna del (yrkande 3),

E. att riksdagen beträffande rätten att fullfölja talan till hovrätt med avslag på motionen 1973:1914 i denna del (yrkande 5) skulle bifalla propositionen såvitt avsåg 22 § i det under B ovan angivna lagförslaget,

F. att riksdagen för sin del skulle anta en ikraftträdandebestämmelse för det under B ovan angivna lagförslaget med av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att nämnda lag skulle träda i kraft den 1 juli 1974,

G. att riksdagen skulle bifalla propositionen såvitt avsåg det under B ovan angivna lagförslaget i den mån det inte omfattades av vad utskottet hemställt ovan,

H. att riksdagen för sin del skulle anta en ikraftträdandebestämmelse för det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1) med av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att nämnda lag skulle träda i kraft den 1 juli 1974,

J. att riksdagen för sin del skulle anta en ikraftträdandebestämmelse för det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1929:145) om skiljemän med av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att nämnda lag skulle träda i kraft den 1 juli 1974,

K. att riksdagen för sin del skulle anta en ikraftträdandebestämmelse

för det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättshjälpslagen (1972:429) med av utskottet föreslagen lydelse, innebärande att nämnda lag skulle träda i kraft den 1 juli 1974,

L. att riksdagen skulle bifalla de i propositionen framlagda under H–K ovan angivna lagförslagen i den mån de icke omfattades av vad utskottet ovan hemställt.

Reservationer hade avgivits

1. vid punkten A av fru Kristensson (m) samt herrar Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Polstam (c), Norrby i Gunnarskog (c), Henmark (fp) och Leuchovius (m) som beträffande behovet av den i propositionen 1973:87 föreslagna lagstiftningen ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1931 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om reformen som en grundval för försöksverksamhet,

2. vid punkten E av fru Kristensson (m) samt herrar Ernulf (fp), Johansson i Växjö (c), Polstam (c), Norrby i Gunnarskog (c), Henmark (fp) och Leuchovius (m) som beträffande rätten att fullfölja talan till hovrätt ansett att utskottet under E bort hemställa,

att riksdagen med förklaring att propositionen icke kunnat antas i oförändrat skick i anledning av motionen 1973:1914 i denna del (yrkande 5) för sin del skulle anta 22 § i det under B i utskottets hemställan angivna lagförslaget med den ändringen att lagrummet skulle erhålla av reservanterna föreslagen lydelse, innebärande att reglerna skulle kompletteras med ett stadgande enligt vilket prövningstillstånd fick meddelas i fall då anledning förekom till ändring i det slut vartill tingsrätten kommit.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det lagförslag som riksdagen nu har att ta ställning till innehåller flera betydelsefulla nyheter i fråga om förfarandet vid våra allmänna domstolar. Huvudpunkterna i förslaget är vid det här laget väl kända.

I mål där tvisteföremålets värde inte överstiger hälften av basbeloppet skall tillämpas ett förenklat rättegångsförfarande. Det hela är utformat så att den enskilde skall kunna föra sin talan utan juridiskt biträde. För att detta skall bli möjligt tilldelas domstolen en mer aktiv roll i förfarandet än den har enligt nuvarande rättegångsbalk. Domstolen skall bland annat vägleda parterna vid talans utförande samt se till att tvistefrågorna blir klarlagda och målet utrett efter vad dess beskaffenhet kräver.

Nuvarande huvudregel, att den som förlorar målet skall ersätta motparten dennes kostnader, behålls. Genom förslaget begränsas emellertid ersättningsskyldigheten till absolut nödvändiga kostnader. Kostnad för juridiskt biträde ersätts bara i mycket begränsad utsträckning. Möjligheten att överklaga domstols avgörande inskränks. Talan mot tingsrätts avgörande får fullföljas endast i vissa särskilt angivna fall, t. ex. om prejudikatintresse föreligger.

Grundtanken bakom förslaget är att skapa ett mindre kostnadskrävan-

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden
m. m.*

de förfarande i mindre tvistemål utan att rimliga krav på rättssäkerhet eftersätts. För närvarande går bara en liten del av alla de rättsliga tvister som uppstår på olika områden till allmän domstol. Jag tänker bl. a. på tvister mellan näringsidkare och konsument angående förvärv av vara eller tjänst för enskilt bruk.

Eftersom nuvarande tvistemålsförfarande är både dyrt och tidskrävande är det också förklarligt att tvister av vardagligt slag görs upp utom rätta. T. o. m. i fall där tvisteföremålets värde uppgår till flera tusen kronor framstår det i allmänhet inte som ett realistiskt alternativ för den enskilde att vända sig till domstol. Men detta innebär i sin tur att den enskilde ofta måste träffa en uppgörelse utom rätta på sämre villkor än han skulle ha kunnat erhålla, om ett förenklat förfarande vid domstol stått honom till buds för att lösa tvisten. Nuvarande ordning medför således ett allvarligt rättssäkerhetsproblem.

Det råder knappast delade meningar om behovet av den reform som föreslås i propositionen. Det torde också råda långtgående enighet om vilka vägar som skall beträdas, om man vill förbättra den enskildes möjligheter att hävda sin rätt inför domstol.

Den kritik som har riktats mot förslaget gäller huvudsakligen enskildheter. Den går emellertid också ut på att de föreslagna förenklingarna i nuvarande processordning är betänkliga från rättssäkerhetssynpunkt. I denna del vill jag framhålla att kritiken är missvisande när den ställer det föreslagna förfarandet mot rättegångsbalkens noggrant reglerade procedur. Det är givet att reformen på vissa punkter lämnar mindre garantier än nu gällande regler för att ett materiellt riktigt avgörande kommer till stånd i en påbörjad process, men man kan inte stanna vid en så begränsad jämförelse. Till bilden hör också alla de fall där nuvarande ordning av kostnadsskäl inte är användbar och alltså inte ger någon rättssäkerhet alls.

Som jag framhållit i propositionen måste en avvägning göras mellan intresset av att upprätthålla bästa tänkbara garantier för ett riktigt domstolsavgörande i varje enskilt fall och intresset av att åstadkomma ett snabbt och kostnadsmässigt rimligt och därigenom också någorlunda ofta anlitat domstolsförfarande.

Utskottsminoriteten uttrycker viss oro för reformens verkningar i rättssäkerhetshänseende och hänvisar bl. a. till bristen på formella föreskrifter om förfarandets utformning. Man vill se förslaget i dess helhet som en grundval för försöksverksamhet och framhåller att en omprövning bör ske senast inom tre år.

Jag delar inte reservanternas oro för reformens verkningar. Jag finner det naturligt att ett förfarande som skall passa skiftande situationer och innebära en snabb och enkel handläggning inte tyngs av en detaljerad reglering. Som betonas i propositionen ger den föreslagna ordningen utrymme för en mycket flexibel tillämpning. Enklare mål kan i allmänhet avgöras på ett formlöst och smidigt sätt. I mer komplicerade mål lär handläggningen komma att nära ansluta sig till det ordinära tvistemålsförfarandet. Enligt min mening torde en sådan ordning inte innebära några risker från rättssäkerhetssynpunkt. Jag är övertygad om att tillämpningen kommer att ske med omdöme och ansvar vid de allmänna domstolarna.

Vad jag nu har sagt utesluter givetvis inte att frågan om förfarandets utformning tas upp på nytt när man vunnit närmare erfarenheter av detta. Man får här, liksom i andra situationer då man prövar en ny processuell reglering, följa utvecklingen och se, om förfarandet behöver justeras i något eller några avseenden med hänsyn till vad som kommer fram vid tillämpningen. Jag har därför i propositionen understrukt att reformen i viss mån kan ses som en försöksverksamhet.

Samma uppfattning har lagrådet gett uttryck för.

Vid vilken tidpunkt en värdering bör ske är det enligt min mening för tidigt att nu uttala sig om; det är självfallet angeläget att reformens praktiska tillämpning redan från början följs med uppmärksamhet.

Jag vill också säga några ord om reservanternas synpunkter på fullföljdsreglerna. Reservanterna anser att de avvikelser från det ordinära förfarandet som präglar propositionsförslaget gör det angeläget att principen om prövning i två instanser bibehålls i sådan utsträckning att materiellt oriktiga avgöranden i största möjliga mån kan ändras. Man föreslår därför en ordning som innebär utomordentligt vida klagomöjligheter.

Till detta vill jag först och främst framhålla att det föreslagna förfarandet ingalunda rent allmänt är sämre än den ordinära rättegången beträffande mindre tvistemål. Tvärtom kan den nya ordningen i många fall vara mera ägnad att få fram ett materiellt riktigt resultat — jag tänker bl. a. på de nya reglerna om materiell processledning. Enligt förslaget skall det finnas möjligheter att korrigera oriktiga domar. Regeln i förslaget fångar enligt min mening in de situationer där det är angeläget att klagomöjlighet finns. Förutom i prejudikatsfall och fall där ny bevisning är aktuell finns möjlighet till ny prövning också i bl. a. det fallet då tingsrättens rättstillämpning måste antas vara oriktig. Enligt min mening tillgodoser dessa regler alla rimliga rättssäkerhetskrav.

Man måste vara klar över att ökade klagomöjligheter har avsevärda nackdelar. Förutsättningarna för att komma fram till ett snabbt avgörande skulle försämrats och kostnaderna för både parter och domstol skulle stiga. Detta gäller antingen man handlägger målen muntligt eller skriftligt. Den ökade tidsåtgången och partskostnaderna skulle kunna användas som ett obehörigt påtryckningsmedel för att förmå part att efterge sin rätt. Enligt min mening är det här en viktig punkt i förslaget. Ökade möjligheter till fullföljd skulle på ett allvarligt sätt kunna motverka syftet med reformen.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Som justitieministern väl egentligen har antytt, råder det enighet i justitieutskottet om att en sådan reform som den i propositionen föreslagna om rättegång i tvistemål om mindre värden är angelägen. Också vi har noterat att det från rättssäkerhetssynpunkt är tveksamt att så stor del av frågor som rör mindre värden inte kommer till rättens prövning därför att parterna avstår från att processa just på grund av att processkostnaderna överstiger tvisteföremålets värde. Det är ju en otillfredsställande ordning. Vi har alltså alla i utskottet den uppfattningen att en reform är angelägen.

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

Man skulle kunna säga sig att en sådan här reform måhända kunde ha anstått och att frågan kunde ha behandlats samtidigt med den aviserade utredningen om en översyn av rättegångsbalken. Men vi har sagt oss att det rimligen måste dröja ett stort antal år innan man ser resultatet av en sådan översyn. Det kan då inte vara rimligt att låta en sådan här delreform anstå.

Men det hindrar inte att samtliga utskottsledamöter i viss mån har känt tveksamhet inför förslaget, som ändå innebär en rätt stor principiell nyhet – låt vara att vi sedan har accepterat nyheterna till övervägande del, även reservanterna. Vad vi har ställt oss frågande till är avgränsningen av tillämpningsområdet, obligatoriet, förbudet mot ersättning för advokatkostnader, domstolens nya roll och fullföljdsbegränsningen.

Jag trodde länge att vi i utskottet skulle kunna bli överens, eftersom de nya reglerna i viss mån får ses som en försöksverksamhet, vilket även departementschefen antydde. Vi har från reservanternas sida ytterligare velat understryka det och hävdar att förutsättningen för att man skall acceptera en reform, för vilken man kan sätta så stora frågetecken, borde vara att det verkligen klart sägs ifrån att detta betraktas som en försöksverksamhet med en i tiden angiven begränsning. Det är på den punkten som den stora skiljaktigheten egentligen ligger. Jag vet inte om herr statsrådet här närmare vill utveckla vad han lägger in i begreppet ”i viss mån en försöksverksamhet”. Det får ju inte vara ord som inte innebär någonting i realiteten.

Men när nu reservanterna anser att det är viktigt att det här verkligen får karaktären av en försöksverksamhet, så har vi också velat se till att man, när tiden för försöksverksamheten löper ut, också har förutsättningar att bedöma och utvärdera reformen. Det är också, som jag ser det, anledningen till reservationen 2. För att man skall kunna utvärdera hur de nya föreskrifterna beträffande underrätterna fungerat i praktiken anser vi att det måste finnas ytterligare en instans som i större utsträckning än vad man tänker sig enligt propositionen har möjlighet att bedöma hur denna reform fungerat ur rättssäkerhetssynpunkt, dvs. i hur många mål det funnits anledning att göra ändringar i underrättens domslut. Vi anser det vara en väsentlig förutsättning för denna utvärdering. Vidare har vi, som herr statsrådet kanske uppmärksammat i reservationen 2, sagt att om man då får positiva erfarenheter av reformen, så kan vi i det läget gå tillbaka till den lagtext och det snävare fullföljdsförfarande som föreslås i propositionen och som utskottsmajoriteten ansluter sig till.

Det är väl kanske inte så konstigt att man känner en viss tvekan inför denna reform. Obestridligen får våra underrätter när det gäller förfarandet i dessa mindre tvistemål en delvis ny roll. För min personliga del vill jag gärna säga att jag ser domstolens mer aktiva ledning av processen som någonting bra i och för sig, men min fråga därvidlag är: Vad får det för konsekvenser när det gäller allmänhetens uppfattning om domstolarna? I dag tror jag att människor i allmänhet har uppfattningen att en domstol är objektiv; den står över parterna och den fattar sina beslut oavsett parternas individuella önskemål. Men om nu domstolen i större utsträckning både skall förlika och försöka bistå den ena eller den andra parten,

så kan man komma i lägen då människor – jag tror i stor utsträckning med orätt – kan få den inställningen att domstolen har ändrat karaktär; man har inte längre intrycket att domstolen företräder den objektivitet som ändå är så grundläggande för vårt rättsväsende. Det är anledningen till att vi reserverar samtidigt som vi accepterar reformen verkligen vill ha garantier för att det hela betraktas som en försöksverksamhet och att det kommer att göras en utvärdering.

Jag tror också att statsrådet har noterat utskottets försök att göra ett förtydligande när det gäller förfarandet vid underrätt, i synnerhet i fråga om propositionens synpunkter att målen i regel bör avgöras vid ett sammanträde. Vi har lagt ner en viss möda på att försöka förtydliga detta, så att domstolarna inte skall känna sig alltför bundna av kravet på ett sammanträde. Där det finns anledning skall man kunna ha ett sammanträde som har förberedelsekaraktär och därefter ett nytt sammanträde då målet avgörs. Jag tror att det är viktigt att vi fått ett sådant förtydligande, eftersom man bl. a. i fackpressen i varje fall satt frågetecken i kanten för de synpunkter som i den delen framförts i propositionen.

Får jag till slut, herr talman, ta upp en detaljfråga, som utskottet inte har gått närmare in på men som tas upp i propositionen. Det gäller allmänna reklamationsnämndens ställning. Det sägs i propositionen att det så småningom kan bli aktuellt att göra en översyn av allmänna reklamationsnämndens ställning och verksamhet. Personligen tycker jag att detta vore angeläget. Det kan vara tveksamt att ha en reklamationsnämnd, som formellt lyder under konsumentverket. Reklamationsnämnden har en domstolsliknande verksamhet, och jag hoppas att denna översyn kommer att leda fram till en diskussion om inte allmänna reklamationsnämnden också kan få en mera självständig ställning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de vid betänkandet fogade reservationerna.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Rättegångsförfarandet i tvistemål i vårt land anses allmänt fylla höga krav på rättssäkerhet. Denna rättssäkerhet beror på många olika omständigheter men kanske främst på tre faktorer. För det första: utformningen av själva förfarandet inför domstolen. För det andra: rätten för parterna att ta advokat eller annat sakkunnigt biträde till sin hjälp. För det tredje: rätten för part att få sin sak prövad i åtminstone två domstolsinstanser, så att eventuella felaktigheter och misstag i den första instansen kan rättas till. På alla dessa tre grundläggande punkter innebär det föreslagna förenklade förfarandet försämringar av rättssäkerheten. Det är därför förklarligt att många remissinstanser, särskilt inom rättsväsendet, har ställt sig avvisande eller i varje fall tveksamma till ett sådant här förfarande.

För min egen del har jag emellertid i likhet med övriga ledamöter i justitieutskottet i huvudsak godtagit propositionen, och anledningen till detta är vad justitieministern både i propositionen och här i dag har anfört. Jag vill uttrycka det på följande sätt:

Den ordinära tvistemålsprocessen fyller visserligen som jag nyss

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

nämnde höga krav på rättssäkerhet. Men som så många andra goda ting är den dyrbar. Rättegångskostnaderna för parterna kan även i mål om ganska begränsade värden uppgå till åtskilliga tusen kronor, och det är inte ovanligt i sådana mål att rättegångskostnaderna blir högre än hela värdet av det som man tvistar om. Visserligen ger den nya lagen om rättshjälp ökade möjligheter för den enskilde parten att få hjälp av det allmänna till sina rättegångskostnader. Men om han förlorar målet måste han i regel betala motpartens rättegångskostnader, och det kan bli dyrbart.

Många människor anser sig helt enkelt inte kunna ta en sådan risk och ser sig därför tvingade att avstå från att göra sin rätt gällande inför domstol, vilket ofta innebär att de helt enkelt måste uppge sin rätt. Detta är naturligtvis högst otillfredsställande. Särskilt torde detta, som justitieministern också har anmärkt, gälla i konsumenttvister av olika slag, t. ex. frågan om huruvida inköpta varor är i godtagbart skick eller om reparationskostnaderna på en bilverkstad eller någon annan plats är skäliga och rimliga. Dessa människor blir då helt utan det rättsskydd som en process är avsedd att ge. För dem måste det vara bättre att få ett billigare förfarande, även om rättssäkerheten något minskas, än att inte alls ha ekonomisk möjlighet att få sin sak prövad av domstol. På den här punkten är jag alltså helt överens med justitieministern.

Men om man nu, herr talman, godtar förslaget om ett förenklat rättegångsförfarande i tvistemål om mindre värden anser jag att två förutsättningar bör uppställas.

För det första bör förfarandet påbörjas som en försöksverksamhet innan man definitivt införlivar det med vår processordning. Detta hävdas i reservationen 1. Fru Kristensson har nämnt härom och jag instämmer i hennes uttalande.

För det andra bör den nödvändiga minskningen av rättssäkerhetsgarantierna i det förenklade förfarandet bli så liten som möjligt utan att man äventyrar det föreslagna förfarandets användbarhet för de människor det är avsett för. I detta avseende tycker jag propositionen har tillgripit vad man kanske skulle kunna kalla något större våld än nöden kräver. Detta gäller i högre eller lägre grad alla de tre rättssäkerhetsgarantier som jag tidigare talat om.

Vad först gäller utformningen av rättegångsförfarandet är detta för närvarande ordinarie uppdelat i två stadier: den förberedande behandlingen och huvudförhandlingen.

Under förberedelsen reder man ut parternas ståndpunkter i målet och parterna får tala om vilken bevisning de tänker åberopa. Tack vare detta riskerar ingen part att bli överrumplad av bevisningen från motpartens sida. Detta gör det i regel möjligt att koncentrera själva prövningen av målet, den s. k. huvudförhandlingen, till ett enda sammanträde, där domstolen får en samlad överblick över målets detaljer och därmed ett bra underlag för sin dom.

I det förenklade förfarandet slopar man reglerna om denna uppdelning på förberedelse och huvudförhandling och ger i stället mycket allmänna och ganska vaga föreskrifter om förfarandet. Jag vill ifrågasätta om det inte hade varit möjligt att behålla reglerna om en uppdelning av

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

förfarandet i förberedelse och huvudförhandling. Det är klart att man då hade fått modifiera och uppmjuka de regler som gäller för det ordinära förfarandet, men det hade ändå varit en garanti som man hade bibehållit för en såvitt möjligt riktig dom.

Nu ger ju de regler propositionen föreslår inget förbud mot att dela upp förfarandet i förberedelse och huvudförhandling. Jag förmodar att det är justitieministerns avsikt att det skall ske en sådan uppdelning, fast under friare former än enligt det ordinära förfarandet. Jag hoppas domstolarna kommer att begagna den möjligheten. Det behöver inte innebära att det blir mer än ett sammanträde. Redan nu avgörs många mål vid första sammanträdet.

Det hela understryker, tycker jag, behovet av att förfarandet ses som en försöksverksamhet.

Vidare gäller det möjligheten att använda sakkunnigt biträde. Propositionen framhåller att kostnaden för juridiskt biträde oftast är den dyraste posten i rättegången. Jag håller med om att det därför är nödvändigt att starkt begränsa behovet av biträde, om man över huvud taget skall kunna få sådan användning som man tänkt sig av det här förenklade förfarandet.

I reservationen 1 framhålls att man kanske på någon punkt har gått alltför långt i begränsningarna och att någon uppmjukning vore tänkbar. Även det får ju försöksverksamheten ge upplysning om.

Jag vill särskilt peka på det fallet att målet, på den ena eller andra grunden, förs till hovrätten. Där är naturligtvis behovet – även om det gäller skriftligt förfarande – något större för den som har allmän rättshjälp att få biträde av en advokat, bekostad av allmänna medel, än i underrättsförfarandet, där det sker ett mera nära samarbete mellan domstolen och parterna.

Den tredje rättssäkerhetsgarantin, nämligen rätten att få sin sak prövad av minst två domstolsinstanser, är en punkt där jag tycker att propositionen har den största bristen.

Trots vad justitieministern sade i sitt anförande tror jag inte man kan bestrida att det förenklade förfarandet i underdomstolarna ger ökade risker för felbedömningar. Det är svårare för domstolen att fungera som ombud för båda parterna, råda dem vilken bevisning de skall komma med, råda dem hur de skall lägga upp förfarandet, och samtidigt kunna få underlag för en fullgod dom.

Dessutom kan man väl inte helt bortse från att det ibland kan bli så att det agerande som domaren nu åläggs ändå i någon mån kan nagga förtroendet för hans opartiskhet i kanten hos en del parter – med orätt, som utskottets ordförande tillade.

Båda dessa omständigheter – något ökad risk för felbedömningar i domen och en viss risk för tvivel på opartiskheten, som jag hoppas inte skall bli verklighet men som man kanske ändå inte helt kan bortse från – ökar enligt min mening angelägenheten av att kunna få saken överprövad i högre instans.

Enligt propositionen skall ändring av dom i högre instans bara kunna ske i mycket begränsad omfattning. Litet förenklat uttryckt skulle man kunna säga att det gäller sex fall:

1. prejudikatsfallen,

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

2. om nya omständigheter tillkommer efter första instansens behandling,
3. om underrättens rättstillämpning måste antagas vara oriktig,
4. om underrättens dom har påverkats av förfälskade bevis, mened och dylikt,
5. så kallad domvilla,
6. om underrätten har gjort sig skyldig till ett grovt förbiseende eller ett grovt misstag.

I reservationen 2 föreslås att den sista punkten, grovt förbiseende eller grovt misstag, ändras till att avse alla fall där hovrätten vid sin bedömning av ansökan om prövningstillstånd finner anledning att anta att underrättens dom bör ändras. Detta är den gamla ändringsdispensgrunden som man förut hade vid fullföljd till högsta domstolen. När justitieministern säger att det skulle ge utomordentligt vida klagomöjligheter kan jag inte helt hålla med honom därför att denna grund om ändringsdispens i högsta domstolen på den tid den användes där i mycket få fall ledde till fullföljdstillstånd. Jag tror inte att man skulle behöva räkna med så väldigt många fall där hovrätten redan på handlingarna skulle säga att detta får ändras och därför ge fullföljdstillstånd. Men det skulle ge trygghet för den enskilda människan som kanske inte är nöjd med domen i första instans. Det skulle vara egendomligt om hovrätten skulle säga: Här har faktiskt underrätten gjort ett misstag, visserligen inte ett grovt misstag eller ett grovt förbiseende, och underrättens dom borde ändras, men det gör vi inte därför att ingen av de övriga grunderna föreligger. Tilltron till det enklare förfarandet skulle öka om man åtminstone under försöksverksamheten hade denna något ökade möjlighet till prövning i hovrätten.

Det är klart att en utvidgning av möjligheterna att få saken prövad i hovrätten ökar kostnaderna när hovrätten tar upp målet. Den omständigheten föreligger dock redan, eftersom även propositionen föreslår att hovrätten skall kunna ta upp ett mål. Både i de fall som propositionen föreslår och i det fall som reservanternas vill lägga till är det — och det vill jag understryka — önskvärt att kostnaderna för den enskilda parten vid hovrättsförfarandet begränsas så mycket som möjligt. I regel kan hovrätten bedöma målet på handlingarna utan någon muntlig förhandling och utan att behöva kalla parter och vittnen till sig. Men undantagsregeln om möjlighet att få anlita biträde på allmän bekostnad kanske bör tillämpas något mer generöst i hovrättsförfarandet därför att de flesta människor inte har förmåga att skriva en inlaga till hovrätten. Detta gäller emellertid oavsett om reservationen 2 bifalls eller inte. Undantagsvis kan det naturligtvis bli nödvändigt med ett sammanträde dit parter och eventuella vittnen kallas i hovrättsförfarandet. Även detta gäller oavsett om reservationen bifalls eller inte. Jag vill därför understryka behovet och angelägenheten av att hovrätten begagnar sin möjlighet att sammanträda utanför hovrättsorten, så att parterna inte belastas med de ytterligare resekostnader som annars skulle uppstå. Det man lägger på dem blir under sådana förhållanden besväret att skriva en inlaga — kanske någon gång två inlagor — till hovrätten och att infinna sig till ett nytt sammanträde, förhoppningsvis på samma plats som den där det första

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

sammanträdet i underrätten har ägt rum.

Herr talman! Jag bedömer det som angeläget med denna, som jag ser det, begränsade utvidgning av möjligheterna att få en sak prövad i hovrätten. Vi skall ju ändå tänka på att syftet med förfarandet självfallet inte bara är att det skall bli billigt utan att det också skall bli så säkert att felaktiga domar skall vara sällsynta undantagsfall.

Till slut, herr talman, vill jag uttrycka den förhoppningen att det förenklade förfarandet, helst med de modifikationer som reservanterna föreslår, kommer att bli till nytta för de människor med begränsade inkomster som nu ofta inte har råd att gå till domstol. Jag är övertygad om att domstolarna kommer att göra sitt bästa för att förfarandet skall bli så bra som möjligt för de människor som det främst är avsett för.

Med det anförda, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr POLSTAM (c):

Herr talman! Inom centerpartiet anser vi att det är bra att rättegången i tvistemål om mindre värden nu kan förenklas. Vi ansluter oss därför i huvudsak till de förslag som har framlagts i propositionen 87. Någon motion i ärendet har vi inte avlämnat. Under utskottsbehandlingen har emellertid överväganden i frågorna om rättssäkerheten och rätten att fullfölja talan till hovrätt medfört att centerpartiets utskottsrepresentanter anslutit sig till reservationerna 1 och 2 vid utskottets betänkande nr 36. Jag har inga andra skäl att anföra för dessa reservationer än vad tidigare talesmän för dessa framfört, och jag kan nöja mig med att instämma i deras motiveringar.

Vi vill inte yrka avslag på propositionen. Förslagets begränsningar i rättssäkerhetsavseende i förhållande till gällande rättegångsordning är trots allt inte av den arten att det går att kräva ett avslag. Men även departementschefen måste känna en viss tvekan, eftersom han i propositionen och även här i dag sagt att reformen i viss mån får ses som en försöksverksamhet, som får följas med uppmärksamhet och utvärderas. Vi vill av samma anledning att man redan nu försöker fastställa en lämplig försökstid, och vi har angivit att en sådan kunde vara exempelvis tre år.

Herr talman! Jag behöver i övrigt inte upprepa vad fru Kristensson och herr Ernulf har sagt utan ber med det anförda att få yrka bifall till reservationerna vid justitiutskottets betänkande nr 36.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Fru Kristensson har med anledning av att jag inte kan instämma i förslaget om en bestämd tidsgräns på tre år för den föreslagna reformen velat få ett förtydligande av mitt uttalande att det i viss mån är fråga om en försöksverksamhet. Vi avser ju att uppmärksamt följa utvecklingen. Det kan visa sig att man kanske kan göra ändringar eller förbättringar redan innan tre år har gått. Men det kan också hända att man behöver en längre tid än tre år, beroende på att systemet kan komma att fungera rätt hyggligt, och då, menar jag, kan det inte vara så bra att ta precis tre år som det absolut bästa i det här fallet. Jag vill alltså

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

hänvisa till att vi är medvetna om att det här är en försöksverksamhet. Därav framgår också att vi måste extra uppmärksamt följa hur det hela utvecklas.

Fru Kristensson uppehöll sig också vid risker som det här förslaget skulle kunna innebära för domstolens objektivitet. Det är ju en oerhört betydelsefull fråga, vilket system vi än har, att allmänheten skall ha förtroende för domarnas vilja att försöka vara så objektiva som någon kan vara. Naturligtvis finns det alltid risker, men materiell processledning behöver inte – om den sköts på ett förståndigt och omdömesgillt sätt, och det tror jag kommer att ske – uppfattas som partiskhet från domarens sida därför att han mera aktivt än i nuvarande system ingriper och söker så att säga ställa det hela till rätta enligt de spelregler som är nödvändiga för att han sedan skall kunna avgöra målet.

Till herr Ernulf och även till fru Kristensson vill jag säga beträffande fullföljdsomöjligheterna att det är nödvändigt – det vill ingen bestrida – med restriktivitet, om systemet skall klaffa. Man kan liksom inte öppna en ventil enbart på ena hållet, om man inte vill äventyra hela reformen. Vi har kommit fram till att de överprövningsomöjligheter som ges är tillräckliga för att inrymmas inom ramen för den här reformens syften.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Justitieministern höll med mig om att det är väsentligt att allmänhetens tilltro till domstolarnas objektivitet inte förändras, men han nämnde att det i det hänseendet kan vara ett problem vilket system vi än har. Enligt justitieministern är det ett önskemål att domarna skall vara så objektiva som möjligt. Det är inte domarnas objektivitet jag har upplevt som problem, men jag håller inte med herr statsrådet om att ett sådant problem kan uppstå vilket system vi än har. Det nuvarande systemet, där båda parterna kan företrädas av ombud som tillgodoser sin parts önskemål, varefter domstolen fäller avgörandet objektivt med hänsynstagande till vad båda parter har framfört, bör rimligen leda till att parterna får inställningen att här handlar domstolen objektivt. Men ifall domstol aktivt skall hjälpa den ena parten, som man kanske tycker har sämre förutsättningar att föra sin talan än den andra, är det naturligt att den andra parten – fastän kanske med orätt – kan få uppfattningen att domaren inte är opartisk. Det menar jag är en fara som ligger i det här förslaget, och det är ett av skälen till att vi vill få till stånd en utvärdering. Anledningen till att vi har föreslagit en tidsbegränsad försöksverksamhet är att vi vill ha garantier för att man verkligen vidtar åtgärder för att kunna utvärdera försöksverksamheten. Det räcker ju inte bara med att vi, som herr statsrådet säger, får betrakta det i viss mån som en försöksverksamhet, ifall man sedan inte har erforderligt underlag att göra utvärderingen. Ett sådant underlag, menar vi, får man genom att i varje fall under denna försöksperiod låta ett större antal mål gå till överprövning i hovrätt än vad som är tänkt enligt propositionens förslag. Ifall det praktiskt taget inte blir några möjligheter att överklaga, hur skall man då kunna bedöma om avgörandena i underrätten har varit riktiga?

Sedan håller jag med herr statsrådet om att för att systemet skall klaffa så krävs det att man inte får ett fullt utbyggt tvåinstanssystem. Det

är ju därför vi har sagt att ifall den här försöksverksamheten visar att förfarandet är tillfredsställande i underrätt, kan man ta den mera strama och begränsade möjlighet till överprövning i hovrätt som föreslås i propositionen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Den fråga som vi nu behandlar är principiellt mycket viktig – den handlar ju om möjligheten att bereda människor en bättre rättstrygghet. Därför bör vi kanske ägna litet tid åt att diskutera den här frågan även om vi, efter den redogörelse vi har fått från departementschefen och efter de inlägg som gjorts, väl har ganska klart för oss hur problematiken är.

Jag vill med tillfredsställelse notera att alla företrädare för reservanterna som talat här har strukit under att vi i huvudsak är eniga om att det finns behov av den här reformen och att man med den avhjälpes en påtaglig brist i rättssäkerheten. Även om man formellt har en oklanderlig rättssäkerhet tack vare bestämmelserna i rättegångsbalken kan nämligen rättssäkerheten för många människor te sig illusorisk när kostnaderna riskerar att bli så överväldigande att man inte kan skaffa sig rätt inför domstol. Därför är jag väldigt glad över denna enighet i huvudsak. De invändningar som föreligger skall inte undanskymma det viktiga faktum att vi godtar propositionen – med vissa reservationer från reservanternas sida.

Skillnaden mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är kanske att reservanterna är litet mera pessimistiska beträffande verkningarna av avsteg från de hävdvunna rättssäkerhetsprinciperna i rättegångsbalken och alltså befarar att fler olyckor skall inträffa än vad vi i utskottsmajoriteten tror. Med de bestämmelser i lagen som här har utformats tycker jag att man tillgodoser, som departementschefen nyss sade, behovet av en ökad rättssäkerhet för människorna i så måtto att de kan gå till domstol och få sin rätt utan att man eftersätter rimliga krav på trygghet när det gäller förfaringsättet.

Jag har inte kunnat bli övertygad, vare sig av debatten i utskottet eller av debatten här, om att man behöver gå så långt som reservanterna förordar och göra gällande, som herr Ernulf gjorde nyss, att det måste vara en försöksverksamhet innan man införlivar bestämmelserna med processlagstiftningen. Det förefaller mig litet egendomligt. Jag förstår inte riktigt hur man skall kunna ha en försöksverksamhet utan att vi får en lag. Men en lag kan ju upphävas. Vi kan inte gärna göra avsteg från rättsregler, som vi har godkänt, utan att riksdagen i laga ordning beslutar om detta.

Jag tror att den här tidsbegränsningen på tre år som man vill ha i reservationen 1 är litet olyckligt vald. Skulle det vara så illa att de farhågor besannas som herr Ernulf så värtaligt här har skildrat, då torde vi få lov att ta den här saken under omprövning tidigare. Dessutom har det ju aviserats i propositionen att det kommer att göras en översyn av rättegångsbalkens regler som helhet men att det kommer att ta så lång tid att man därför inte bör uraktlåta att nu genomföra denna partiella reform. Det betyder alltså att vi inom en inte alltför avlägsen framtid får

Onsdagen den
28 november 1973

*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

en allmän översyn av rättegångsbalkens regler, och då är det alldeles självklart att man också kommer att utvärdera och följa resultatet av det här experimentet. Vi är ju alla överens om att man här gör avsteg från vissa hävdvunna principer för hur det skall gå till vid en rättegång, men jag tycker att de avstegen är så försiktigt gjorda att jag helhjärtat kan instämma i vad lagrådet yttrat, att de brister som möjligen kan föreligga i fråga om rättssäkerhet mer än väl uppvägs av de stora fördelar som man vinner.

När det sedan gäller frågan om överprövning, så kan man ha en viss förståelse för resonemangen där. Men vi skall hålla i minnet att det gäller att verkligen åstadkomma en ökad rättstrygghet för människor som har begränsade inkomster, och då måste vi också garantera att de med någorlunda säkerhet skall kunna överblicka de ekonomiska konsekvenserna av att ge sig in i en rättegång. Öppnar man alltför vidsträckta möjligheter till överklagning har man liksom undergrävt möjligheterna att över huvud taget ge ett begrepp om vad den här reformen kan vara värd. Vi kommer fortfarande att befinna oss i den situationen att många människor säger sig att de inte har råd att ta risken att skaffa sig rätt, därför att det kan bli för dyrbart, och då gör man som man gjort tidigare: avstår från att få sin rätt. Det är ju det vi vill komma bort från.

Detta gör, herr talman, att jag helhjärtat ansluter mig till utskottsmajoritetens förslag om bifall till propositionen.

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Till fröken Bergegren vill jag säga att jag självfallet är på det klara med att även en försöksverksamhet fordrar lagstiftning – det framgår ju också av att jag har röstat för bifall till en lagstiftning härom. Men när jag säger att man skall ha försöksverksamhet innan man införlivar förfarandet med vår processordning menar jag naturligtvis innan man införlivar det såsom en ordinär del i vår processordning, och jag vidhåller önskemålet om försöksverksamhet.

Vidare sade fröken Bergegren – möjligen litet skämtsamt – att uttalandet i reservationen 1 om en treårig försökstid skulle hindra att man upphävde eller ändrade lagen, om det före utgången av dessa tre år skulle visa sig att förfarandet inte är godtagbart. Då vill jag bara påpeka att i reservationen 1 talas det om en omprövning inte efter tre år utan senast inom tre år. Därmed tror jag att fröken Berggrens farhågor på den punkten kan vara stillade.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Herr Ernulf är ju själv företrädare för domarkåren, och när jag lyssnade till hans mycket detaljerade uppräknade av argumenten både för och emot den här lagen samt de risker som kunde föreligga och de fördelar som kunde finnas, så gjorde jag reflexionen att den tilltro vi inom utskottsmajoriteten visat domarkårens möjligheter att handha den här mycket grannliga uppgiften på ett riktigt sätt säkerligen inte kommer på skam. Det gör att jag känner mig mer styrkt i min uppfattning än tidigare.

Onsdagen den
28 november 1973*Rättegången i
tvistemål om
mindre värden,
m. m.*

Herr ERNULF (fp):

Herr talman! Då har nog fröken Bergegren helt missförstått mig. Jag påvisade vissa faror med lagstiftningen men uttryckte samtidigt den förhoppningen att våra domstolar skulle kunna utforma förfarandet på ett tillfredsställande sätt. Och det gläder mig naturligtvis om fröken Bergegren också tror att så kommer att bli fallet.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Kristensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Kristensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	154
Nej	—	147
Avstår	—	2

Punkterna B- D

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten E

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Kristensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ernulf begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten E röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Kristensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ernulf begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	142
Nej	—	156
Avstår	—	5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 13 Föredrogs

Lagutskottets betänkanden

Nr 32 i anledning av motioner om översyn av lagstiftningen om stiftelser

Nr 34 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:152 med förslag till lag om ändring i lagen (1970:995) om införande av nya jordabalken

Nr 37 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:151 angående godkännande av överenskommelse om ändring av den nordiska konventionen den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 14 Vissa särskolefrågor m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande nr 26 i anledning av motioner om vissa särskolefrågor m. m.

Herr SIGNELL (s):

Herr talman! Trots att det föreliggande betänkandet – socialutskottets betänkande nr 26 -- är enhälligt tar jag mig friheten att göra några kommentarer till det.

Betänkandet behandlar bl. a. motionerna 165 och 665, som berör särskolan. Utskottet har i sitt betänkande verkligen lyckats ge en realistisk beskrivning både av omsorgslagen och av hur särskolan fungerar, eller rättare sagt borde fungera, om man på alla platser levde upp till omsorgslagens ambitioner.

Omsorgslagen för de psykiskt utvecklingsstörda är säregen – de psykiskt utvecklingsstörda är den enda grupp handikappade som har en lag bakom sig som hävdar deras mänskliga rättighet till en normalisering i samhället.

Det är nu snart på dagen sex år sedan omsorgslagen antogs, och under den femårsperiod som lagen varit i kraft har rent otroliga saker skett när det gäller att förbättra de psykiskt utvecklingsstördas situation. Under den tid lagen varit gällande har emellertid inte samhällets utveckling stått stilla. Reformarbetet har gått snabbt inom skolan, socialvården och inte minst på arbetsmarknaden. Men tyvärr tvingas man konstatera att inga större reformer vidtagits för de psykiskt utvecklingsstörda under de senaste åren. Man får en känsla av att omsorgslagen fått tjäna som anhalt i reformarbetet för de psykiskt utvecklingsstörda. Inte minst framgår detta av svaren från de remissinstanser som utskottet remitterat motionerna till. Praktiskt taget samtliga kryper bakom lagen och tar den till intäkt för att inga förnyelser får göras för att bygga vidare på omsorgslagens vackra grundidé att göra livet mera drägligt för de psykiskt utvecklingsstörda.

Vid föregående års riksdag väckte jag tillsammans med några medmotionärer en motion med begäran om en utredning angående huvudmanna-

skapet för sarskolan. Vi möttes då av samma negativa hållning mot de psykiskt utvecklingsstörda. Frågan gällde då som nu närhetsprincipen, som omsorgslagen bygger på. Jag tror, herr talman, att vi snart måste ta ställning till om vi verkligen är beredda att genomföra närhetsprincipen. Eller skall det bara stanna vid tomma och intetsägande uttalanden om en god vilja?

I motionen 165 har vi tagit upp frågan om en omorganisation av studie- och yrkesorienteringen för grundsarskolan. Vi kan inte frigöra oss från tanken att de elever som går i sarskolan har lika stora behov -- om ej större -- som övriga elever av att få en effektiv studie- och yrkesorientering. Vi ser med beklagande på den hållning som remissinstanserna har gett uttryck för. De enda reformer där hänsyn tagits till de utvecklingsstörda är de som gäller förskolans område. Men i övrigt har de psykiskt utvecklingsstörda blivit bortglömda, och syo-verksamheten är bara ett av många exempel härpå.

Skolöverstyrelsen anför i sitt yttrande att man för närvarande utarbetar läroplaner för såväl yrkessarskolans yrkesutbildning som yrkesträning. Detta är i och för sig mycket glädjande. Men det är på samma gång skrämmande att man först nu, fem år efter det att lagen trätt i kraft, börjat utarbeta läroplaner och att man först nu har uppmärksammat problemen. Yrkessarskolans innehåll och målsättning är för den handikappade av stor betydelse, och det gäller verkligen att få yrkesutbildningen så anpassad att den tar större hänsyn till den enskilde eleven. Jag tror att det är viktigare i detta fall än när det gäller övriga ungdomars yrkesutbildning. Vi bör göra klart för oss att omskolningsmöjligheterna för yrkessarskolans elever är mycket små.

Vad beträffar vårt önskemål att få beteckningen gymnasieskola på yrkessarskolan framhåller vissa remissinstanser att det skulle bli svårt att tillmötesgå denna önskan, bl. a. beroende på träningsskolans elever. Jag tycker det är skrämmande att man skall kunna sätta stopp för en benämning på en skola med hänvisning till graden av handikapp hos eleverna.

Herr talman! Det skulle vara mycket frestande för mig att mer uttömmande få utforma mina *idéer* och tankegångar om sarskolan, dess innehåll och målsättningar, men jag har inte för avsikt att vidareutveckla detta nu, utan jag tänker i stället återkomma vid följande riksdag.

Till sist vill jag bara anförä att jag har förståelse för utskottets ställningstagande mot bakgrund av remissinstansernas negativa hållning, men denna förståelse gäller ej remissinstanserna.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Herr Signell framställde visserligen inget yrkande, men jag vill ändå förklara hur vi sett på denna fråga från utskottets sida. Jag håller inte med herr Signell då han säger att vi kryper bakom omsorgslagen när vi yrkar avslag på motionerna. Det är det som händer inom sarskolan som gör att vi inte kan bifalla motionerna. Därtill kommer att remissinstanser har yrkat avslag på motionerna.

Låt mig till att börja med ta upp motionen 165, där motionärerna begär att studie- och yrkesorienteringen (syo) för grundsarskolan skall

Onsdagen den
28 november 1973

*Vissa särskole-
frågor m. m.*

omorganiseras enligt samma riktlinjer som skall gälla för studie- och yrkesorienteringen i grundskolan och gymnasieskolan.

Det nya systemet med kommunalt anställda syo-tjänstemän för grundskolan och gymnasieskolan skall vara genomfört den 1 juli 1974 och är avsett att ersätta tidigare organisation, vilken bl. a. innebar att arbetet med studie- och yrkesorientering bedrevs väsentligt olika i grundskolan och i gymnasieskolan. Dessa olikheter beredde eleverna svårigheter. Det nya systemet – som alltså skall vara genomfört den 1 juli 1974 – är en försöksverksamhet som skall utvärderas. Först därefter skall det mera långsiktiga beslutet fattas om hur det framtida syo-systemet skall se ut. Den frågan skall underställas riksdagen för prövning – det beslöt vi 1971.

I och för sig är det självklart att varje förbättring av anordningar inom det vanliga skolväsendet också skall komma särskolans elever till godo. Myndigheter, både centralt och lokalt, skolan själv, elevernas föräldrar, handikapprörelsen m. fl. följer med uppmärksamhet att så sker. Men det är inte alltid lämpligast att låta förbättringar och utvecklingstendenser få samma form för olika elevgrupper. Skolöverstyrelsen är nu i full gång med arbetet på läroplanen för särskolans yrkesundervisning, och samtidigt arbetar man med att ytterligare utveckla studie- och yrkesorienteringen för eleverna på detta stadium i särskolan. Enligt utskottets mening bör erfarenheterna från den pågående försöksverksamheten avvaktas innan ställning tas.

I motionen 665 begärs att yrkesskolans innehåll och målsättning skall bli föremål för utredning och att yrkesskolan skall betecknas som gymnasieskola. Herr Signell beklagade att det hade gått fem år innan man hade tagit itu med den här arbetsuppgiften på skolöverstyrelsen. Då tycker jag att det är beklagligt att herr Signell nu, när man håller på med den på SÖ, vill sätta i gång med en utredning.

Motionen är – så skulle jag vilja se den – ett utslag av det varma intresse och den uppmärksamhet som ägnas frågor om likvärdiga möjligheter och rättigheter för de psykiskt utvecklingsstörda eleverna och för de elever som går i den vanliga skolan. Jag tror att vi alla är helt ense med motionärerna i önskan om att vad som bjuds de psykiskt utvecklingsstörda ungdomarna skall vara en fullvärdig motsvarighet till vanliga ungdomars gymnasieskola. Men med hänsyn till det arbete som vi vet pågår inom skolöverstyrelsen har utskottet icke kunnat tillstyrka motionärernas förslag om att det nu skall företas en utredning om yrkesskolans innehåll och målsättning.

Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SIGNELL (s):

Herr talman! Jag vill bara förtydliga en sak. När jag sade att man kryper bakom omsorgslagen avsåg inte detta utskottet, utan jag hänvisade då till remissinstanserna.

Jag har alltså härmed velat påpeka att kritiken inte gällde utskottet.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

§ 15 Föredrogs socialutskottets betänkande nr 28 i anledning av motion om varningstext på förpackningar innehållande läkemedel som nedsätter förmågan att framföra fordon.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Trafiksäkerheten m. m.

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 23 i anledning av motioner rörande trafiksäkerheten m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:179 av herr Björk i Gävle m. fl. (c),

1973:181 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga (punkterna 3–6), föreslagits 3. att riksdagen hemställde hos regeringen om en sänkning av hastighetsgränsen inom tätorterna till 30 km vid övergångsställen, skolor, ålderdomshem och liknande ställen, 4. att riksdagen uttalade sig för en maximering av högsta längden för landsvägsfordon till 18 m, ett förbud för tung trafik under helger och veckoslut under hela året och om strängare kontroll av utländska fordon som trafikerade svenska vägar, 5. att riksdagen hemställde hos regeringen att övergångsbestämmelser för transport av giftiga kemikalier och eldfarliga produkter i avvaktan på ordentliga säkerhetsföreskrifter skulle utarbetas för katastrofberedskap, 6. att riksdagen hemställde hos regeringen att övergångsbestämmelser i enlighet med vad i motionen anförts utfärdades för användningen av truckar med dåliga siktmöjligheter i trafik på vägar och gator,

1973:183 av herr Johansson i Skärstad m. fl. (c),

1973:188 av fru Olsson i Helsingborg (c) och fröken Pehrsson (c),

1973:194 av herrar Taube (fp) och Hörberg (fp),

1973:195 av herrar Taube (fp) och Petersson i Röstånga (fp) vari hemställdes att riksdagen beslutade att alla fordon med en längd överstigande 18 m skulle förses med en obligatorisk upplysningsskylt som angav hela fordonets längd,

1973:311 av herr Hernelius (m) vari hemställdes att riksdagen beslutade att straffbestämmelsen i 67 § 2 st. vägtrafikförordningen ändrades så att gående, som gick mott rött ljus, icke ovillkorligen skulle straffas,

1973:314 av herr Stålhammar (fp) och fröken Hörlén (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde 1. att en fortlöpande registrering och analys av alla barnolycksfall i trafiken kom till stånd som underlag för ett fortsatt trafiksäkerhetsarbete, 2. att rikspolisstyrelsen gav polisen nya instruktioner, som ledde till utvidgad praktisk tillämpning av skolans teoretiska undervisning och till en skärpt trafikbevakning och hastighetsbegränsningar kring skolorna, 3. att riktlinjer för trafiksanering av äldre bebyggelse med det snaraste kom till stånd, 4. att

åtgärder för att åstadkomma säkrare anordningar för skolskjutsar omedelbart vidtogs, 5. att förslag om lämpliga åtgärder för att förbättra cyklarnas beskaftenhet och utrustning framlades, 6. att undervisning i barnpsykologi blev obligatorisk vid körskolorna,

1973:315 av herr Stålhammar m. fl. (fp),

1973:332 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m),

1973:473 av fröken Bergström m. fl. (fp),

1973:477 av herr Gustavsson i Ängelholm m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag om att maximilängden på landsvägsfordon begränsades till 18 m,

1973:487 av herr Taube (fp),

1973:488 av herrar Taube (fp) och Hörberg (fp),

1973:490 av herr Åkerlind (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att generella hastighetsbegränsningar på vägar utanför tätorter skulle omvandlas till rekommenderade farter,

1973:744 av herrar Fransson (c) och Björk i Gävle (c),

1973:748 av herrar Helén (fp) och Fäldin (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att motionen överlämnades till den parlamentariskt sammansatta arbetsgrupp som kom att tillsättas i syfte att utarbeta program för ökad trafiksäkerhet,

1973:756 av herrar Olsson i Kil (fp) och Rydén (fp),

1973:758 av herr Polstam m. fl. (c),

1973:762 av herr Stålhammar m. fl. (fp),

1973:767 av fru Åsbrink (s),

1973:926 av herr Hovhammar (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om förslag syftande till att särskilt körkort för motorcykel infördes,

1973:1339 av fröken Andersson i Stockholm m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att bestämmelser infördes om att längden på lastfordon tydligt skulle anges bak på fordonet i fråga,

1973:1341 av herrar Antonsson (c) och Dahlgren (c),

1973:1346 av herr Carlström m. fl. (fp),

1973:1352 av herr Eriksson i Arvika m. fl. (fp),

1973:1356 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga 1. att aviserade hastighetsbegränsningar för motorcyklar inte genomfördes, 2. att förslag framlades angående särskilt körkort för motorcykel,

1973:1359 av herr Hyllander (fp),

1973:1366 av herr Lothigius m. fl. (m) vari hemställdes 1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om a) att utredningen som behandlade trafikolycksstatistiken snarast slutförde sitt arbete, b) att den arbetsgrupp som skulle tillsättas för att behandla trafiksäkerhetsverkets promemoria fick i uppdrag att särskilt vidta åtgärder för att öka trafiksäkerheten för barnen, c) att arbetet inom nordiska trafiksäkerhetsrådet borde påskyndas, så att lagförslag om skyldighet att bära skyddshjälm vid färd med motorcykel snarast kunde utfärdas, 2. att riksdagen uttalade att medel i ökad utsträckning borde ställas till förfogande för vidtagande av åtgärder för att eliminera trafikfallor av det slag som berörts i motionen samt 3. att riksdagen i övrigt gav Kungl.

Maj:t till känna vad i motionen anförts samt
1973:1381 av fru Thunvall (s).

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

Trafiksäkerheten
m. m.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. i anledning av motionerna 1973:748, 1973:314, punkterna 1-4 och 6, samt 1973:1366, punkterna 1 b, 2 och 3, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført om överlämnande av nämnda motioner i berörda delar till utredningen för vissa trafiksäkerhetsfrågor,
2. avslå motionerna 1973:314, punkten 5, och 1973:487,
3. avslå motionen 1973:767,
4. i anledning av motionerna 1973:181, punkten 4 i vad avsåg högsta tillåtna längd för landsvägsfordon, 1973:195, 1973:477 och 1973:1339 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført rörande längden av landsvägsfordon och utmärkning därav,
5. avslå motionen 1973:181, punkten 3,
6. avslå motionen 1973:490,
7. avslå motionen 1973:315, punkten c,
8. avslå motionen 1973:1356, punkten 1,
9. avslå motionen 1973:315, punkten a,
10. i anledning av motionerna 1973:926 och 1973:1356, punkten 2, som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført rörande särskilt körkort för motorcykel,
11. avslå motionen 1973:332,
12. avslå motionen 1973:758,
13. avslå motionerna 1973:183, 1973:188 och 1973:1352,
14. avslå motionen 1973:1346,
15. avslå motionen 1973:194,
16. avslå motionen 1973:1381,
17. avslå motionerna 1973:315, punkten b, 1973:762, 1973:1341 och 1973:1366, punkten 1 c,
18. avslå motionen 1973:181, punkten 4 i vad avsåg förbud för tung trafik och kontroll av utländska fordon, samt punkterna 5 och 6,
19. avslå motionen 1973:311,
20. avslå motionen 1973:488,
21. avslå motionen 1973:744,
22. avslå motionen 1973:1359,
23. avslå motionerna 1973:179 och 1973:756,
24. avslå motionen 1973:473,
25. avslå motionen 1973:1366, punkten 1 a.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande högsta längden för landsvägsfordon av herrar Persson i Heden (c), Håkansson (c), Clarkson (m) och Torwald (c), fröken Hörlén (fp) samt herr Komstedt (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen skulle

a. avslå motionerna 1973:181, punkten 4 i vad avsåg högsta tillåtna längd för landsvägsfordon, och 1973:477,

b. i anledning av motionerna 1973:195 och 1973:1339 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda rörande utmärkning av längden av landsvägsfordon,

2. beträffande rekommenderade farter av herr Clarkson (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:490 hos Kungl. Maj:t begärde att generella hastighetsbegränsningar på vägar utanför tätorter skulle omvandlas till rekommenderade farter,

3. beträffande gående som gick mot rött ljus av herrar Lindahl (s), Clarkson (m), Taube (fp) och Komstedt (m) som ansett att utskottet under 19 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:311 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att straffbestämmelsen i 164 §, p. 7, vägtrafikkungörelsen ändrades så att gående som gick mot rött ljus icke ovillkorligen skulle straffas.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag har i reservationen 2 stött motionen 490 vari begärs att generella hastighetsbegränsningar på vägar utanför tätorter skall omvandlas till rekommenderade farter. Jag yrkar, herr talman, bifall till denna reservation.

Jag är fullt på det klara med att införandet av hastighetsbegränsningar har medfört en ökad trafiksäkerhet här i landet med en gynnsam nedgång av antalet olyckor och därmed av döda och skadade. När jag likväl önskar övergång till rekommenderade hastigheter på vägar utanför tätorterna är det närmast för att vi under en försöksperiod skall kunna pröva i vad mån trafiksäkerheten påverkas av en sådan metod att reglera trafikrytmen. Jag är nämligen övertygad om att den enskilde trafikanten känner det ansvar som rekommenderade hastighetsbestämmelser innebär och att vi skulle få en smidigare trafikrytm och en ökad trafiksäkerhet om vi införde ett sådant system. Det kan heller inte vara nyttigt för den allmänna laglydnaden i landet att på detta sätt orsaka att kanske tusentals människor varje dag bryter mot givna bestämmelser.

Jag yrkar också, herr talman, bifall till reservationen 3 som vilar på motionen 311 av herr Hernelius. Denna motion syftar till att ändra vägtrafikkungörelsen så, att de som går mot rött ljus inte ovillkorligen skall straffas. Vi har alla som gångtrafikanter upplevt den konfliktsituation som det innebär att stå och stirra mot en röd gubbe som lyser vid ett övergångsställe på en gata som kanske är helt ofrafikerad. Det är svårt att förstå att utskottet inte kan gå med på ett bifall till en motion som lägger ansvaret för den enskildes handlande i en sådan här situation på den enskilde själv.

Utskottet säger att det kan medföra svåra bedömningar för den enskilde. Det är väl inte svårt att bedöma om ett fordon hörs eller syns! Vägtrafikstadgan utsätter faktiskt vägtrafikanterna för betydligt svårare bedömningar. En trafikregel som dagligen överträds av tiotusentals människor torde vara skadlig från trafiksäkerhetssynpunkt, eftersom den

lätt skapar nonchalans även mot andra trafiksäkerhetsregler. Gång på gång har från kammarens talarstol, inte minst från regeringshåll, försäkrats att regler som inte iakttas gör mer skada än nytta. Få exempel i lagstiftningen torde vara så klara som det nu diskuterade. Det ovillkorliga förbudet har aldrig begärts av riksdagen – det tillkom vid övergången till högertrafik. Tiden borde nu vara inne att avskaffa detsamma.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen 3.

Eftersom jag är reservant även beträffande reservationen 1 yrkar jag bifall också till den reservationen.

Fröken HÖRLÉN (fp):

Herr talman! Trafiksäkerhetsfrågorna tilldrar sig ett allmänt intresse; därom vittnar bl. a. att inte mindre än ett trettiotal av årets motioner hänför sig till det ämnet. Trafikutskottet har också behandlat motionerna i stor enighet om att trafiksäkerheten på allt sätt bör främjas. Även om vårt land inte ligger sämst till i fråga om olycksstatistik utgör ändå ca 1 200 dödsoffer per år och mer än 25 000 skadade en ständig utmaning till nya ansträngningar att finna fler sätt att nedbringa antalet olyckor. När det gäller frågan om vad som mest gagnar trafiksäkerheten har utskottet endast i några få konkreta förslag markerat delade meningar.

Sedan kammaren senast debatterade trafiksäkerhetsfrågorna har efter beslut av Kungl. Maj:ts chefen för kommunikationsdepartementet tillkallat särskilda sakkunniga med uppdrag att utreda vissa trafiksäkerhetsfrågor. Folkpartiet, som länge efterlyst ett sådant samlat grepp på trafiksäkerhetsområdet, noterar detta med tillfredsställelse. Trafiksäkerhetsarbetet är i dag splittrat på så många organ att en övergripande planering och samordning av arbetet måste möta stora svårigheter.

Som påpekas i motionen 748 av herrar Helén och Fälldin handläggs frågor rörande trafiksäkerhet på rikspanet av bl. a. trafiksäkerhetsverket, rikspolisstyrelsen, statens vägverk, statens planverk samt statens väg- och trafikinstitut. Dessutom arbetar på samma nivå en rad frivilliga organisationer som t. ex. NTF, Svenska vägföreningen och motororganisationerna. På det regionala planet ansvarar länsstyrelse, länspolischef, länsarkitekt, vägförvaltning m. fl. för trafiksäkerhetsarbetet. Även på det kommunala planet är ansvaret för trafiksäkerheten splittrat på flera händer. Det är att hoppas att det krav som framförts av folkpartiet på en samordning av de insatser som för närvarande från olika håll görs för trafiksäkerhetsarbetet blir tillgodosett genom 1973 års trafiksäkerhetsutredning. I direktiven för denna heter det nämligen:

”De sakkunniga bör – i ljuset av hittills vunna erfarenheter – överväga trafiksäkerhetsverkets uppgifter inom ramen för en samlad bedömning av den lämpliga fördelningen av arbetet mellan de myndigheter och organisationer som verkar inom trafiksäkerhetsområdet. I detta ligger att de sakkunniga bör söka vägar att – med bibehållet ansvar för trafiksäkerhetsverket – öka verkets möjligheter att vidga samarbetet och samordna insatserna i det samlade trafiksäkerhetsarbetet.”

Som synes sammanfaller direktivens riktlinjer på ett påtagligt sätt med innehållet i vår motion 748. Vidare framhålles i vår motion att

utredningen i en första etapp bör behandla de åtgärder som inte behöver ett mera ingående utredningsarbete men ändå ter sig som lämpliga komponenter i ett trafiksäkerhetsprogram. I direktiven för utredningen sägs också, att "de sakkunniga skall bedriva arbetet så skyndsamt som möjligt och bör då så lämpligen kan ske redovisa delförslag". Så borde t. ex. kunna bli fallet med åtgärder för att skapa större trygghet när det gäller transporter med skolskjuts.

I motionen 314 tar herr Stålhammar och jag upp bl. a. frågan om en förbättrad statistik i första hand när det gäller barnolycksfall i trafiken. Det är därför glädjande för oss, att direktiven till utredningen förutsätter "att orsakerna till olika slag av olyckor studeras och analyseras på ett mera planmässigt och målinriktat sätt än som nu sker".

Det har varit naturligt för utskottet att överlämna en rad förslag som väckts i årets trafiksäkerhetsmotioner till trafiksäkerhetsutredningen. Så har båda de motioner jag här tagit upp i sina väsentliga delar överlämnats till utredningen för vidare beaktande. Då innehållet i motionerna så nära sammanfaller med direktiven till utredningen bör det finnas stora utsikter till att förslagen i motionerna tar gestalt i verkligheten.

Till trafikutskottets betänkande har fogats några reservationer. En av dessa gäller högsta tillåtna längd på landsvägsfordon. På begäran av 1970 års riksdag är ärendet föremål för prövning hos Kungl. Maj:t. Då frågan på nytt togs upp av 1972 års riksdag, beslöt man avvakta resultatet av prövningen hos Kungl. Maj:t. Vissa utredningar har också gjorts hos statens trafiksäkerhetsverk och statens väg- och trafikinstitut, men enligt vad som från det hållet erfarits har man ännu inte nått klarhet i fråga om vilken längd som ur trafiksäkerhetssynpunkt är att föredra. Innan någon bedömning av frågan kan göras här i riksdagen, bör därför Kungl. Maj:ts prövning avvaktas. Herr Sellgren kommer senare att närmare utveckla våra synpunkter i detta sammanhang.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 i trafikutskottets betänkande nr 23. I övrigt ansluter jag mig till utskottsbetänkandet.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! I ett par motioner — dels 181 av herr Hermansson m. fl., dels 477 av herr Gustavsson i Ängelholm m. fl. — har yrkats att riksdagen uttalar sig för att maximilängden på landsvägsfordon begränsas till 18 meter. Detta är ingen nyhet för riksdagen. Som fröken Hörlén framhöll beslöt 1970 års riksdag att hemställa hos Kungl. Maj:t om en prövning av maximilängden. Ärendet var även uppe under 1972 års riksdag, då det också beslöts att avvakta utredningens betänkande.

Just denna prövning av långa lastfordon i trafiken äger nu rum. Trots den pågående utredningen har trafikutskottets majoritet ändå inte kunnat avvakta resultatet av denna utredning utan vill ge vissa uppfattningar till känna i fråga om lastfordons maximilängd. Jag anser det vara felaktigt med dylika yttringar just under en pågående utredning. Om riksdagen skulle anta denna majoritetsskrivning, kan det väl betraktas såsom en viss anvisning — jag vill inte säga styrning — till en pågående utredning. Det är något högst ovanligt i det svenska utredningsväsendet.

En utredning bör vara förutsättningslös i alla avseenden, och det kan den väl knappast vara om riksdagen skulle anta majoritetsförslaget sådant det nu föreligger.

Det finns faktiskt inga belägg för att lastfordon med 24 meters längd förorsakar flera olycksfall än kortare fordon. Just detta söker utredningen klarlägga.

Man kan måhända i stället säga att i händelse lastfordonens längd skulle begränsas till 18 meter – det har t. o. m. sagts 15 meter i vissa sammanhang – så kommer antalet fordon att öka. Det är helt naturligt, för den mängd som skall fraktas blir ju lika stor, och därmed blir det tätare trafik på våra vägar. Det kan antas att ökningen av antalet fordon förorsakar mera besvär och tillika ett större antal olyckor än om lastfordonens längd tillåts uppgå till 24 meter.

Det bör också tas med i beräkningen att en maximering av lastfordonens längd till 18 meter innebär en fördyring av frakterna. Detta är av betydelse inte minst för skogsnäringen, vars förädlingskostnader till stor del utgörs av fraktkostnaderna. Det gäller ju för oss att se till att förädlingskostnaderna hålls nere så långt som möjligt – jag tänker närmast på trävaror och papper som skall exporteras -- för att vårt näringsliv skall stå sig i konkurrensen.

Herr talman! Det må vara hur som helst med detta -- utredningen skall ju analysera alla dessa problem -- en sak är dock ett givet faktum: att under nu pågående utredning göra ett förhandsuttalande, som trafikutskottets majoritet har besvärat sig med, måste vara absolut fel. Det finns inga fakta i målet att hålla sig till utan bara antaganden och tro på att det förhåller sig så som majoriteten anför i betänkandet. Vi har inte tillgång till fakta förrän frågan blivit belyst i sin helhet. Jag kanske kan tillägga att vad man hittills ändock har fått fram är att lastfordon med 24 meters längd inte tycks förorsaka flera trafikolyckor än andra lastfordon.

I reservation nr 1 till trafikutskottets betänkande har anförts just de betänkligheter som jag har framhållit. I reservationen yrkas därför avslag på ifrågavarande motioner och hemställs att Kungl. Maj:ts prövning fortfarande bör avvaktas, innan riksdagen tar ställning i den här frågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Trafiksäkerheten är alltid ett angeläget och viktigt överläggningsämne här i riksdagen. Vår strävan är att trafiksäkerheten och det arbete som ligger bakom den skall bli än mer meningsfullt och effektivt. Vi kan också glädjande nog konstatera att det trafiksäkerhetsarbete vi bedriver i vårt land har givit många och påtagligt goda resultat under de senaste åren.

Det här är frågor som engagerar många människor, och varje år får vi i trafikutskottets betänkande nr 23 behandlas ett trettiotal motioner – stora och övergripande partimotioner men också motioner i vilka enskilda riksdagsmän utifrån sina personliga erfarenheter tar upp viktiga trafiksäkerhetsfrågor. Sammantaget kan man säga att de här motionerna på ett fint sätt täcker in problemen på hela trafiksäkerhetsområdet.

Många motioner har naturligtvis karaktären av gamla bekanta, som vi senast behandlade vid fjolårets riksdag. Därmed inte sagt att frågorna är oviktiga. Jag tolkar i stället detta som ett uttryck för riksdagsmännens starka och levande intresse för de här frågorna. Vi har också i trafikutskottet ägnat dessa frågor en mycket seriös behandling, och utskottets betänkande utmynnar i förslaget att motionerna skall överlämnas till den i juli i år tillsatta utredningen, där särskilda sakkunniga fått uppdraget att utreda vissa trafiksäkerhetsfrågor.

Vårt problem i utskottet har i år varit att nästan alla dessa frågor ligger under utredning. Vi har uttryckt förhoppningen att utredningarna skall bedrivas med största skyndsamhet, men vi är samtidigt medvetna om att det är komplicerade frågor som man har att lösa och att sådant tar tid. På vissa områden anser vi att resultatet av pågående försöksverksamhet bör avvaktas. I andra sammanhang framhåller vi att ingen åtgärd är påkallad, och i sådana fall sker en hänvisning till riksdagsbeslut så sent som för ett år sedan. På åtskilliga punkter har vi, för att använda riksdagsspråk, velat ge Kungl. Maj:t till känna vad vi i utskottet kommit fram till.

Trafiksäkerhetsverket framstår i många fall som det naturliga organet för det utredningsarbete som erfordras vid sidan av pågående utredningar. Rikspolisstyrelsen har också stor erfarenhet beträffande trafiksäkerhetsarbetet, liksom naturligtvis försäkringsbolagen, som för övrigt årligen anslår betydande belopp – i år 3,8 miljoner – via NTF för insatser på trafiksäkerhetens område.

Utskottet erinrar också i sin skrivning om att Kungl. Maj:t genom beslut den 5 juli 1973 har tillkallat särskilda sakkunniga med uppdrag just att utreda vissa trafiksäkerhetsfrågor.

I utredningsdirektiven, som vi läst med stort intresse, framhålles att de insatser som i vårt land gjorts från det allmännas sida samt av olika organisationer och enskilda har lett till att vi trots ett allt intensivare trafikarbete med allt flera motorfordon i rörelse på vägarna kunnat under det senaste decenniet förhindra en ökning av trafikolyckorna. Det är mycket viktigt att vi här kan konstatera detta. När man tar del av rikspolisstyrelsens statistik finner man att den gynnsamma utvecklingen har fortsatt även i år. Antalet dödsfall i trafiken fram till september månad i år har faktiskt minskat. Däremot har det skett en försämring vad gäller antalet skadade, som har ökat högst avsevärt. När det gäller minskningen av antalet dödsolyckor kan man kanske göra den lilla reflexionen, att den ökade användningen av bilbälten har betytt en hel del. 1971 ansågs det att 20 procent av bilisterna använde bilbältet. Nu är siffran mellan 33 och 35 procent. På frivillig väg har det alltså skett en ökning med 13 procent, något som är värt att notera. Statistiker har räknat ut att över 400 000 bilister, som tidigare inte använde bilbältet, numera gör det. Detta är en ganska bra siffra, som man har anledning att notera. Eftersom vi känner till bilbältets stora betydelse för att mildra skadeverkningarna vid olyckor, kan vi våga anta att just den ökade användningen av bilbälten har bidragit till att antalet dödsfall i samband med trafikolyckor minskat på det glädjande sätt som har skett.

Inför den fortsatta trafikökning, som trots dagens störningar är att vänta, anses emellertid ytterligare åtgärder krävas för att vi skall komma

till rätta med trafiksäkerhetsproblemen, något som ligger i linje med trafikutskottets tidigare ställningstaganden. Vissa synpunkter och förslag har lagts fram i en av trafiksäkerhetsverket överlämnad promemoria med förslag till målsättning för arbetet för ökad trafiksäkerhet. Denna promemoria och remissyttrandena däröver visar behovet av en mer övergripande syn och av en på fördjupad kunskap grundad planering av verksamheten på trafiksäkerhetsområdet.

I de nämnda utredningsdirektiven sägs att en första uppgift för de sakkunniga bör vara att kartlägga olika möjliga trafiksäkerhetsfrämjande åtgärder. Dessa kan, sägs det i direktiven, med avseende på effekten och inriktningen naturligtvis vara av olika slag; man kan skilja mellan å ena sidan olycksförebyggande, å andra sidan skadeförebyggande åtgärder. Som exempel på olycksförebyggande åtgärder nämns bl. a. den förbättrade förarutbildningen och skärpt trafikövervakning. Propaganda för och lagstiftning om användande av bilbälte anses vara en typisk skadeförebyggande åtgärd. Men man pekar i direktiven också på andra insatser, t. ex. vägförbättring, föreskrifter om fordonens beskaffenhet och utrustning etc. Insatser som gäller föraren, fordonet, trafikmiljön eller trafikövervakningen kan ha effekter i flera hänseenden.

Man har också fäst uppmärksamheten på en annan viktig sak som ett led i detta arbete, nämligen att det bör följa en utvärdering av olika åtgärders effekt i fråga om minskning av olyckor och skador. Det är någonting som vi hittills saknat men som jag tror har allra största betydelse. I den mån det är möjligt att ange storleksordningen av olycks- och skadereduceringen i absoluta tal, bör detta givetvis ske. Jag nämnde ett exempel, men det blev mer en gissning från min sida. Det gällde frågan vad den ökade användningen av bilbälten kan ha betytt. Enligt direktiven torde det endast i begränsad omfattning vara möjligt att på detta sätt ange effekterna av olika åtgärder. Det anses emellertid inte böra hindra att man kan få fram ett underlag för prioritering av åtgärderna med hänsyn till effekterna. Jag tror att detta är mycket viktigt eftersom vi alltid kommer att befinna oss i den situationen att anvisade medel inte räcker till. Man ställer sig då frågan: Använder vi alltid anvisade medel på det rätta sättet? Där svävar vi ibland ut i det blå; vi har inte tillräckliga fakta på bordet. Jag hoppas att vi skall bli bättre rustade på det området när denna utredning är klar.

Det bör, säger man, vara möjligt att åstadkomma en jämförande gradering av åtgärdernas effekter, vilket är av stort värde för planläggningen av det fortsatta trafiksäkerhetsarbetet.

Ja, på detta sätt kan man gå igenom direktiven och bli ganska övertygad om att många av de problem, som vi haft uppe till behandling åtskilliga gånger i trafikutskottet, på ett skickligt sätt blivit infångade. Utredningsarbetet lär förutsätta att orsakerna till olika slag av olyckor studeras och analyseras på ett mera planmässigt och målinriktat sätt än som nu sker. Detta vill vi varmt förorda.

Frågan om hur det fortsatta trafiksäkerhetsarbetet skall planläggas och administreras för att nå bästa resultat är naturligtvis också av stor betydelse. I direktiven sägs, att de sakkunniga därvid bl. a. bör söka vägar att med bibehållet ansvar för trafiksäkerhetsverket öka dettas möjligheter

att vidga samarbetet och samordna insatserna i det samlade trafiksäkerhetsarbetet. Jag vill för min del fästa stor vikt vid just den motiveringen och målsättningen.

Man säger också att de sakkunniga skall bedriva arbetet så skyndsamt som möjligt. Det är samma tankegång som präglar trafikutskottets betänkande. Vad som är intressant är att det ställs i utsikt att man möjligen skall kunna redovisa några delförslag innan slutbetänkandet föreligger.

Jag har velat referera till utredningsdirektiven. Vi har efterlyst dem tidigare och varit pådrivande. När vi nu har en utredning i gång, finns all anledning att understryka de positiva effekterna. Då vi i trafikutskottet behandlat dessa motioner, har vi sett frågan på det sättet. Det som sägs om skyndsamhet tycker vi är en bra och ambitiös målsättning.

När man då tittar på vilka det är som fått uppdraget att utreda trafiksäkerhetsfrågorna, finner man att dessa viktiga spörsmål ligger i goda händer. Ordförande i utredningen är generaldirektören i trafiksäkerhetsverket, och vi har funnit att i utredningen ingår flera riksdagskolleger med dokumenterat intresse för de trafikpolitiska frågorna.

Mot denna bakgrund har vi konstaterat att direktiven i stora delar omfattar de önskemål som upptagits i motionerna. Dessa motioner innehåller för trafiksäkerhetsarbetet även i övrigt värdefulla synpunkter, så värdefulla t. o. m. att utskottet anser att motionerna bör överlämnas till utredningen för att där tas under övervägande. Mera välvilligt kan man knappast behandla det knippe av motioner som nu ligger på riksdagens bord. Detta kan möjligen bidra till att det inte blir någon lika långt utdragen trafiksäkerhetsdebatt vid årets riksdag som vi hade under fjolårets riksdag och även tidigare.

Jag skall nöja mig med detta. Det är intressanta frågeställningar som aktualiseras i utredningsdirektiven, och vi önskar att utredningen skall bli framgångsrik i sitt arbete. Jag tror att riksdagen anser detta vara viktiga och angelägna frågor, på vilka vi vill ha fram nya synpunkter så fort som möjligt.

Avslutningsvis kanske jag skall säga några ord om de tre mindre men därför inte oviktiga reservationer som fogats till utskottets betänkande. Den första gäller största tillåtna längden för landsvägsfordon. Reservanterna vill här inte göra något uttalande i ämnet, utan vill vänta på Kungl. Maj:ts prövning. Majoriteten tycker emellertid att det är på sin plats att en kraftig viljeyttring kommer till stånd om att starka skäl talar för en minskning från nuvarande 24 meter till 18 meter, vilket är det internationella mått, som borde kunna vara acceptabelt även i vårt land.

Det här är naturligtvis en trafiksäkerhetsfråga.

Men det är naturligtvis, som herr Persson i Heden framhöll, också en transportfråga. Då får man i en sådan situation väga för och emot. Är vi beredda att betala ett pris för ökad trafiksäkerhet? Vi har anledning att ställa oss den frågan. Det är föga förpliktande att avge deklARATIONER om att man vill öka trafiksäkerheten; det kommer sedan alltid invändningar om att detta kostar en hel del och det uppstår problem i samband med sådana förändringar. Det är vi medvetna om. Men vi har ansett det viktigt att göra detta påpekande från utskottsmajoritetens sida.

Det behövs väl egentligen inte stora utredningar för att vi skall få klart för oss att det är svårare att köra om långa fordonskombinationer ute på vägarna. Det blir också en ökad internationell trafik framöver, får vi hoppas. Därför vore det lämpligt även ur den synpunkten att anpassning sker till internationella bestämmelser på detta område.

Vi har talat om detta många gånger tidigare i riksdagen, och jag skall inte fördjupa mig i problematiken. Det är ett faktum, som vi har anledning att erinra oss, att långa lastbils kombinationer som svänger utgör en fara för många cyklister. Det kan vi se i våra tidningar. Och ju längre ett fordon är, desto svårare är det att köra om, speciellt i dessa dagar, i mörker, på saltade vägar med dålig sikt.

Jag tror, ärade kammarledamöter, att detta är en mycket angelägen fråga. Därför har vi sagt från utskottsmajoritetens sida, att visst skall vi införskaffa ytterligare fakta – utredningsarbetet skall bedrivas med skyndsamhet så att resultatet snart blir tillgängligt – men vi har inte velat nöja oss med den utslätande skrivningen, utan har velat göra detta påpekande. Bakom utskottets skrivning på denna punkt står sju socialdemokrater, en folktopartist och en från vpk. Det har alltså skett även en liten inbrytning bland de borgerliga oppositionspartierna.

Jag skall nöja mig med detta. Starka skäl talar för just den skrivning som majoriteten framlagt.

Herr Clarkson talar i sin reservation om rekommenderade farter. Han är ensam på den punkten, och det kan jag möjligen förstå. Det vore kanske vanskligt att falla för den argumentering han ger uttryck åt. Frågan är: Vad skall vi rekommendera? 70 eller 90 eller 110 kilometer i timmen? Har vi endast en rekommendation kan vi ju inte göra något om man sedan kör kanske uppåt 130 kilometer.

Det sägs att de generella hastighetsbegränsningarna inte respekteras av bilisterna. Det är nog sant, men då kommer vi in på ett annat problem. Jag skulle för min del önska att vi kunde få en bättre trafikövervakning ute på vägarna.

Trots allt har hastighetsbegränsningarna haft en stor betydelse för att hålla antalet olyckor nere, det kan vi inte komma ifrån. När de en gång infördes, fanns många som var tveksamma, men efter vad det nu verkar i tidningar och övriga massmedia tycks alla ha accepterat detta som en bidragande orsak till att vi kunnat hålla olyckorna under kontroll på det sätt som skett.

Ingen vill väl heller gå tillbaka till fri fart. Därför tror jag att det vore ganska äventyrligt att acceptera en sådan uppmjukning av den här bestämmelsen som herr Clarkson gjort sig till tolk för.

Jag vet att det är många riksdagskolleger som brukar säga att vi skulle behöva ha en ökad trafikövervakning ute på vägarna. Jag har undersökt den saken. Vid länstrafikgrupperna är det 880 och vid trafiksektionerna 464 poliser som på heltid arbetar med trafikövervakningen. Det är i vårt stora land 1 300 poliser av de ca 14 000 vi har. Om jag skulle ge uttryck för en önskan så vore det att vi kunde prioritera också på detta område, men det har skett andra prioriteringar inom polisväsendet och jag har förståelse för de argument som ligger bakom dessa. Vi behöver dock enligt mitt förmenande en ökad satsning på trafikövervakningen. Vi

Onsdagen den
28 november 1973

Trafiksäkerheten
m. m.

behöver också undersöka vad som orsakar trafikolyckorna, var olyckorna inträffar — vissa vägsträckor är särskilt illa utsatta — vi behöver sträckbevakning etc., och det fordrar ökade polisiära insatser. Jag tror att det är på detta område vi skall agera, inte gå in för den uppmjukande linje som herr Clarkson förordar.

Jag har hela tiden förfäktat utskottsmajoritetens uppfattning, men plötsligt blir nu rollerna omkastade. Jag kommer nämligen fram till reservationen 3 och befinner mig då bland reservanterna. Någon annan får yrka bifall till utskottets förslag på den punkten — jag kan i varje fall inte göra det.

Redan när jag i januari läste motionen 311 tyckte jag att det låg mycket i den. I motionen utgår man från att bestämmelser som ej åtlöds gör mer skada än nytta. Detta gäller särskilt om de är försedda med straffsanktion men trots detta opåttat överträds i betydande omfattning. Jag har funderat på detta problem och vet att det jag nu säger kan anses äventyrligt, men jag tror att tiden är inne för en reformering på denna punkt. Man bör överväga att slopa ansvarsbestämmelsen för gående som utan att grönt sken visas beträder kör- eller cykelbana där trafiken regleras med trafiksignal, om beträdandet sker under sådana förhållanden att fara eller olägenhet för trafiken inte uppstår. Mot den bakgrunden och med de anförda skälen har jag ställt mig bakom reservationen.

Jag yrkar alltså bifall till reservationen 3, och på alla punkter i övrigt bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr PERSSON i Heden (c) kort genmäle:

Fru talman! Vi är säkert alla överens om att allt måste göras för att öka trafiksäkerheten på våra vägar. Därom råder ingen oenighet. Det råder heller inga delade meningar om att utredningsarbetet bör ske så snabbt som möjligt.

Vad jag framhöll i mitt inlägg var bara att det i fråga om lastbilarnas maximilängd pågår en undersökning huruvida lastfordonen förorsakar olyckor just på grund av sin längd och att man inte i utskott och riksdag skall göra några uttalanden under pågående utredning som kan uppfattas som en fingervisning till utredningen om att majoriteten i utskott och riksdag önskar att utredningen skall ta ställning så att den förordar en längd av 18 meter på lastfordonen. Det anser jag vara felaktigt alldenstund det ännu inte har kunnat påvisas från något håll att de 24 meter långa lastfordonen har förorsakat större olycksfrekvens än andra bilar.

Jag vill också understryka vad jag inledningsvis sade, att det kan bli fler och värre olyckor om man får fler lastfordon på vägarna, vilket onekligen blir fallet om man sätter gränsen vid 18 meter.

Därför vill jag, fru talman, alltjämt vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen 1. Sedan vill jag tillmötesgå herr Lindahl och yrka bifall till utskottets förslag på övriga punkter.

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Fru talman! I frågan om fordonslängden för lastbilar kommer min kollega herr Komstedt senare att utveckla våra tankegångar, men eftersom replikskiftena nu kommit i gång vill jag till Essen Lindahl i varje fall säga att en stor ökning av antalet lastfordon såvitt vi kan se i dag måste innebära en försämrad trafiksäkerhet. Varje omkörning är ett faromoment, och ökar man antalet fordon måste följderna bli att trafiksäkerheten minskas. Jag tycker därför att man så långt som möjligt måste ha ett vetenskapligt underlag för sitt tyckande, och vi kan gott vänta på ett sådant underlag i detta fall.

Men det var i själva verket inte det jag skulle tala om utan om rekommenderade hastighetsbegränsningar respektive förbudssituationen vid "röd gubbe". På den sista punkten har herr Lindahl givit mig rätt. Han tycker, liksom jag sade i mitt anförande, att det inte är bra för den allmänna lagtydningen och folkopinionen att man tvingar folk att ideligen bryta mot bestämmelser som de finner orimliga eller obilliga.

Detta är samma synsätt som det jag vill anlägga på frågan om rekommenderade hastigheter. Jag tror själv på att de hastighetsbegränsningar som har införts har varit välgörande för trafiksäkerheten. Men jag tror också att en övergång till en smidigare tillämpning av hastighetsbegränsningar av den art som jag talade för inte skulle försämra utan kanske rent av förbättra trafiksäkerheten. De hastighetsbegränsningar vi har i dag bygger i alla fall på ett ganska dött underlag, nämligen årstrafikintensiteten för de olika vägarna och deras tekniska utformning. Men trafikrytmen växlar från minut till minut under dygnet, och en hastighet på 90 km kl. 10 kan vara alldeles för hög kl. 11 och alldeles för låg kl. 12.

Jag tycker därför att man med förtroende borde kunna överlåta åt trafikanterna att på vägarna utanför tätorterna betrakta hastighetsskyltarna som rekommenderade hastigheter. En stor del av svenska folket är i själva verket så villig att följa rekommendationer och föreskrifter från myndigheterna att jag tror att man i stort sett skulle iaktta dessa.

Jag räknar med att herr Lindahl tänker över situationen och kanske röstar med mig även när det gäller reservationen 2.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill till herr Clarkson säga att vi ju i utskottet har pekat på att försöksverksamheten fortsätter enligt riksdagens intentioner med fartgränser som differentierats efter vägarnas standard och trafikintensitet. Jag tycker att man bör avvakta resultatet av den här försöksverksamheten, som kommer att redovisas för riksdagen när tiden är inne för beslut om en mera differentierad utformning av hastighetsbestämmelserna. Mot den bakgrunden avstyrker vi herr Clarksons tankegångar, såsom de har framförts i reservationen 2.

Jag kan även beträffande reservationen 1 säga att vi tycker att det är på sin plats med en stark viljeyttring och att, som jag framhöll tidigare, starka skäl talar för att vi skulle så snart som möjligt genomföra 18-metersgränsen. Jag vill också säga att om detta skulle leda till ett överförande av gods- och persontransporter till järnväg – därom brukar vi ju i andra sammanhang alltid uttala oss positivt – har jag ingenting att

Onsdagen den
28 november 1973

Trafiksäkerheten
m. m.

invända emot en sådan utveckling.

Utredningen har fått till uppgift att föreslå åtgärder som skall stimulera till ökad användning av järnvägar som transportmedel, kanske i första hand på längre sträckor. Jag tror att också sådana åtgärder har betydelse för frågan om en gräns vid 18 eller 24 meter för de tunga lastbilarna. Jag kan naturligtvis förstå företagare, om de är negativt inställda, men jag ser detta i första hand som ett viktigt trafiksäkerhetspolitiskt problem.

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Fru talman! Vår gemensamma nämnare i den här debatten är att vi vill ha en om möjligt ökad trafiksäkerhet här i landet. Skillnaden mellan mig och dem som inte tycker som jag i fråga om reservationen 2 gäller sättet att nå det målet. Jag vill att denna ökade trafiksäkerhet skall vinnas med så litet förbud som möjligt och så mycket värdjande till den enskildes ansvarskänsla som möjligt. Jag tror att man kan ge det ansvaret och det förtroendet åt landets trafikanter.

Det vore intressant – och mitt syfte med reservationen skulle vara helt uppfyllt – om man kunde få myndigheterna att använda den senare delen av den försöksperiod med hastighetsbegränsningar som nu är beslutad och pågår till att prova rekommenderade hastighetsbegränsningar. Det skulle ge oss svar på den fråga som jag ställt och en grund för den debatt som jag vill väcka med min reservation nr 2 till trafikutskottets betänkande nr 23.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Fru talman! I början av 1950-talet reste vi här i Sverige ca 250 mil per person och år, utlandsresor oräknade. Fördelningen på olika trafikslag var ungefär: 90 mil med tåg, 70 mil med andra kollektiva transportmedel, 90 mil i personbil.

Tjugo år senare är vi uppe i ca 1 000 mil per person och år, utlandsresor oräknade, och fördelningen är helt förändrad. Vi reser nu 70 mil med tåg, 90 mil med andra kollektiva transportmedel och inte mindre än 850 mil i personbil.

De här uppgifterna har jag tagit ur tidskriften Ord och Bild. Tidskriften fortsätter: Så har de flesta av oss blivit bilmänniskor. Som sådana ägnar vi oss åt ett slags instängd folkvandring. Frisläppt och riktad mot ett gemensamt mål kunde den på ett år föra hela Sveriges befolkning till Etiopien eller norra Kina, i nära tre miljoner personbilar och med tre personer i varje bil.

De exempel som anförts kan i hög grad hänföras till den trafikpolitiska debatten, men de är också inlägg i trafiksäkerhetsdiskussionen. Det är ju bilsamhället som har vållat de oerhörda problem vi diskuterar här i dag. Bilismens språngartade utveckling har lett till många människors död, till att många människor blivit skadade och till att många fått men för livet. Trots detta, trots den höga olycksfrekvensen, fortsätter den att utvecklas.

Den trafikpolitiska debatten och debatten i trafiksäkerhetsfrågorna kan därför enligt min mening inte alltför mycket särskiljas – strävandena

att leda över en ökad andel av trafiken till kollektiva trafikmedel innebär också åtgärder ägnade att öka trafiksäkerheten och minska antalet trafikolyckor, beroende på att de kollektiva färdmedlen är trafiksäkrare. Att genomfartstrafik dras utanför tätorterna, att bilfria centra skapas i så stor utsträckning som möjligt, att insatser görs för att underlätta kollektivtrafikens framkomstmöjligheter i tätorterna är helt enkelt viktiga trafiksäkerhetspolitiska åtgärder.

År 1960 hade vi 1 036 dödade i trafikolyckor. Tio år senare var vi uppe i 1 307, dvs. en ökning med 26 procent. Men försämringen är egentligen skenbar: 1960 fanns det 1,2 miljoner personbilar i landet, 1970 nästan 2,3 miljoner.

I den promemoria från trafiksäkerhetsverket som kom förra året — den har redan återopats här — och där man hade skisserat fyra alternativa målsättningar för trafiksäkerhetsarbetet fram till 1977 påpekades det att man kunnat uppnå vissa förbättringar av den relativa säkerheten i antalet dödsoffer per 100 000 fordon. Däremot har man inte kunnat undgå en ökning av antalet offer år från år i samband med att fordonsparken vuxit. Ett gemensamt drag, sägs det, för utvecklingen i de motoriserade länderna är också den stabilitet som kännetecknar statistiken över antalet dödsoffer och antalet skadade. Man har som regel en stegring år från år — om än i något långsammare takt än trafikökningen — men det är ändå genomgående en tämligen stor stabilitet utan kraftigare förskjutningar vare sig uppåt eller nedåt.

Denna stabilitet borde, enligt trafiksäkerhetsverket, å ena sidan innebära en rätt stor sannolikhet för att man skall kunna undgå plötsliga språngvisa ökningar av olycksnivån. Vad man närmast riskerar är just en långsam stegring i samband med fortsatt trafikökning. Å andra sidan visar emellertid denna stabilitet också att det fordras mycket kraftiga insatser för att åstadkomma mera påtagliga sänkningar av olycksnivån.

Enligt trafiksäkerhetsverket omkom under 1960-talet 12 007 människor i vägtrafiken i Sverige. Minst 227 500 personer ådrog sig svåra eller lindriga skador. Det verkliga antalet skadade är dock väsentligt högre, ungefär det dubbla, eftersom en stor del av olyckorna inte kommer till polisens kännedom och därmed inte blir redovisade i den officiella statistiken.

Detta har också påtalats i det nummer av Ord och Bild som jag inledningsvis citerat. Man hänvisar bl. a. till undersökningar som gjorts inom Uppsala sjukvårdsregion — inkluderande hela södra Norrland — år 1966 och en liknande undersökning gällande Halmstadslasarettets upp-tagningsområde år 1971. Utredningarna visar att den officiella statistiken för både svårt och lindrigt skadade upptar mindre än hälften av de skadade som kommit till sjukhuset för vård. Om Halmstadsområdet antagits vara representativt för landet som helhet, skulle antalet svårt skadade år 1971 ha höjts från 6 614 till ca 14 000, och antalet lindrigt skadade skulle ha höjts från 15 616 till ca 39 000.

Dessa siffror, säger tidskriften, har sannerligen inte bara akademiskt intresse. Beräkningar av trafikens totala kostnader bygger på den officiella statistiken. Sådana beräkningar har lett till och leder till trafikpolitiska beslut. Är statistiken felaktig blir naturligtvis besluten

Onsdagen den
28 november 1973

Trafiksäkerheten
m. m.

därefter.

Jag har själv velat trycka på detta, för det första därför att en sådan här bristfällig statistik, som redan har sagts, naturligtvis får trafikpolitiska effekter, för det andra därför att den ju visar att trafiksäkerhetsproblemen egentligen är av ännu större omfattning än vad man ibland föreställer sig, för det tredje därför att det ännu kraftigare understryker att det behövs satsningar för att komma till rätta med trafikolyckorna och att åtgärderna bör vara av både trafikpolitisk natur och rent trafiksäkerhetspolitiska. I arbetet på att göra vägarna säkrare, eller trafiken över huvud säkrare, får ingen hänsyn tas till vad som i grunden är ovidkommande frågor, t. ex. ekonomiska eller rent kommersiella intressen.

I den motion som behandlas i det betänkande vi nu diskuterar tryckte vi från vårt partis sida mycket hårt på behovet av ökad informationsverksamhet. Undersökningar har ju påvisat att det finns stora brister i bilisternas och allmänhetens kunskaper beträffande trafikmärken och trafikregler. Nu behandlades ju denna del av vår motion i våras, men jag vill faktiskt ytterligare en gång understryka vår uppfattning. I övrigt vill jag slå fast att vi hälsar tillsättandet av en parlamentarisk utredning om trafiksäkerhetsfrågorna med tillfredsställelse, och jag uttalar förhoppningen att man snabbt kommer fram till förslag om konkreta åtgärder av den karaktären att de kan sägas bli till verklig nytta i trafiksäkerhetsarbetet.

Fru talman! Jag har till detta betänkande inte anmält några reservationer. Det innebär inte att jag utan tvekan anslutit mig till utskottets betänkande rörande alla de förslag som framlagts i vår motion. Men jag skall återkomma till detta. Först vill jag emellertid säga att flera av våra förslag har fått en enligt min mening positiv behandling i utskottet. Det gäller främst vårt krav på sänkning av maximilängden för landsvägsfordon från 24 till 18 meter, ett krav som vi ställt upprepade gånger här i riksdagen. Redan förra året förmärktes intresse för just det här kravet bland riksdagsledamöter även från andra partier, och i år har ju också tillkommit en socialdemokratisk motion. Majoriteten av trafikutskottet — och det är en rejäl majoritet — har nu uttalat att starka skäl talar för att en sådan minskning kommer till stånd, även om den inte kan genomföras redan nu. Man anser från utskottets sida att det är önskvärt att det utredningsarbete som för närvarande pågår i frågan bedrivs skyndsamt och att resultatet av utredningsarbetet snarast redovisas.

I vår motion har vi pekat på att Sverige för närvarande har större tillåten längd på landsvägsfordon än något annat land i Europa. Det är också omvittnat att detta förhållande innebär betydande olycksrisker. De tunga landsvägsfordonen är ju, enligt statistiken, inblandade i var femte dödsolycka. Ett sådant konstaterande innebär i och för sig ingen kritik mot förarna av dessa fordon — jag är tvärtom övertygad om att de i de flesta fall är mycket yrkesskickliga.

Det är väl ingen hemlighet att starka finansiella intressen gjorde sig gällande när maximilängden fastställdes till 24 meter. Samma intressen är nu påtagligt oroad av den ökade opinionen för en sänkning till 18 meter. Man gör gällande att en sådan sänkning skulle få förödande ekonomiska

konsekvenser för vårt land. Hur då övriga länder i Europa klarar sig med 18 meter förefaller vara en gåta. Att EEC-kommissionen föreslagit 18 meters längd eller att man i Förenta staterna rekommenderat 20 meters längd förefaller lika ofattbart. Vi menar att när man tar ställning till frågan om maximilängden bör man i första hand göra det utifrån trafiksäkerhetssynpunkter. Kan man genom en åtgärd av det här slaget minska antalet olyckor, så innebär ju detta för övrigt en vinst för samhället.

Vi har vidare i vår motion hemställt om en sänkning av hastighetsgränsen inom tätorterna till 30 kilometer vid övergångsställen, skolor, ålderdomshem och liknande ställen. Inom tätorterna utgörs ett mycket stort antal – bortemot hälften -- av alla dödade av fotgängare, cyklister eller mopedister, dvs. oskyddade trafikanter. Alltför många sådana olyckor kan misstänkas bero på för höga farter. En sänkning av hastighetsgränsen vid särskilt känsliga ställen, speciellt där barn eller åldringar vistas, tycker vi mot denna bakgrund vore befogad. Nu har tydligen trafiksäkerhetsverket påbörjat utredningar i syfte att få fram enhetliga bedömningar angående tillämpningen av en 30-kilometershastighet, vilket sedan skall omsättas i riktlinjer till länsstyrelser och vägförvaltningar. Det är alltså ett slags försöksverksamhet som pågår. Utskottet anser att resultatet av denna bör avvaktas, och vi kan – i varje fall tills vidare – ansluta oss till detta.

I vår motion finns också yrkande om förbud mot tung trafik under helger och veckoslut. Med hänsyn till att denna fråga debatterades i våras, i anslutning till propositionen 1973:19, har jag avstått från att utforma en reservation på denna punkt.

Beträffande vårt förslag om strängare kontroll av utländska fordon som trafikerar svenska vägar har anförts att en ny kungörelse är att vänta efter den beredning av ärendet som pågår i regeringens kansli. Utskottet vill också här avvakta, och jag har tills vidare instämt i detta yrkande.

Vi hade även begärt övergångsbestämmelser för transport av giftiga kemikalier och eldfarliga produkter i avvaktan på att ordentliga säkerhetsföreskrifter skulle utarbetas. Vi har hänvisat till alla de olyckor och olyckstillbud som äger rum vid dylika transporter och bl. a. pekat på hur ett åkeri i Stockholm i fem års tid transporterat 15 000 liter fenol en gång i veckan på en 50 mil lång landsvägssträcka. Utan varningsskyltar eller andra upplysningar om innehållet har bilarna kört genom sju folktäta städer utmed den starkt trafikerade E 4.

I samband med att regeringen nu lagt fram förslag om anslutning till den europeiska överenskommelsen om internationell transport av farligt gods, ADR, kommer emellertid förslag till riktlinjer för en reglering av de nationella transporterna. Förslagen kommer att behandlas här i kammaren inom kort.

Vi har i vår motion slutligen yrkat på övergångsbestämmelser för användning av truckar med dåliga siktmöjligheter i trafik på vägar och gator. Denna fråga prövas inom motorredskapsutredningen som nu sägs komma med ett betänkande i början av 1974. Men jag vill erinra om att samma motionskrav ställdes av oss redan 1971, och då hänvisades det till att utredningen skulle komma med förslag under första halvåret 1972.

Onsdagen den
28 november 1973

Trafiksäkerheten
m. m.

Men än har alltså ingenting hänt. I samband med den tidigare behandlingen av frågan sändes motionen på remiss, och från både trafiksäkerhetsverkets och rikspolisstyrelsens sida framfördes starka betänkligheter mot de nuvarande förhållandena. Rikspolisstyrelsen menade att man i avvaktan på förslag från utredningen skulle temporärt lösa problemet genom att det vid besiktning av fordonen fastställs om de är lämpliga för trafik på väg och att körkort skall krävas av dem som framför dylika fordon. Det är en sådan övergångsbestämmelse vi här föreslagit. Om nu motorredskapsutredningen inom kort kommer med förslag finns det naturligtvis i och för sig anledning att avvakta detta. Skulle emellertid så inte bli fallet tänker vi återkomma.

Fru talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr KOMSTEDT (m):

Fru talman! Trafikutskottet har varje år att behandla ett stort antal motioner som berör trafiksäkerheten. Spännvidden i utskottets arbete är stor, alltifrån obligatoriet att bära den lilla reflexbrickan till längden på våra landsvägsfordon. Trafiksäkerhetsdebatten är väsentlig och sporrar oss helt naturligt att ta krafttag i trafiksäkerhetsarbetet, men den liksom all annan debatt mår bäst av att föras på ett sakligt och seriöst sätt och med en realistisk underbyggnad.

Moderata samlingspartiet har till årets riksdag väckt motioner i en mängd frågor som hör till trafiksäkerheten, och vid utskottsbehandlingen har de allra flesta av oss varit eniga om att många av de frågorna bör föras över till den sittande trafiksäkerhetsutredningen. Vi har också nöjt oss med det. Herr Clarkson har tidigare talat för motioner och reservationer från moderata samlingspartiet, och jag kommer nu närmast att uppehålla mig vid reservationen I till trafikutskottets betänkande.

Frågan om en begränsning av längden på landsvägsfordonen till 18 meter behandlades även av 1972 års riksdag, men förslaget om sådan begränsning avslogs då med stor majoritet. Årets motioner med samma hemställan har nu vunnit bättre gehör hos utskottsmajoriteten, som alltså där har gjort en märklig vändning. Utskottsmajoritetens ställningstagande är märkligt utifrån två utgångspunkter, dels därför att utskottet gör en skrivning till Kungl. Maj:t med begäran om ett påskyndande av sittande utredning – vilket sannerligen inte är vanligt –, dels därför att inget nytt har framkommit sedan förra året som talar för att långa fordon skulle vara inblandade i och förorsaka fler trafikolyckor än kortare landsvägsfordon. Jag vänder mig alltså här mot herr Magnussons i Kristinehamn påstående att det just skulle vara de långa fordonen som är inblandade i trafikolyckor. Det är inte så, utan det totalredovisas bara inblandade lastfordon, inte vilken längd dessa fordon har. Snarare är det så att motionärerna och måhända även utskottsmajoriteten har tagit intryck av de ovederhäftiga uppgifterna i massmediernas referat och av deras sätt att beskriva trafikolyckorna. Låt mig där bara ta ett litet exempel. Förra veckan kolliderade två lastfordon som transporterar betor nere på Österlen. Betor är en produkt som har stor transportvolym i Skåne vid den här årstiden. Kombinationen av bil och släpvagn hade en total

lastförmåga på 14,5 ton och en total längd på 12,5 meter. Transportavståndet var två mil. De fordonen beskrevs i pressen som långtradare. Tyvärr är det kanske sådana uppgifter som motionärerna har tagit fasta på.

Även om inte landsvägstransporterna fram till 1980 ökar så starkt som prognoserna visar — låt oss för enkelhetens skull anta att de inte ökar alls från 1973 års volym — så kommer det ändå att innebära att den volym som i dag transporteras kommer att kräva ett stort antal fordon ytterligare på våra vägar. Man plockar nämligen bort 6 meters effektiv lastyta, när man går över från 24 till 18 meters totallängd. Motorfront, hytt och avståndet mellan släp och bil är ju mått som står kvar, och det är alltså den effektiva lastytan som reduceras. Och det betyder i princip att två 24-metersfordon måste ersättas med tre 18-metersfordon. Jag tror inte att trafiksäkerheten därigenom ökar; det är ett föga listigt drag man gör med trafiksäkerheten för ögonen. Denna fråga borde behandlas i ett större sammanhang. Nu ses den bara från trafiksäkerhetssynpunkt. Näringslivets transportbehov och därmed sammanhängande samhällskostnader — kostnader som till syvende og sist drabbar den enskilde konsumenten — borde finnas med i totalbilden. Energikrisen och aviserade ransoneringar talar också mot en övergång till fler fordon. Även regionalpolitiska strävanden — transportstödet till Norrland, som kammarens ledamöter är tämligen överens om — talar emot det beslut som motionärerna yrkat på. I Norrland kan man åka 20–30 mil utan att det förekommer någon nämnvärd trafik. Vårt land är långt. Vi har stora avstånd i vissa delar av landet. Bl. a. den norrländska huvudnäringen — skogsindustrin — skulle med de små marginaler som man i dag rör sig med få ett väldigt dråpslag om man tvingades gå över till kortare fordon. Och några andra transportmöjligheter finns inte. Skogen står där den står, och där skall den avverkas. Man har där inga möjligheter att använda kollektiva trafikmedel.

Om nu riksdagen av trafiksäkerhetsskäl och endast sådana skulle besluta i enlighet med utskottets förslag om kortare fordonskombinationer utan att göra erforderliga ändringar i vägtrafikförordningens 106 §, får riksdagen finna sig i att många kommer att tycka att beslutsfattarna här i landet är inkonsekventa. Det är många detta berör i den totala transportapparaten: de där sysselsatta, näringslivet och ytterst konsumenterna.

Det fordon vi nu ser på intern-TV-skärmen är en fordonskombination på totalt 24 meter. Bilen har en totalvikt på 22 500 kg, släpvagnen en på 26 000 kg, summa 48 500 kg. Detta fordon lastar maximalt efter sitt instrument, utfärdat av Svensk bilprovning, ca 30 ton, och det gör det även enligt vägtrafikförordningens 106 §. Detta är alltså det fordon som motionärer och utskottsmajoritet vill ha till att vara trafikfarligt och mindre lämpligt ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Det fordon vi nu ser på intern-TV-skärmen är en fordonskombination på 17 meter. Bilen har en totalvikt på 22 500 kg, den har samma motorstyrka o. d. som den förra. Släpvagnen har en totalvikt på 26 000 kg, summa 48 500 kg. Lastförmågan är enligt besiktningsinstrumentet också densamma, ca 30 ton. Men enligt vägtrafikförordningens 106 § får

detta fordon endast lasta ca 18 ton. I båda fallen gäller detta 10/16-tonsvägnätet. Fabrikanten har fått dessa kombinationer godkända för en viss totalvikt. Svensk bilprovning har fastslagit en viss lastförmåga baserad på rätt axeltryck. När föraren kommer ut på vägen med detta trafikvänliga fordon är belöningen alltså att han får lasta 12 ton mindre med denna fordonskombination än med den förra. Jag efterlyser logiken i motionärernas och utskottsmajoritetens ställningstagande. Varför så föga uppmuntran till den som använder ett sådant fordon?

Detta ekipage används för grus-, sten-, makadam- och asfalttransporter. Och det är med fördel som man använder fordon med korta flakbyggnader. Vi får ibland på våra vägar se konstiga fordon med en jättelång dragstång mellan bil och släpvagn. Varför? Jo, helt enkelt därför att vägtrafikförordningen är så skriven av lagstiftarna att fordonsföraren, för att kunna utnyttja sitt fordon och lasta enligt av Svensk bilprovning utfärdat instrument, måste ha detta långa avstånd mellan bil och släpvagn. Jag vill gärna tillstå att ett fordon är mer trafikfarligt ju längre avståndet är mellan bilen och dess släpvagn. Det är klart dokumenterat. Men vad gör den enskilde? Han följer lagen och gör fordonet så långt som möjligt för att kunna utnyttja lastförmågan. — Självfallet borde här gälla bruttoviktsbestämmelser. På det sättet skulle vi slippa den olyckliga debatten där det ena ställs mot det andra.

Det här är en teknisk fråga, och jag begär inte att kammarens alla ledamöter skall sätta sig in i sådana problem, men jag tycker faktiskt att motionärerna — av vilka somliga kommer tillbaka år efter år — borde ha tid, mellan motionstillfällena, att sätta sig in i det sakliga förhållandet. De borde även kräva en ändring i vägtrafikförordningen för att kunna tillmötesgå kraven från alla dem som inte behöver långa fordon. Sådana nya regler skulle därmed också vara beslutsgrundande. Annars får vi tyvärr finna oss i att politikerna — när sådana här beslut fattas — av allmänheten upplevs som tämligen oengagerade.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 3.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Finner inte herr Komstedt det litet märkligt att endast Sverige har en så stor längd på sina landsvägsfordon som 24 meter? Jag kan redovisa en sammanställning som finns i Bilismen i Sverige 1972. Där anförs att vi i Sverige har en gräns för fordon med släpvagn vid 24 meter, att Norge har 10 meter, att Danmark har 18 meter, Finland 18 meter, Västtyskland 18 meter, Nederländerna 18 meter, Belgien 18 meter, Luxemburg 18 meter, Storbritannien 18 meter, Frankrike 18 meter, Italien 18 meter, Schweiz 18 meter, Österrike 18 meter, Spanien 16,5 meter, Portugal 18 meter och Grekland 18 meter. EEC-kommissionen har, som jag förut sade, föreslagit 18 meter, och i Förenta staterna har man också under 20 meter — 19,8 meter.

Det måste finnas ett sakligt skäl till att man i alla dessa länder har gått in för så korta fordon, och jag kan inte föreställa mig annat än att det är trafiksäkerhetsmotiv som ligger bakom.

Jag skall inte gå in på fler orsaker till att just de långa landsvägsfordonen är farliga från trafiksäkerhetssynpunkt. Jag tror emellertid att man

kan slå fast att fler fordon på landsvägarna än nu inte skulle innebära samma besvärligheter från trafiksäkerhetssynpunkt som just de långa fordonen. Det är nämligen omvittnat att trafikanterna upplever som besvärligt just att köra om de långa fordonen.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Komstedt har, det vill jag inte förneka, en ganska stor branschkännedom på just det område som vi nu diskuterar. Jag skulle möjligen kunna säga att det gäller också mig själv. Som verksam inom försäkringsbranschen upplever också jag brister i trafiksäkerheten och trafiken på våra vägar som ett ständigt återkommande problem.

Herr Komstedt gav en i långa stycken ganska teknisk redogörelse. Jag vill mot herr Komstedts påpekande framhålla vad trafiksäkerhetsverkets generaldirektör Per Olov Tjällgren sade till Folkbladet Östgöten den 7 juli i år mot bakgrund av det initiativ som kommunikationsminister Bengt Norling då hade tagit. Generaldirektör Tjällgren yttrade ordagrant: "Utan tvekan bör färre stora fordon minska antalet olycksfall på vägarna. Då man inte längre måste köra om de långa fordonsekipagen förbättras trafiksäkerheten automatiskt."

Herr KOMSTEDT (m) kort genmäle:

Fru talman! Först vill jag säga till herr Magnusson i Kristinehamn, som åberopade en mängd länder i Europa såsom Belgien, Luxemburg m. fl., att dessa länder har en helt annan geografisk struktur än vårt land. De är tätbefolkade och mindre till sin yta. Sverige har en annan geografisk utsträckning. Det kan inte vara rimligt att göra sådana jämförelser.

Sedan vill jag till herr Magnusson också säga att det i dag ute i en del europeiska länder faktiskt diskuteras om övergång till 19 meters fordonslängd. Man har kommit underfund med att det finns vissa transportekonomiska skäl som talar för att det inte är helt lämpligt med 18 meters längd. Vi får väl se vad denna diskussion resulterar i så småningom. Det går alltså inte för motståndarsidan att bara åberopa dessa länder såsom positiva. Vidare vill jag hävda att det ur trafiksäkerhetssynpunkt är värre att köra om tre 18-metersfordon än två 24-metersfordon.

Till herr Lindahl, som citerade trafiksäkerhetsverkets chef, vill jag säga att jag här har ett utdrag av vad trafiksäkerhetsverket har yttrat i de här frågorna. Både statens väg- och trafikinstitut och trafiksäkerhetsverket har ansett att det inte finns någon bakgrundsvariabel som kan åberopas för att klart utkristallisera att det ofta är långa fordon som är inblandade i trafikolycksfall. Det kan emellertid precis lika gärna vara de korta fordon som jag nämnde, dvs. fordon på 12,5 meter. Det finns alltså inga klara utvärderingar, men när en lastbil är inblandad i en olycka har man en viss benägenhet att kalla den för långtradare, oavsett längden på fordonet. Det vore bra, om beslutsfattarna lärde sig vad en långtradare är och vad ett närtrafikfordon är.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag vet inte riktigt vilken större skillnad det i och för sig är mellan den geografiska strukturen i Sverige och i sådana länder som Italien och Västtyskland — de utgör ju också stora geografiska områden, för att inte tala om Förenta staterna, som har ett betydligt större geografiskt område än Sverige, men där man ändå förespråkar betydligt kortare fordon än vad vi har här.

Herr Komstedt vet väl — han har ju också tagit del av undersökningen Bilismen i samhället — att det just är den stora längden på fordonen som de flesta av trafikanterna upplever såsom mycket besvärlig. Inte mindre än 70 procent av alla dem som intervjuades ansåg det vara mycket irriterande att köra om lastbilar med släp.

Herr KOMSTEDT (m) kort genmäle:

Fru talman! Låt mig bara säga till herr Magnusson i Kristinehamn att Sveriges yta och folkmängd skiljer sig avsevärt från Italiens och Tysklands. Det är detta skäl som jag har åberopat i det sammanhanget; det väsentliga är ju att vårt land till stora delar är synnerligen glest befolkat, varför man här inte kan åberopa samma skäl som kan åberopas i ett tätbefolkat land.

Det kanske också har något med vår välståndsökning att göra. Vi brukar åberopa att vi ligger före många av de länder som herr Magnusson nämnde. Skall vi fortsätta vägen mot välståndsökning, kanske vi måste ta hänsyn till de här frågorna.

Fru andre vice talmannen anmälde att herr Magnusson i Kristinehamn anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru THUNVALL (s):

Fru talman! Jag skall be att något senare få kommentera det som nu senast sades här.

Det stora antalet motioner i trafiksäkerhetsfrågor som riksdagen varje år har att behandla visar, såsom jag ser det, på angelägenheten av att dessa frågor får en framskjuten plats i debatten liksom att man inte får förtrötta i informationen till allmänheten om medverkan för ett trafiksäkrare Sverige. Snarare bör den informationen ytterligare ökas. Många krafter verkar också i den riktningen, och ett gott arbete uträttas. Ibland kanske man drabbas av pessimism när enkla åtgärder som t. ex. i ett lokalt område skulle minska risken för trafikolyckor ändå inte genomförts. Förslag avslås på obegripliga formella grunder. Sådana oförståeliga händelser får emellertid inte avskräcka från fortsatt engagemang för ökad trafiksäkerhet.

Fru talman! Det jag nu har anfört har inte anknytning till någon av de motioner som i dag behandlas men utgör ett viktigt inslag i det trafiksäkerhetsarbete som t. ex. bedrivs ute i kommunerna. Jag skall därför inte vidare utveckla det nu, även om det skulle vara av intresse att få veta hur man bedömer värdet av det arbete som bedrivs av de kommunalt tillsatta trafiksäkerhetskommittéerna.

Jag hade först tänkt beröra ett par problem som bl. a. gäller att skydda barn i trafiken. På en enkel fråga, som jag i november 1972 ställde till kommunikationsministern angående barncyklarnas utrustning, fick jag ett från min synpunkt positivt svar. Det gällde utrustning med bl. a. hastighetsmätare på barncyklar. Statsrådet meddelade att trafik-säkerhetsverket undersökte vilka krav som borde ställas på cyklar bl. a. i fråga om utrustningen och att barncyklarnas utrustning därvid givetvis skulle beaktas. Vidare upplystes att NTF genomförde en kampanj Säker cykel 72 för att bl. a. stimulera skolelevernas intresse för den egna cykeln och dess utrustning.

Min erfarenhet efter detta tillfälle ger mig anledning att uttala det önskemålet att en sådan kampanj dels fortsätter — nu har vi nästan hunnit till slutet av 1973, men jag hoppas att en liknande kampanj igångsättes —, dels breddas så att den når ut till Hem- och skola-föreningarna och till föräldrarna till barn i förskoleåldern liksom till cykelförsäljare och liknande.

Min fråga den gången föranleddes givetvis av en speciell händelse, men dess bättre utan att någon olycka då inträffade. Men, fru talman, strax efteråt inträffade en olyckshändelse med dödlig utgång, där en pojke var så upptagen av sin hastighetsmätare på den nya cykeln att han inte uppmärksammade en bil utan körde rätt på den.

Kammarens ledamöter kan då lätt tänka sig min förskräckelse när jag för någon månad sedan i en tidning fick läsa om en vinst till en femårig pojke i samband med en tävling som någon sparbänk hade anordnat. Gossen fick välja ut en cykel hos en sporthandlare men önskade också en hastighetsmätare på cykeln, en begäran som, som tidningen säger, arrangörerna "inte kunde säga nej till". Den vinsten kan komma att stå den lille dyrt. Jag hoppas att så inte blir fallet.

Fru talman! Utskottet har vid sin bedömning av motioner i detta ämne hänvisat till den utredning som för närvarande överväger dessa frågor inom trafiksäkerhetsverket, vilket också statsrådet gjorde i sitt svar till mig förra året. Jag har i dag velat understryka angelägenheten av att något sker snabbt innan sådan farlig utrustning kanhända blir standard på barncyklarna.

I trafikutskottets betänkande har man allvarligt prövat även övriga förslag till ökad trafiksäkerhet som motionsvis har framlagts. Många av problemen har behandlats även tidigare år och är föremål för prövning och utredning, t. ex. förbud mot omkörning av skolbussar som stannat för av- och påstigning, för att ta ett enda exempel.

Det är också tillfredsställande, som jag ser det, att Nordiska trafiksäkerhetsrådet prövar frågan om skyldighet för gångtrafikanter att bära reflexanordning eller lykta vid färd i mörker. Jag hoppas på en gemensam nordisk lagstiftning på området. Den propagandaverksamhet som bedrivits får inte upphöra i väntan på ett sådant förslag. Vi som arbetar med detta ser vissa resultat av kampanjer och liknande, men jag tror ändå att en lagstiftning kan bli nödvändig.

Motionerna om obligatoriskt användande av bilbälte har visserligen avstyrkts, men utskottets meddelande att en proposition med sådana bestämmelser är att vänta under våren 1974 är för mig det mest positiva

Onsdagen den
28 november 1973

Trafiksäkerheten
m. m.

svaret i dag på min motion.

Det beslut om fastställande av fordonslängden till 24 meter som riksdagen fattade för några år sedan har jag alltid ansett olyckligt. Jag har redan tidigare motionsvis hemställt om en ändring. Jag har viss anledning förmoda att den översyn som har skett efteråt har haft samband med de motioner som jag varit med om att väcka. Jag vill alltså på den punkten instämma i vad herr Lindahl yttrade.

Herr Komstedt påstår att massmedia givit en felaktig bild av förhållandena och därigenom påverkat motionärerna. Men naturligtvis är det utvecklingen mot allt fler långa fordon på våra vägar som föranlett motionerna och som medfört att utskottet i år har en något annan skrivning än föregående år. Jag kan förstå herr Komstedts vilja att ge sken av att det är massmedia som här utövat en påverkan. Men jag kan försäkra att jag absolut inte blivit påverkad av massmedia. Mitt ställningstagande bygger på egna erfarenheter och på de erfarenheter som jag fått del av från andra personer som kör bil oftare än vad jag kan göra. Bilisterna irriteras över, som herr Magnusson i Kristinehamn framhöll, de omkörningar av längre fordon som förekommer på vägarna. Och, herr Komstedt, det är på Norrlandsvägar jag åker.

Om en lagändring skulle medföra att vi får flera 18-metersfordon, så måste ju dessa ändå hålla ett visst avstånd, och därigenom blir omkörningssträckorna kortare. Men jag vill gärna se också den utveckling som herr Lindahl berörde, nämligen överföring av gods från väg till järnväg. I motsats till de reserverter som står bakom reservationen 1 anser jag det vara värdefullt att riksdagen härvidlag ger sin mening till känna, och jag ansluter mig helt till utskottets hemställan på den punkten. Jag kan för min del inte heller instämma i de synpunkter som framförts i reservationerna 2 och 3.

Fru talman! Som jag sade i början av mitt inlägg anser jag dessa frågor vara synnerligen angelägna. Även om jag i korthet berört endast några av problemen förväntar jag mig, liksom jag förmodar att även utskottet gör, att den kommitté av sakkunniga som skall utreda trafiksäkerhetsfrågorna skall kunna framlägga förslag som avsevärt kommer att förbättra trafiksäkerheten i vårt land, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr KOMSTEDT (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag finner det föga lönsamt att föra någon debatt med fru Thunvall. Hon talade om "den ökning till 24 meter som man nu vill ha".

Fru Thunvall! Det handlar faktiskt om att man vill sänka den tillåtna längden från 24 meter till 18 meter. När den nuvarande bestämmelsen infördes för några år sedan fanns det inte någon bestämmelse om hur långa fordonen fick vara, och man införde då 24-meterslängden. Nu vill man minska den längden ytterligare. När man är så dåligt insatt i frågan, är det icke lönsamt att fortsätta diskussionen.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Fru talman! När vi fattade detta beslut gällde det längden av lastfordonen. Det var det jag talade om, och jag var emot det beslutet när

det fattades. Sedan dess har jag flera gånger motionerat om bestämmelser angående fordonslängder som sammanfaller med de internationella. Detta har också herr Magnusson i Kristinehamn talat om flera gånger i dag. Jag anser att vi i vårt land mycket väl skulle kunna klara oss med den längden och att det var fel att vi gjorde den här ändringen den gången.

Herr KOMSTEDT (m) kort genmäle:

Fru talman! Riksdagen har bara fattat *ett* beslut i denna fråga. Tidigare hade man icke någon fastställd gräns för fordonskombinationers längd, men riksdagen fattade för några år sedan beslut om denna begränsning till 24 meter. Endast vid detta tillfälle har riksdagen fattat beslut i frågan.

Fru THUNVALL (s) kort genmäle:

Fru talman! Det är riktigt som herr Komstedt säger att man då skulle fastställa en gräns, eftersom vi tidigare inte hade någon. Men det var olyckligt att vi inte redan då bestämde oss för 18 meter. Det är denna gräns jag har kämpat för under alla dessa år.

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Fru talman! I trafikutskottets betänkande nr 23 behandlas en hel rad motioner med anknytning till trafiksäkerheten. Med den ansvällning som trafiken på våra vägar numera har fått står det också helt klart att dessa frågor måste ägnas allt större uppmärksamhet. Trafikolyckorna är många, och varje år omkommer ett stort antal människor och andra blir invalidiserade, kanske för hela livet. Allt som kan göras för att nedbringa antalet trafikolyckor bör därför göras, ju förr desto hellre.

En mycket starkt bidragande orsak till det stora antal olyckor som sker är säkerligen den tunga godstrafiken. Enligt uppgifter som jag såg häromdagen är lastbilar inblandade i mer än 20 procent av alla dödsolyckor på våra vägar, trots att lastbilarna utgör bara 6 procent av bilbeståndet. De långa fordonstågen på våra vägar försvårar ofta omkörningar och innebär betydande risker i trafiken. Det kan man inte komma ifrån.

I motionen 477 har motionärerna också framhållit att en första nödvändig åtgärd borde vara att snarast skära ned fordonslängden från 24 till 18 meter. Det skulle enligt vår mening innebära ett viktigt steg mot en säkrare trafik. Jag kan heller inte finna det rimligt att vi här i vårt land skall avvika från alla övriga europeiska länder, där man har 18 meter som maximal längd.

Vårt land är det mest generösa när det gäller fordonslängden, och det finns inte någon anledning att fortsätta därmed, utan det borde vara angelägnare att skära ned till en rimligare längd, som bättre kan anpassas till våra vägar och till rådande trafikförhållanden. Vid sin behandling av motionen har utskottet ställt sig positivt och funnit att starka skäl talar för att en sådan minskning kommer till stånd. Utskottet finner det också önskvärt att det pågående utredningsarbetet påskyndas så att resultatet snarast kan redovisas.

Med anledning av detta positiva ställningstagande från utskottsmajori-

tetens sida finner jag inget skäl att utveckla debatten vidare utan ber, fru talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr SELLGREN (fp):

Fru talman! Mitt anförande kommer att begränsas till frågan om den maximala längden för fordon här i landet. En del av vad jag kommer att säga är redan sagt, men då jag har en hel del sakuppgifter att komma med, ber jag att få framföra det jag tänkt.

År 1967 infördes i vårt land en begränsning av den tillåtna längden för fordonskombinationer till 24 meter. Diskussionen stod då mellan 22 och 24 meter. Främst med hänsyn till konsekvenser inom skogsbruket valdes 24 meter som gräns. Med anledning av motioner – åtminstone under ett par år – uppdrog riksdagen år 1970 åt Kungl. Maj:t att insamla erforderligt material för en förnyad bedömning av frågan med hänsyn både till trafiksäkerhetsriskerna och till de ekonomiska konsekvenserna. Frågan har alltsedan dess genom väckta motioner varit en följetong i riksdagens arbete.

Vad motionärerna framhållit är de tänkbara trafiksäkerhetsriskerna med 24-meterslängden. Den för kontinenten gällande 18-meterslängden anses också utgöra ett starkt motiv för att samma begränsning skall gälla i vårt land. Det framgick ju klart av herr Lindahls anförande liksom av herr Magnussons i Kristinehamn: båda vill sätta likhetstecken mellan förhållandena i utlandet och i vårt eget land. Det är en självklarhet att alla åtgärder som man med säkerhet vet medför ökad trafiksäkerhet bör vidtas. Men ännu har dock ingenting framkommit som bevisar att ett ensidigt beslut om kortning av fordonslängden till 18 meter ger utslag i ökad trafiksäkerhet, och man har heller inte utrett vilka andra effekter som blir följderna av ett sådant beslut.

Till att börja med vill jag påstå att en regel som gäller på den trafikintensiva kontinenten givetvis inte behöver vara lag för den inom stora områden annorlunda trafikstrukturen i vårt eget land. Vi har lägre trafikintensitet relativt sett, och dessutom större avstånd mellan landets olika delar. Herr Magnusson upprepade bestämmelserna i ett antal länder, men det kan i sig inte tas som bevis för att vi måste ha samma fordonslängd i vårt eget land. Här instämmer jag med herr Komstedt. Enhetslasttrafikens utveckling kan också på sikt komma att påverka fordonslängden. 18 meter är i det hänseendet opraktiskt. Jag håller det inte för osannolikt att man ute på kontinenten kommer att ompröva 18-meterslängden.

De flesta fjärtrafikbilar i yrkestrafik håller sig inom 18-meterslängden. De längre ekipagen förekommer framför allt för specialtransporter mellan orter där järnväg inte kan anlitas. Främst gäller det inom skogsbruket. Dessa bilar passerar oftast inte ens den egna länsgränsen.

Den bästa trafiksäkerhetsbefrämjande åtgärden är att hålla en vägstandard som svarar mot nyttotrafikens behov.

Jag finner det egendomligt att utskottet, efter att ha åberopat de utredningar som gjorts i sammanhanget hos statens trafiksäkerhetsverk och statens väg- och trafikinstitut, kan skriva att starka skäl talar för en minskning av högsta fordonslängden. Dessa utredningar innehåller nämli-

gen inte något som styrker utskottsmajoritetens påstående. Jag vill citera ur väg- och trafikinstitutets rapport beträffande fordonslängden: "Som omnämnts i avsnitt 6 'Tunga fordonskombinationers förekomst i trafiken' saknas för närvarande aktuella uppgifter om fordonskombinationers längdfördelning i den vanliga trafiken. Samband mellan längd, olycksrisk och faktisk olycksinblandning kan därför ej erhållas." Det är allt.

I utredningen påpekas också att de största andelarna kombinationer finns i grupperna 16–18 meter och 22–24 meter. Enligt uppgifter jag har inhämtat finns det i landet 8 000–10 000 fordonskombinationer på 24 meter bland totalt 65 000 lastbilar med en totalvikt över 3,5 ton.

Förekomsten av de till synes förhatliga 24-metersfordonen är alltså betydligt mindre än vad man synes vilja göra gällande. När man talar om långa fordon, verkar det som om samtliga lastbilar som går någon sträcka är minst 24 meter långa!

Jag finner det mycket angeläget att Kungl. Maj:t inte genom ytterligare riksdagsbeslut tvingas att forcera utredningsarbetet, så att man nödgas avvika från de riktlinjer riksdagen enades om 1970. Konsekvenserna blir eljest sannolikt helt andra än vad motionärerna avsett.

Låt mig peka på några följder av ett bifall till motionärernas krav, som i förlängningen ligger i majoritetens yttrande.

Först och främst ökar, som tidigare angivits, antalet bilar på våra vägar. Det kommer man inte ifrån. Herr Komstedt nämnde att två bilar utbyts mot tre, en ökning alltså med 50 procent. Man kan vara försiktigare och säga att tre 24-meterskombinationer svarar mot fyra 18-metersfordon. Det stämmer med tidigare uppgifter jag har fått om en 30-procentig ökning av den här gruppen fordon.

Transportkostnaderna ökar med mellan 20 och 30 procent för skogs- och gruvindustrin. Järnvägen är inte i alla sammanhang alls det alternativ för sådana här transporter som motionärerna tror sig finna. Både herr Lindahl och fru Thunvall svävar i viss okunnighet om vilken omfattning en överföring till järnväg kan få. Medeltransportsträckan är nämligen för rundvirke ca 65 kilometer – det är inget normalt järnvägstransportavstånd – och bara 10 procent av rundvirket fraktas längre sträckor än 120 kilometer.

Den beräknade ökningen av transportkostnaderna för näringslivet i stort vid en övergång till 18 meters total fordonslängd är 200 miljoner kronor per år, varav ca 100 miljoner kronor faller på skogsnäringen. Det här är alltså en precisering av vad herr Komstedt tidigare anförde. Vilka av mina riksdagskolleger inom stödområdet anser att en sådan påлага är regionalpolitiskt vettig? För 200 miljoner kronor per år till förbättring av trafikmiljön kan man få betydligt effektivare insatser för ökad trafiksäkerhet.

Genom de ökade transportkostnaderna minskas också möjligheterna att utnyttja de knappa skogstillgångar som finns i norra Sverige. Den s. k. nollzonen flyttas ytterligare söder- och österut med kraftigt minskade arbetstillfällen som följd. Åter en fråga för mina kolleger inom stödområdet att ta ställning till.

Gör man jämförelser med utlandet bör man också hålla i minnet att i

dessa länder finns inte någon motsvarighet till vår 106 § i vägtrafikförordningen, som herr Komstedt försökte belysa. Ändrade förhållanden mellan axeltryck och avstånd mellan axlar och boggin skulle heller inte gagna transporter av gods som har låg volymvikt. Dit hör bl. a. rundvirke. Även om vi skulle förstärka broar som har låg bärlighet och höja alla viadukter är det inte ur trafiksäkerhetssynpunkt rådligt att tillåta höga laster.

Som ytterligare skäl för att man inte bör göra ett politiskt hastverk vid bedömningen av största tillåtna fordonslängd på våra vägar vill jag erinra om att en ökning av antalet bilar för samma transportarbete också ökar energiförbrukningen – en åtgärd som i dagens situation inte kan te sig särdeles välbetänt. Bränsleförbrukningen beräknas nämligen öka med 25 procent.

Med det här inlägget har jag velat betona nödvändigheten av att Kungl. Maj:t ges det rådrom som erfordras för att få en allsidig bedömning beträffande fordonens maximilängd. Den skrivning som utskottsmajoriteten gjort har ute i landet uppfattats som en klar beställning på ett förslag om 18 meters längd och att man i det kravet uteslutande lagt trafiksäkerhetsaspekter, vilket också bekräftats i debatten här i dag. Detta har väckt berättigad oro, och det är därför angeläget att det betonas att utredningen, som vi beställde år 1970, skall ta hänsyn till såväl trafiksäkerhetsriskerna som de ekonomiska konsekvenserna.

Med det ber jag, fru talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag sade här i mitt första anförande att starka ekonomiska intressen låg bakom införandet av en högsta längd av 24 meter för landsvägsfordon och att det är på det hållet som man är påtagligt oroad av den diskussion som förs om att den högsta tillåtna längden skulle minskas till 18 meter. Jag vill inte göra herr Sellgren till talesman för dessa intressen, men jag vill påpeka att det naturligtvis är nödvändigt att vi får en diskussion i denna fråga som inte i första hand tar hänsyn till de ekonomiska intressena. Den bör i första hand ta hänsyn till de rent trafiksäkerhetspolitiska aspekterna.

Herr Sellgren gjorde gällande att de största långtradarna främst förekommer i Norrland, där man har stor nytta av möjligheten att utnyttja den högsta tillåtna längden, och att övriga Sverige kanske inte så mycket berörs av dessa långa fordon. Med anledning härav skulle jag – trots anmärkningen mot massmedias roll i detta sammanhang – vilja citera följande som stod i en kvällstidning i vintras:

”Det måste göras något åt långtradarnas hemska kompiskörning. Sex 24-metersbjässar i rad norr ut på E 4 genom Sörmland är ingen ovanlig syn.

Ännu värre är det på E 6 på torsdagskvällarna. Min rekordnotering lyder på 11 (elva) långtradare nästan kopplade som ett godståg. De körde norr ut mot Halmstad en torsdagskväll den gångna hösten.

Enbart lastbilarna var tillsammans nästan 275 m långa. Med 10 meters lucka mellan bilarna är vi uppe i bortåt 400 m. Alltså ett 400 m långt godståg med kanske 1 200 tons last på allmän väg.

Tänk efter, och ni tycker som jag: Det är inte klokt!

Herr KOMSTEDT (m) kort genmäle:

Fru talman! Det föreligger inga skillnader mellan herr Sellgrens och min uppfattning när det gäller ökningen av antalet lastbilar. När herr Sellgren säger att tre långa fordon motsvaras av fyra korta räknar han med utgång från de viktuppgifter jag angav på TV-skärmen. Min uppgift att tre korta fordon ersätter två långa bygger på lastvolymen för de flaklängder som jag åberopade.

Herr Gustavssons i Ängelholm uttalande att lastbilar är inblandade i 20 procent av alla trafikolyckor är väl riktigt, men det föreligger ingen statistik över hur stor del av dessa olyckor som är förorsakade av lastbilar. Man kan inte gärna kritisera det förhållandet att det finns lastbilar ute på vägarna. Det kan vara personbilstrafiken som är upphov till dessa olyckor. När man handskas med statistik och siffror skall man vara litet försiktig. Man kanske kan säga att de knappa väganlagen gjort att vi inte förmått bygga ut vårt vägnät i den utsträckning som borde ha skett, vilket medfört att det blivit trångt på vägarna. Den yrkesmässiga trafiken får nu bära hundhuvudet för detta, eftersom ingen vågar hävda att det är för många personbilar på våra vägar och att detta kunde vara orsaken till olyckorna. Att skylla på lastbilarna är ett behagligt sätt att komma ifrån detta problem.

Med anledning av herr Magnussons i Kristinehamn framhållande av trafiksäkerhetsargumentet vill jag säga att vi på vårt håll inte är negativt inställda till att, om det kommer fram klara belägg för att trafiksäkerheten skulle tjäna på det, överväga åtgärder i den riktning han anger. Men det finns beträffande den tyngre landsvägstrafiken inget dokumenterat belägg för att de långa fordonen skulle orsaka flera olyckor än de kortare.

Man kan till sist notera att det är en motion från vänsterpartiet kommunisterna som nu vunnit gehör hos den socialdemokratiska utskottsmajoriteten.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Fru talman! Herrar Komstedt och Sellgren representerar med all önskvärd tydlighet företagsamheten i denna debatt, och det har de naturligtvis all rätt att göra. För mig har emellertid hela tiden trafiksäkerheten stått i centrum för denna debatt. För transportmarknaden framstår det självfallet som ett önskemål att utnyttja långa fordonståg för rationellare transporter. Jag kan i och för sig förstå det argumentet. Oaktat detta måste det från trafiksäkerhetssynpunkt vara ett naturligt krav att begränsa längden på fordon som används i vägtrafik. Av trafiksäkerhetsskäl och även för att underlätta samtrafik med andra europeiska länder i framtiden bör längden på fordon som används i trafik på svensk väg bestämmas till högst 18 meter. Detta är min uppfattning, som jag bygger i första hand på de trafiksäkerhetspolitiska skäl som vi har diskuterat i trafikutskottet.

Herr SELLGREN (fp) kort genmäle:

Fru talman! När man inte har tillräckligt starka skäl vill man göra segregationer och placera in folk i olika fållor. Det gjorde herr Magnusson i Kristinehamn och det gjorde herr Lindahl. Det är en felaktig attityd i en

Onsdagen den
28 november 1973

Trafiksäkerheten
m. m.

seriös debatt, tycker jag.

Det ligger starka ekonomiska intressen i bakgrunden, säger herr Magnusson. Herr Sellgren representerar företagsamheten, säger herr Lindahl. Jag står inte här som talesman för företagsamheten eller för några ekonomiska intressen. Jag talar för en sak som är angelägen, och jag har betonat att man måste göra både en bedömning ur trafiksäkerhets-synpunkt och en ekonomisk avvägning.

Har inte samhället, herr Magnusson i Kristinehamn, ekonomiska intressen? I en totalitär stat, där lönsamheten inte räknas, spelar det väl ingen roll, men även i vissa sådana länder börjar man räkna med vinst. Vad som ekonomiskt sett är nyttigt för ett företag är oftast nyttigt för samhället.

Jag har inte velat göra avkall på trafiksäkerheten, men jag har med siffror velat bevisa de ekonomiska följderna av en förkortning av fordonslängden från 24 till 18 meter för näringslivet och för oss själva. Jag har också betonat att man skall ta hänsyn till trafiksäkerhetsriskerna. Men herr Lindahl bara tycker. Han har inte bemött mig med ett enda sakskaäl. Han säger bara att det finns starka sakskaäl. Men det finns inte ett enda statistiskt bevis, utan det är bara ett tyckande om självklarheter hit och dit. Om jag får tycka någonting, så är det att man bör komma med bevis också från det hållet. Jag skall inte alls hesitera inför att gå med på en ändring av fordonslängden när man har lett i bevis att det är nödvändigt och fått en riktig avvägning i den här frågan. Trafiksäkerheten är lika angelägen för mig som för herr Lindahl.

Det är klart, herr Magnusson i Kristinehamn, att man en lördagskväll kan stå vid E 4:an i Sörmland, utanför Sundsvall eller utanför Stockholm och räkna långtradare, men det är inte det saken gäller. 400 meter 24-meterslångtradare motsvaras vid 18 meters längd av 520 meter. Kompiskörning är en undervisningsfråga och berör inte fordonslängden.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag sade att det var starka ekonomiska intressen inblandade i denna fråga, men jag tillade att jag inte tror att herr Sellgren vill göra sig till tolk för dem. Herr Sellgren missuppfattade mig.

Vad beträffar ekonomiska intressen som sådana är jag anhängare av att samhällsekonomiska synpunkter skall få göra sig gällande i denna fråga liksom i andra frågor.

Herr SELLGREN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det beriktigande som herr Magnusson i Kristinehamn gjorde kan jag helt instämma i.

Herr ÅKERLIND (m):

Fru talman! Reservationen 2 angående rekommenderade farter har herr Clarkson tidigare talat för, men jag vill läsa upp några rader ur den:

”Det torde vara allmänt omvittnat att de generella hastighetsbegränsningarna i stor utsträckning ej respekteras av bilisterna. Detta kan bl. a. bero på att dessa begränsningar med hänsyn till växlingen i trafikintensiteten under dygnet framstår som mer eller mindre obefogade. Trafikan-

terna är emellertid oavsett fartbegränsningsskyltar skyldiga att anpassa farten till rådande förhållanden. Det synes därför enligt utskottets mening lämpligt att besluta att för alla vägar utanför tätorter uppsatta begränsningsskyltar endast anger rekommenderad högsta fart och att överträdelse av dessa rekommenderade farter endast skall beivras om de varit orsak till trafikolycka.”

Jag skulle kunna fortsätta och i det stycket läsa in första raden i reservationen 3 som också herr Lindahl, som har gått emot reservationen 2, står för: ”Allmän enighet torde råda om att bestämmelser som ej åtlids gör mer skada än nytta.”

Det är här fråga om att få en smidigare tillämpning av dessa fartgränser, som herr Clarkson sade. Nu förklarade herr Lindahl att hastighetsbegränsningarna håller antalet olyckor nere. Alldeles riktigt. Jag har själv varit med och kämpat för att man inom ett tätortsområde skulle få farterna sänkta från 50 till 30 kilometer i timmen just därför att riskerna skulle hållas nere. Vi gick ända till kommunikationsministern som nu sitter här i sin bänk, men vi kunde inte få igenom det förslaget.

Men utanför tätorter, där kanske ingen bil syns på flera hundra meters avstånd, måste bilisten ändå på grund av dessa fasta bestämmelser sitta och köra i en betydligt lägre fart än han annars skulle hålla, för att han inte skall riskera att få böta för överträdelse av fartgränserna. Utskottsmajoriteten vill inte gå med på en ändring så att man här får en smidigare tillämpning. Det är där jag tycker att det är väldigt befogat med en ändring.

I stället har det här talats om ökad trafikövervakning och om att 1 300 poliser är ute och övervakar trafiken på vägarna, framför allt med tanke på hastighetsbegränsningarna. Men oerhört många bland Sveriges folk som är ute och kör på vägarna överträder dessa hastighetsbestämmelser. Det är inte fråga om tusental eller tiotusental, det är fråga miljoner människor. Skall man effektivt övervaka dessa fartgränser, då räcker det inte med hela svenska poliskåren, den saken är klar.

Man skall, tycker jag, sluta upp med att ständigt trakassera trafikanterna. Nu är det väl fråga om nya trakasserier, efter vad vi har hört, när det gäller obligatorisk användning av bilbälten. Jag hoppas att ett så dumt förslag inte kommer inför riksdagen. När får vi i stället klara, entydiga bestämmelser om hur en väg skall se ut, bestämmelser som vägverket är skyldigt att efterleva?

Herr Lindahl sade att försöksverksamheten skall avvaktas. Försöksverksamheten med hastighetsbegränsningar har nu pågått i flera år, men det tycker inte utskottsmajoriteten är tillräckligt. Detta bör ses mot bakgrunden av att samma ledamöter inte vill vara med om att försöksverksamhet med rekommenderade farter påbörjas. Jag tycker att det närmast är en skandal. Det visar förakt för väljarna, eftersom nästan alla väljare, oavsett parti, som kör bil åker betydligt fortare än de skyltade farterna utanför tätorterna. Med andra ord: De kör efter eget omdöme redan i dag. Men då tycker jag att vi bör anpassa lagstiftningen efter väljarnas önskemål och avsluta försöksverksamheten med att omvandla nuvarande fartgränser utanför tätorter till rekommenderade fartgränser. Jag hoppas att inte utskottsmajoriteten är rädd för att det

Onsdagen den
28 november 1973

Trafiksäkerheten
m. m.

skulle visa sig gå bra.

Det har också sagts att fartgränserna gör nytta. Givetvis – sänker man fartgränsen till noll, så gör den 100-procentig nytta. Sedan blir det ju en differentieringsfråga var man vill sätta gränsen. Men låt oss slå fast att bästa sättet att öka trafiksäkerheten är att bygga trafiksäkrare vägar.

Fru talman! I övrigt vill jag yrka bifall till reservationen 2.

Herr LINDAHL (s):

Fru talman! Reservationen 2 bygger ju på en motion av herr Åkerlind, och han vidhåller uppfattningen att man bara skall rekommendera fartgränser. Jag har den rakt motsatta uppfattningen – jag vill inte ha någon uppmjukning, utan i stället att nu gällande fartgränser skall bättre respekteras genom en ökad trafikövervakning. Det är på den vägen jag tror att vi kan bringa ner antalet olycksfall i trafiken, och jag har alltså rakt motsatt uppfattning mot herr Åkerlind.

Jag hade tänkt ge en replik också till herr Sellgren, som hävdar att vi inom utskottsmajoriteten inte har några skäl för vårt ställningstagande. Låt mig bara konstatera att utskottsmajoriteten har velat skynda på när det gäller detta viktiga område. Jag erkänner att vi är ivriga och att vi är oroade av utvecklingen. Om vi lyssnar till folk som vi kommer i kontakt med skall vi, tror jag, finna att detta med de långa lastbils kombinationerna är ett av de problem man oftast möter och som väcker oro.

Från utskottsmajoritetens sida har vi velat peka på att detta är angeläget och viktigt, och jag tycker att reservationen 1 andas en långt driven försiktighet. Trafiksäkerhet vill vi alla i princip gynna, och vi är också beredda att betala det pris som det möjligen kan kosta att åstadkomma denna förbättrade trafiksäkerhet.

Herr ÅKERLIND (m):

Fru talman! Herr Lindahl påminner om käringen mot strömmen i den gamla berättelsen. Trots alla bevis för att svenska folket icke följer de fartgränser som nu gäller och att fartgränserna redan i dag i mycket stor utsträckning fungerar som rekommenderade farter, så vägrar herr Lindahl att erkänna faktum och tror bara på den trafikövervakning som icke kan fungera som herr Lindahl vill ens med alla Sveriges poliser ute på vägarna.

Herr SELLGREN (fp):

Fru talman! Herr Lindahl gjorde sig skyldig till en liten förenkling när han sade att jag påstått att utskottsmajoriteten inte har några skäl för sitt ställningstagande. Att "tycka" att långa fordon är en trafiksäkerhetsrisk kan vara ett skäl. Men vad jag har velat framhålla är att det inte finns något utredningsmaterial som bevisar trafiksäkerhetsriskerna med de längre fordonen, och det ställde jag mot de många uppgifter jag själv har beträffande följderna av en förkortning av maximilängden till 18 meter. Det var den mätningen jag redovisade.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Persson i Heden m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Persson i Heden begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Persson i Heden m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Persson i Heden begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	165
Nej	—	131
Avstår	—	11

Punkten 5

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Clarkson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Clarkson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Clarkson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Clarkson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	279
Nej	—	21
Avstår	—	8

Punkterna 7–18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Lindahl m. fl., och förklarades den förra

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

Trafiksäkerheten
m. m.

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

*Landskapsvård,
m. m.*

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lindahl begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 23 punkten 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Lindahl m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lindahl begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	187
Nej	—	109
Avstår	—	11

Punkterna 20–25

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 17 Landskapsvård, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 47 i anledning av motioner angående landskapsvård, m. m.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:338 av herr Strömberg m. fl. (fp),

1973:797 av herr Strömberg m. fl. (fp), såvitt nu var i fråga,

1973:934 av herr Svanström (c) och fru Eriksson i Stockholm (s) vari föreslagits att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om utredning och förslag till skydd för den svenska eken samt

1973:1425 av herrar Persson i Heden (c) och Magnusson i Nennesholm (c) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att naturvårdslagens bestämmelser om täktverksamhet sågs över i syfte att ge kommuner och lantbruksnämnder tillfälle att alltid yttra sig över ansökningar om matjordstäkt i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. lämna motionen 1973:338 utan åtgärd,
2. lämna motionen 1973:797, yrkandena 1, 3 och 4, utan åtgärd,
3. lämna motionen 1973:934 utan åtgärd samt
4. i anledning av motionen 1973:1425 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anført angående tillståndstvång för matjordstäkt.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Centerpartisten herr Svanström och jag har väckt en motion tillsammans — sådant kan hända — med begäran om en utredning

och förslag till skydd av den svenska eken.

Den svenska eken har blivit symbol för sparandet, men vem sparar eken? När man skall bygga ett garage, en vägstump eller någonting annat är man ganska hårdhänt, och då faller den ena vackra eken efter den andra. Man bryr sig inte om vilket vackert träd det är. Jag är ingen fantast som skriker högt, om några almar, som ändå inte kan stå så länge, skall fällas. Men det herr Svanström och jag skulle vilja ha riksdagens hjälp med är inget tillfälligt protesterande, utan det är en aktion som skulle vara väsentlig för hela vårt land, i synnerhet för Mälardalen och Mellansverige.

Utskottet vill att riksdagen skall lämna motionen utan åtgärd. Det är ett vanligt sätt att klippa till motionärer på. Men utskottet erkänner ändå att eken är ett utomordentligt vackert inslag i den svenska landskapsbildningen. Man kan ju naturfraserna nu, så man kan formulera det på det sättet, men göra någonting för eken, det är litet svårare!

Det skydd som i dag finns för ekar mot skövling är ganska klen. I fjol avfärdades en motion i samma ämne med att naturvårdsverket hade avslagit en begäran om fridlysning av eken. Länsstyrelsen har möjlighet att se till att enstaka träd eller en ekdunge kan bevaras. Men rör det sig om stadsplanlagda områden för vilka byggnadsplan är fastställd kan inte länsstyrelsen avgöra någonting. Det finns naturligtvis möjlighet enligt byggnadsstadgan att frälsa ett vackert träd, men man kan också gå skoningslöst till väga när man skall röja upp för att bygga. Då plockas den ena vackra ekkronan efter den andra ned, och de kan inte komma tillbaka. Och den vackra ekbacken, som på hösten täcks av ollon, kanske i början på hösten av en del kantareller och på våren av sippor får vi inte tillbaka hur mycket vackra byggnader vi än uppför. Och den vackra silhuetten av en ek försvinner.

Utskottet heter jordbruksutskottet, men man har ändå inte brytt sig om det vackra trädet. Utskottets ledamöter är annars miljövänliga, men de har här varit litet loja. Utskottet har inte gjort någon förfrågan huruvida naturvårdsverket i år är obenäget att fridlysa eken. Nu borde det ändå ha funnits större förståelse hos naturvårdsverket, eftersom vi helt nyligen fått veta att verket går ut med en mycket stor aktion för att rädda bokarna. Det gläder ett skånskt hjärta. Jag, som har gjort utflykter i bokskogen i min barndom och ungdom och upplevt hur underbar bokskogen är, är glad för det. Men det hindrar inte att man också kan vilja att ekarna här i Mellansverige skall få leva. Det behöver inte vara något antingen – eller. Jag skulle vilja att man gör samma kraftanstängning för att vi skall få ha kvar ekarna.

Jag har inte nöjt mig med utskottets magra avfärdande, utan jag har själv talat med företrädare för naturvårdsverket. Där fanns faktiskt förståelse. Jag förstår inte varför utskottet inte försökte tala med företrädare för naturvårdsverket i år. Man ansåg sig emellertid på naturvårdsverket ha bristande resurser, och man kunde därför inte ge sig in på en sådan aktion för ekarna. Man sade emellertid på naturvårdsverket att man redan i våras hade börjat planlägga en inventering av ädellövträden. Man skall räkna dem, se efter vilket bestånd som finns och undersöka om det över huvud taget är några chanser att finna regler för

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

*Landskapsvård,
m. m.*

Onsdagen den
28 november 1973

*Landskapsvård,
m. m.*

att skydda dem. Till ädellövträd hör först och främst eken, lönnen och asken och ytterligare en hel del av de vackraste träd vi kan se ute i markerna.

Naturvårdsverket har begärt uppgifter från domänverket, från enskilda skogsägare, från stiftskogsägarna och från skogsvårdsstyrelserna. Vidare har verket gått ut till häradsallmänningarna och man har frågat fältbiologer och andra om just dessa träd, och det är alldeles utmärkt.

Utskottet har i betänkandet, vid behandlingen av motionen, redovisat hur stort taxeringsvärdet av ekbeståndet är, men det säger ytterst litet om det verkliga värdet av dessa vackra träd.

Naturvårdsverket säger sig ha haft mycket stor nytta av AMS-medel, med vilka man har kunnat betala unga akademiker, som har rensat upp och inventerat i samband med räddningen av bokskogarna.

När vi i allmänna beredningsutskottet blev ense – det kunde vi bli ibland i det utskottet – om att bokskogarna skulle räddas fick vi hela riksdagen med oss. Nu har vi inget allmänt beredningsutskott, men varför skall vi inte kunna satsa litet känsla ändå och försöka en aktion? Kan vi inte säga: Eken är ett mycket fint träd, kan vi inte få det om inte fridlyst så ändå skyddat bättre än det är i dag, så att det inte utrotas och så att inte bestånden minskas?

Om man skall rädda något i detta sammanhang får man inte vänta hur länge som helst, och jag tror därför att det skulle vara ett mycket stort stöd för naturvårdsverket – som säger sig ha intresse för detta – att få ett uttryck för riksdagens vilja att rädda eken. Eken finns inte i norr, och det finns inte särskilt många ekar i söder heller, men i mellersta Sverige har vi ekbestånd som är bland det vackraste man kan se. Låt oss ge naturvårdsverket i uppdrag att inventera och kartlägga beståndet av ekar, så att vi får klart för oss vilka vägar vi bör gå för att rädda dem. Bifall motionen 934, som herr Svanström och jag har väckt, och begär därmed en utredning för att rädda ekarna i Sverige!

Jag ber att få yrka bifall till motionen 934.

I detta anförande instämde herr Tobé (fp).

Herr SVANSTRÖM (c):

Fru talman! Socialdemokraten Nancy Eriksson och jag har en motion ihop – också sådant händer! Det tycker jag är enbart angenämt.

Jag kan helt och fullt instämma i fru Erikssons livfulla och ytterst engagerade framställning. Möjligen skulle jag vilja tillägga att vi i vår gemensamma motion också hänvisar till att i 19 § naturvårdslagen sägs att tillstånd från länsstyrelsen ej erfordras i fråga om bebyggelse inom område med fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan eller företag som skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen. Det innebär att det för bevarande av bl. a. ekar och ekbestånd inom tätbebyggda områden vid ökad bebyggelse och i liknande sammanhang skulle vara angeläget med ett lagligt skydd. Det är väl framför allt i dessa nya bebyggelseområden som vi tycker det är onödigt att med betongklossar fylla ut det utrymme som kanske ursprungligen bestod av en vacker ekdunge. Vi bör väl vara överens om att vi på ett naturligt sätt bör få in

dessa ekar i den nya stadsplaneringen. Jag har många exempel på att sådant förekommer, men tyvärr finns det också exempel på motsatsen.

Jag vill, fru talman, bara säga att till skydd för den svenska eken, som är rotfast och mäktig och väl jämförbar med pinjeträdet i Italien eller varför inte Redwoodträdet i Californien, anser jag att vi bör kostna på oss en utredning.

Det är märkligt att tänka på att många av dessa mäktiga, gamla, kraftiga ekar, som var med redan på Gustav Vasas tid, fortfarande är i sin krafts dagar i vår nuvarande atomålder. Sådana träd har sin givna plats också i dagens välplanerade samhälle.

Fru talman! Med detta ber jag att få instämma i yrkandet om bifall till motionen.

I detta anförande instämde herr Carlsson i Vikmänslyttan (c).

Herr PERSSON i Heden (c):

Fru talman! Endast några få ord i den stress som tycks råda i kammaren under dessa minuter!

Herr Magnusson i Nennesholm och jag har i en motion hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller att naturvårdslagens bestämmelser på täktverksamhet ses över i syfte att ge kommuner och lantbruksnämnder tillfälle att alltid yttra sig över ansökningar om matjordstäkt.

Nu har dess bättre också jordbruksutskottet nära nog i sin helhet tillstyrkt denna motion. Det var inte bara för att yrka bifall till jordbruksutskottets betänkande som jag begärde ordet, utan jag vill helt kortfattat säga att den här frågan är så aktuell att jag vill här i kammaren starkt understryka vikten av att den prövning som är aviserad måste företas med all hast, så att det inte vidare inträffar sådana saker som har hänt i vida bygder, där åkermark inköpts – vilket det finns exempel på i icke ringa utsträckning – och tillstånd till matjordstäkt lämnats, vilket gjort att stora områden förstörts. Jag har exempel på att sådant har skett i områden som ligger i anslutning till allmänna vägar och mindre tätbebyggelse. Sådant får i fortsättningen inte äga rum. Vad det här gäller är sålunda att de kommunala myndigheterna och lantbruksnämnderna ständigt bör yttra sig över ansökningar om täkttillstånd för att sådan förstörelse skall kunna stoppas.

Jag är glad över att jordbruksutskottet har tagit denna fråga under allvarlig prövning och tillstyrkt motionen. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Fru talman! Fru Eriksson i Stockholm sade att hon hade upplevt det underbara i ekskogen. Om det var tillsammans med en centerpartist vet jag inte, men av hennes entusiasm att döma kan man misstänka det. För min del har jag inte haft samma underbara upplevelser som fru Eriksson, men jag är ändå lika stark vän av ekarna, vare sig de står enskilt eller i dungar. Vi har sådana också där nere där jag hör hemma. Men vi har också ett annat träd under vilket man kan uppleva underbara stunder, även om vi kanske inte upplever dem lika intensivt som fru Eriksson. Det

Onsdagen den
28 november 1973

*Landskapsvård,
m. m.*

är boken. Att skydda bokskogen är lika viktigt som att skydda ekskogen.

Man har två vägar att gå. Antingen kan man införa total fridlysning av alla sådana träd eller också får man överlämna åt i första hand länsstyrelserna att skydda de områden som man anser bör skyddas. Det har länsstyrelserna full rätt att göra. Jag kan nämna för fru Eriksson att för att skydda vårt karakteristiska träd, boken, har länsstyrelsen i Malmöhus län nu utfärdat avverkningsförbud för bokskog. Länsstyrelserna kan göra precis likadant när det gäller att skydda ekskogar eller ekdungar – det har de full suveränitet att göra. För att skydda enstaka ek- eller bokträd i ett bebyggt område har man enligt byggnadsstadgan möjlighet – och man begagnar den också – att fridlysa dem för att få litet natur mellan bostäderna. Och det är bara tacknämligt att man gör det, tycker jag.

Här har man alltså att välja mellan att totalt fridlysa eller att gå mera tillfälligt fram. Sådana myndigheter som skogsstyrelsen, domänverket och Vetenskapsakademien har avvisat en total fridlysning. De menar att den frågan bör avgöras av länsstyrelser, byggnadsnämnder etc. Eftersom de har, som jag sade, alla möjligheter att bevara vad som bör bevaras – i detta fall gäller det alltså eken – har vi i utskottet ansett att det skyddet är fullt tillräckligt. Jag kan försäkra fru Eriksson att utskottets ledamöter – även hennes partivänner, som alla står eniga bakom betänkandet – är varma vänner av de gamla förnämliga ekbestånd som vi har i vårt land.

Jag ber alltså att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Fru talman! Herr Hansson i Skegrie var tydligen inte inne när jag sade att det där underbara hade jag upplevt nere hos herr Hansson, i bokskogen. Så vi är nog inne på samma känslområde, men jag sade också att det bör inte hindra oss från att visa intresse även för träd som finns särskilt mycket här i Mellansverige.

När jag hörde herr Hansson i Skegrie säga att det går utmärkt bra att skydda boken, så vill jag framhålla att för boken har naturvårdsverket gjort en särskild aktion. Och jag menar att verket skall animeras till att göra motsvarande ansträngning när det gäller eken. Jag tyckte nog att det hördes på herr Hansson i Skegrie att han var fullt med på att stödja motionen, och jag fattar hans anförande mera som en tråkig plikt för honom att hålla fast vid utskottsbetänkandet. Jag hoppas att alla uppfattar det så att det är fritt fram att rösta på motionen.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Fru talman! Jag vill bara notera att det förefaller som om fru Eriksson i Stockholm kan uppleva underbara stunder under nästan vilket träd som helst.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 934 av herr Svanström och fru Eriksson i Stockholm, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Eriksson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 47 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 934.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Eriksson i Stockholm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	191
Nej	–	95
Avstår	–	9

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18 Skydd mot nedskräpning

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 48 i anledning av motioner angående skydd mot nedskräpning.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:90 av herrar Börjesson i Falköping (c) och Eriksson i Bäckmora (c),

1973:337 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att naturvårdsverket fick i uppdrag att utfärda direktiv i syfte att åtgärda och förebygga nedskräpning längs stränder som förorsakats av vattenreglering, flottning m. m. samt

1973:935 av herrar Svanström (c) och Glimnér (c).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. lämna motionen 1973:90 utan åtgärd,
2. lämna motionen 1973:337 utan åtgärd,
3. lämna motionen 1973:935 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru Anér (fp) och herr Strömberg (fp) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:337 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående åtgärder mot nedskräpning av stränder vid vattenreglering m. m.

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

*Skydd mot
nedskräpning*

Herr STRÖMBERG (fp):

Fru talman! Som stöd för min argumentering kommer jag att låta tre bilder ligga på TV-skärmen bakom mig. Bilderna är tagna vid sjön Malgomaj och illustrerar vad som i motionen avses med nedskräpning längs stränder orsakad av vattenreglering. Vattenkraftutbyggnaden innebär ibland ett omfattande ingrepp i landskapet. Det händer att träd, buskar och stubbar får stå kvar inom dämningområdet. Detta kan medföra att vi särskilt vid de årstider då vi har lågvatten får sjöstränder som liknar bilden bakom mig.

Numera brukar domstolarna föreskriva att det skall ske en fortlöpande rensning. Detta är ju helt naturligt, för även om den ursprungliga röjningen varit tillfredsställande kan stubbar, grenar o. d. eroderas bort genom växlingar i vattenståndet. Domstolarnas beslut är inte alltid så lätta att följa. Ingen kan säga vad som menas med fortlöpande rensning. Enskilda sakägare har också väckt talan i flera fall, när man ansett att regleringsföretagen inte i önskad utsträckning följt domen. Det här är inte bara en estetisk olägenhet. Fisknät och båtar kan också skadas av kringflytande stubbar och träd.

Under de senaste åren har förhållandena blivit bättre – men inte tillfredsställande – bl. a. genom att enskilda och organisationer visat på missförhållandena. Det är klart att jag med tacksamhet noterar att utskottet i sin skrivning sagt att länsstyrelserna bör övervaka att det sker fortlöpande rensning där sådan dom finns.

Därest min motion nu inte skulle vinna kammarens bifall, så utgår jag ifrån att länsstyrelserna som en följd av utskottets skrivning skärper sin övervakning.

Om man nu kontinuerligt vill motverka den nedskräpning och förfulning som uppstår genom ofullständig röjning i samband med vattenregleringsföretag är bästa vägen att ge naturvårdsverket i uppdrag att se över frågan såsom motionen och reservanterna föreslagit.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Fru talman! Föreliggande utskottsbetänkande behandlar jämväl motionen 90. I denna motion hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till åtgärder för att avlägsna inaktuella anslag och affischer. Tyvärr förekommer det inte så sällan att inaktuella affischer får hänga kvar på anslagstavlor och liknande ställen och förorsaka nedskräpning i naturen. Många av dem som sätter upp affischer bekymrar sig föga om att ta ned dem efter deras användande. Det borde vara en absolut skyldighet att den som sätter upp en affisch också skall svara för dess nedtagande. Det får inte vara så att anslaget eller affischen får hänga kvar tills regn och bläst medverkat till dess försvinnande.

Som framhållits i motionen 90 synes det motiverat att på ett anslag eller en affisch skall angivas vem som är ansvarig för uppsättandet samt att denna person även skall svara för att affischen eller anslaget nedtages. Jag tror att skyldigheten att införa ansvarig utgivare för anslag och affisch verksamt skulle bidra till att förbättra förhållanden för avlägsnandet av inaktuella sådana från anslagstavlor o. d.

Utskottet hänvisar bl. a. till att hithörande fråga behandlats i riksdagen förra året och att utskottet då framhållit angelägenheten av att komma till rätta med det alltmer utbredda oskicket att genom otillåten affischering orsaka skadegörelse och nedskräpning i landskapet. Utskottet anser dock att naturvårdslagen ger vissa möjligheter att komma åt dylik nedskräpning och att för övrigt berörda myndigheter och organ har sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande problem.

Av utskottsbetänkandet framgår att naturvårdskommittén vid sin översyn av naturvårdslagen bl. a. har att pröva huruvida nuvarande skyddsformer är ändamålsenliga och man har då anledning att förvänta att kommittén i sitt fortsatta arbete uppmärksammar jämväl frågan om bestämmelser om uppsättande av anslag och affischer. Det gäller helt naturligt inte att på något sätt söka förhindra möjligheterna att sprida informationer via anslag och affischer, utan här gäller det bara att söka komma till rätta med dem som sätter upp anslag och affischer utan att ta ned desamma.

Då jag förväntar mig att förevarande spørsmål är föremål för uppmärksamhet och åtgärder av berörda myndigheter har jag inte för avsikt att nu yrka bifall till motion nr 90. Däremot kommer jag naturligtvis att återkomma om så erfordras.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Fru talman! Som framgår av utskottsbetänkandet råder det inom utskottet fullkomlig enighet om att de olägenheter som kan uppstå till följd av sådan bristande röjning vid vattenregleringarna eller flottningsföretagen som här nämnts icke bör accepteras. Det är utskottets enhälliga uppfattning.

Om det skulle råda sådan nedskräpning, faller detta under miljöskyddslagens bestämmelser och kan beivras av praktiskt taget vem som helst. Men det åligger närmast det organ inom vederbörande kommun som har att bevaka miljövården att se till att inte sådan nedskräpning och förstörelse i naturen förekommer. Sedan åligger det i sista hand länsstyrelsen att övervaka lagens efterlevnad.

Alltså finns det här allaredan tillräckliga möjligheter att förhindra sådana naturförstörelser och föroreningar som den ärade reservanten och motionärerna här påtalat. Det finns således ingen anledning att meddela föreskrifter utöver dem som i dag gäller, och jag ber med det att få yrka bifall till utskottets betänkande.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Anér och herr Strömberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
28 november 1973

*Tillsynen av
oljecisterner*

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 49 i anledning av motion angående tillsynen av oljecisterner.

I detta betänkande behandlades motionen 1973:798 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en utredning tillsattes med uppgift att framlägga förslag till en effektivare tillsyn av oljecisterner i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet hemställde att riksdagen lämnade motionen 1973:798 utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru Anér (fp) och herr Strömberg (fp) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:798 hos Kungl. Maj:t begärde att en utredning tillsattes med uppgift att framlägga förslag om en effektivare tillsyn av oljecisterner.

Herr STRÖMBERG (fp):

Fru talman! Här finns en utmärkt motion, här finns en utmärkt reservation. Jag förutsätter att kammarens ledamöter tagit intryck av detta och min utförliga argumentering och röstar för bifall till motionen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Fru talman! Den begränsning som den ärade reservanten ålade sig här får man kanhända tolka så att han följer den uppmaning om besparing av energi som vi allesammans har blivit ålagda, alldeles särskilt då det gäller oljefrågor, och det gör det ju här. Jag skall fördenskull inte anstränga min och inte heller kammarledamöternas energi i onödan.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Anér och herr Strömberg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande jag besvarad.

§ 20 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 64 i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse 1973:133 med överlämnande av årsredovisning för Statsföretag AB.

Utskottets hemställan bifölls.

Då samtliga ärenden på dagens föredragningslista nu blivit behandlade meddelade fru andre vice talmannen att uppsatta anslag om kvällsplenum nedtagits.

§ 21 Fru andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkande nr 63 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Nr 141

Onsdagen den
28 november 1973

§ 22 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen av

Nr 344 Herr *Karlsson* i Malung (s) till herr kommunikationsministern om åtgärder mot kommunikationsproblem som följer av inskränkningar i biltrafiken:

Avser statsrådet att vid eventuella inskränkningar i biltrafiken vidta sådana speciella åtgärder för kollektivtrafiken som snabbt kan motverka de kommunikationsproblem som annars kan drabba framför allt glesbygden?

Nr 345 Herr *Johansson* i Holmgården (c) till herr jordbruksministern om ersättning av statsmedel för renar som rivits av rovdjur:

Vill statsrådet medverka till att kronan ersätter enskild same för renar som rivits av rovdjur med det belopp som av domstol fastställts samt därutöver för livdjursvärde och statligt pristillägg?

Nr 346 Herr *Andersson* i Ljung (m) till herr kommunikationsministern angående de nya körkortens kvalitativa egenskaper:

Avser statsrådet att vidta några åtgärder med anledning av den kritik som riktats mot de nya körkortens kvalitativa egenskaper liksom att de måhända inte överensstämmer med nu snart väntade krav på internationell standard?

§ 23 Kammaren åtskildes kl. 18.22.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert